

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ORTADAN
KALDIRILMASI SÖZLEŞMESİ (CEDAW) ve KADIN HAKLARINA
ETKİLERİ

Feride ÇEVİKEL

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Selin DİNGİLOĞLU

İSTANBUL-2025

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ORTADAN
KALDIRILMASI SÖZLEŞMESİ (CEDAW) ve KADIN HAKLARINA
ETKİLERİ

Feride ÇEVİKEL

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Selin DİNGİLOĞLU

İSTANBUL-2025

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW): CEDAW’ın Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Söyleminde Kadın Haklarına Etkileri**” başlıklı çalışmamın, planlamasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını; tezdeki bütün bilgilerin akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, tez çalışmasıyla doğrudan elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

...../...../.....

Feride ÇEVİKEL

ÖNSÖZ

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanmasında bana eşlik eden, bilgi ve ilhamlarıyla bu sürecin daha anlamlı hale gelmesini sağlayan herkese en içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Bu çalışma, yalnızca akademik bir gereklilik değil, aynı zamanda kişisel bir yolculuğun, düşünsel bir dönüşümün ve insani bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte bana rehberlik eden, katkı sunan ve her aşamada yanımda olan herkesi anmak ve onurlandırmak, bu satırların belki de en değerli işlevi olacaktır.

Çalışmamın tüm aşamalarında bilgi birikimi, deneyimi ve akademik rehberliğiyle bana yol gösteren kıymetli danışmanım Dr. Selin DİNGİLOĞLU'na teşekkürlerimi sunmak isterim. Kendisinin yönlendirmeleri, fikirleri ve her zaman ulaşılabilir oluşu, araştırmamı akademik bir temele oturtmamı kolaylaştırmış; aynı zamanda çalışmamı geliştirici yönde motive etmiştir. Sabırlı tutumu, detaylara verdiği önem ve araştırmacı yönümü besleyen yaklaşımıyla bu tezin ortaya çıkmasında büyük katkısı olmuştur.

Bu süreçte her zaman yanımda olan ve varlıklarıyla beni güçlendiren aileme ayrı bir teşekkürü borç bilirim. Babam Gürel Çevikel, annem Ayşegül Çevikel ve kardeşim Gökhan Çevikel, yalnızca bu süreçte değil, hayatımın her anında koşulsuz desteğiyle yanımda olan en kıymetli varlıklarım olmuşlardır. Bu tez yazım sürecinde günlerce sabahladığım, zamanın nasıl geçtiğini anlamadığım, bazen moralimin düştüğü, bazen ilerleyemediğimi hissettiğim anlarda; annemin yalnızca fiziksel değil, duygusal olarak da yanımda olduğunu, benim yaşadığım her hissi benimle yaşadığını bilmek, bana yeniden güç vermiştir. Babamın sessiz ama sağlam desteği, kardeşimin motive eden varlığı sayesinde, yalnız olmadığımı ve her şeyin üstesinden gelebileceğimi hissettim. Ailem, bu başarımın görünmeyen mimarlarıdır.

Ayrıca hayatımda çok özel bir yere sahip olan iki kıymetli dostuma, Ecem Çalık ve Faysal Kaska'ya içtenlikle teşekkür etmek isterim. Onlar sadece bu tez sürecinde tanıdığım yol arkadaşları değil, yıllardır hayatımda olan, beni çok iyi tanıyan, her halimi bilen, yanımda olduklarını hissettiren dostlarımdır. Zaman zaman stresin yoğunlaştığı, moralimin azaldığı, içinden çıkamadığım durumlarla karşılaştığımda; onların varlığı, bir sözleri, bir cümleleri bile bana yeniden toparlanma gücü verdi. Sevinçlerimi, sıkıntılarımı, bazen bir kahkahayı bazen bir gözyaşını paylaştık. Bu süreci yalnızca akademik bir yük olmaktan çıkarıp, hayatın bir parçası haline getirmemdeki en büyük destekçim oldular. Onlara “iyi ki” demek, yetersiz ama içten bir teşekkürdür.

Tez konum olan “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW): CEDAW’ın Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Söyleminde Kadın Haklarına Etkileri”, yalnızca hukuki bir belgeyi analiz etme çabası değil, aynı zamanda kadınların yaşamda karşılaştıkları yapısal eşitsizlikleri anlamaya ve görünür kılmaya yönelik kişisel bir farkındalığın yansımasıdır. Bu çalışmayı hazırlarken sıklıkla şunu düşündüm: Eşitlik, yalnızca bir kavram değil, yaşamsal bir ihtiyaçtır. Kadınların insan haklarından tam ve eşit biçimde yararlanabilmesi için evrensel sözleşmelerin etkisini sorgulamak, sadece akademik değil, toplumsal bir sorumluluktur. Görünmeyen ayrımcılık biçimlerini açığa çıkarmak, cinsiyet eşitliğini söylem düzeyinden uygulamaya taşımak bu çalışmanın temel amaçları arasında yer almıştır. Bu tezi hazırlarken hem geçmişin deneyimlerinden beslendim hem de geleceğin daha eşit bir toplum olması gerektiğine olan inancımı pekiştirdim.

Ve son olarak, bu topraklarda kadınlara seçme ve seçilme hakkı veren, çağdaşlaşmanın yolunu açan, eğitimde ve yaşamda kadının varlığını her zaman savunan bir lider olarak Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e En büyük şükranlarımı sunuyorum. Bu tez, onun “Ey kahraman Türk kadını! Sen yerlerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye layıksın” sözüne içten bir yanıt, sessizce sunulmuş bir teşekkür. Bugün burada bir kadın olarak özgürce eğitim alabiliyor, fikir üretebiliyor ve bu satırları yazan biliyorsam, bu onun attığı temeller sayesinde mümkün olmuştur.

Sonsuz saygı ve minnetle...

Feride Çevikel

Nisan 2025

ÖZET

Bu tez, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW) kadın hakları üzerindeki etkilerini hem teorik hem de pratik bağlamda incelemeyi amaçlamaktadır. Tezin temel amacı, CEDAW'ın uluslararası hukuk sistemindeki konumunu feminist hukuk kuramları çerçevesinde analiz etmek ve sözleşmenin Türkiye'deki uygulanma biçimini feminist perspektiflerden değerlendirmektir. Bu doğrultuda çalışmada, resmî belgeler, sözleşme metni, istatistikî veriler, feminist sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı raporlar ve CEDAW denetim mekanizmalarının sunduğu çıktılar temel birincil kaynaklar olarak kullanılmıştır.

Birinci bölümde, feminist hukuk kuramlarının temel ilkeleri ve bu kuramların uluslararası hukuki metinlere yönelik eleştirileri ele alınmıştır. Liberal, radikal, post-yapısalcı ve postmodern feminist yaklaşımlar karşılaştırmalı biçimde incelenmiş; özellikle hukukun toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nasıl yeniden ürettiği sorunsallaştırılmıştır. Feminist hukuk kuramlarının kadın hakları üzerindeki etkisinin anlaşılması, CEDAW'ın anlam ve sınırlarını değerlendirmek bakımından kuramsal bir temel sunmuştur.

İkinci bölümde, CEDAW'ın yapısal özellikleri, hukuki bağlayıcılığı, devletlere getirdiği yükümlülükler ve temel ilkeleri ele alınmıştır. Sözleşmenin normatif çerçevesi, yalnızca hukuki metin olarak değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini tesis etmeyi amaçlayan politik bir araç olarak da değerlendirilmiştir. Bu bağlamda feminist hukuk teorileri çerçevesinde CEDAW'a yönelik eleştiriler ortaya konmuş; sözleşmenin kadına yönelik şiddet, ekonomik haklar, siyasi katılım ve eğitim gibi alanlardaki düzenlemelerinin yetersizlikleri ve potansiyelleri irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, CEDAW'ın Türkiye'deki etkileri hukuki reformlar ve toplumsal yansımalar üzerinden incelenmiştir. Türkiye'nin taraf devlet olarak yerine getirmesi gereken yükümlülükleri ve bu kapsamda gerçekleştirdiği yasal düzenlemeler değerlendirilmiş; Medeni Kanun, Ceza Kanunu ve 6284 sayılı Kanun gibi reformların uygulamadaki karşılığı analiz edilmiştir. Ayrıca Türkiye'deki feminist hareketlerin CEDAW'a yaklaşımı, bu sözleşmeye yönelik eleştirileri ve reformlara ilişkin değerlendirmeleri detaylı şekilde tartışılmıştır. Feminist sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı gölge raporlar üzerinden, uygulama eksiklikleri, ataerkil yargı pratikleri, cezasızlık kültürü ve siyasal temsilde yaşanan eşitsizlikler ortaya konmuştur.

Bu çalışma, CEDAW'ın yalnızca hukuki bir belge değil, aynı zamanda kadınların insan haklarının korunmasında önemli bir mücadele aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, sözleşmenin etkinliğinin yalnızca metinsel düzenlemelerle sınırlı kalmaması, uygulamaya yönelik politikalarla desteklenmesi gerektiği sonucu çıkarılmıştır. Türkiye bağlamında CEDAW'ın etkisini değerlendirirken, feminist hukuk kuramlarının sunduğu eleştirel perspektifler toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında hukuki reformların tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Tez, bu yönüyle feminist kuram ve uluslararası hukuk kesişiminde özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: CEDAW, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Feminist Hukuk Teorisi, Kadın Hakları, Uluslararası Sözleşmeler.

ABSTRACT

This thesis aims to examine the current status of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) on women's rights from both theoretical and practical perspectives. The main purpose of the thesis is to analyze the framework of feminist legal theories in the international legal system of CEDAW and to examine the implementation of the convention in Türkiye from feminist perspectives. In this context, official documents, the text of the convention, statistical data, reports prepared by feminist civil society organizations and the CEDAW audit report were used as the main financial sources presented.

In the first section, the basic principles of feminist legal theories and their criticisms of international legal texts are discussed. Liberal, radical, post-structuralist and postmodern feminist approaches are examined comparatively; in particular, how law reproduces gender inequalities is problematized. Understanding the impact of feminist legal theories on women's rights provides a theoretical basis for evaluating the meaning and limits of CEDAW.

In the second section, the structural features of CEDAW, its legal binding nature, the obligations it imposes on states and its basic principles are discussed. The normative framework of the convention is evaluated not only as a legal text but also as a political tool aiming to establish gender equality. In this context, criticisms of CEDAW are presented within the framework of feminist legal theories; the inadequacies and potentials of the convention's regulations in areas such as violence against women, economic rights, political participation and education are examined.

In the third section, the effects of CEDAW in Turkey are examined through legal reforms and social reflections. The obligations that Turkey must fulfill as a party state and the legal regulations it has implemented within this scope are evaluated; the practical equivalents of reforms such as the Civil Code, the Penal Code and Law No. 6284 are analyzed. In addition, the approach of feminist movements in Turkey to CEDAW, their criticisms of this agreement and their evaluations of the reforms are discussed in detail. Through shadow reports prepared by feminist civil society organizations, deficiencies in implementation, patriarchal judicial practices, the culture of impunity and inequalities in political representation are revealed.

This study demonstrates that CEDAW is not only a legal document but also an important tool for the protection of women's human rights. However, it has been concluded that the effectiveness of the convention should not be limited to textual regulations alone but should be supported by policies aimed at implementation. While evaluating the impact of CEDAW in the context of Turkey, the critical perspectives offered by feminist legal theories show that legal reforms alone are not sufficient to ensure gender equality. In this respect, the thesis aims to make an original contribution to the intersection of feminist theory and international law.

Keywords: CEDAW, Gender Equality, Feminist Legal Theory, Women's Rights, International Agreements.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1. Feminist Hukuk Teorisi ve Hukuki Reformlar	4
1.1.1. Feminist Hukuk Teorisi Nedir?.....	5
1.1.2. Hukuki Reformların Kadın Hakları Açısından Önemi ve Sınırları.....	8
1.1.3. Ataerkil Yapılar ve Hukukun Dönüştürücü Gücü	10
1.2. Feminist Teoriler Çerçevesinde Hukuki Reformların Etkisi.....	13
1.2.1. Liberal Feminizm: Hukukun Dönüştürücü Gücü Üzerine Bir Değerlendirme	15
1.2.2. Radikal Feminizm: Hukukun Sınırları ve Ataerkil Yapıların Yeniden Üretimi....	18
1.2.3. Post-Yapısalcı ve Postmodern Feminizm: Hukukun Toplumsal Norm ve Söylemlerle Etkileşimi.....	21
2. BÖLÜM: CEDAW'IN HUKUKİ VE TOPLUMSAL ETKİLERİ	24
2.1.1. CEDAW'ın Temel İlkeleri ve Maddeleri.....	26
2.1.2. CEDAW'ın Hukuki Bağlayıcılığı ve Devletlerin Taahhütleri.....	27
2.1.3. Uluslararası Hukuk İçinde CEDAW'ın Konumu	28
2.2. Feminist Hukuk Kuramları Çerçevesinde CEDAW'ın Etkileri.....	29
2.2.1. Liberal Feminizm: CEDAW'ın Hukuki Reformlar Üzerindeki Rolü.....	31
2.2.2. Radikal Feminizm: CEDAW Hukuku Yeterli mi?	32
2.2.3. Post-Yapısalcı Yaklaşım: CEDAW Kültürel ve Sosyal Normları Nasıl Dönüştürüyor?	34
3. BÖLÜM: CEDAW'IN TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI VE FEMİNİST	

ELEŞTİRİLER.....	37
3.1. CEDAW ve Hukuki Reformlar	37
3.1.1. Türkiye'nin CEDAW Yükümlülükleri.....	38
3.1.2. Hukuki Düzenlemeler ve CEDAW'ın Etkisi.....	40
3.1.3. Uygulama Sorunları ve Eksiklikler.....	42
3.2. Feminist Hareketin CEDAW'a Yaklaşımı.....	44
3.2.1. Feminist STK'ların Görüşleri.....	47
3.2.2. Feminist Hareketin CEDAW'a Eleştirileri	49
3.2.3. Feminist Hareketin CEDAW'a Yönelik Önerileri.....	51
3.3. CEDAW ve Toplumsal Dönüşüm	54
3.3.1. Hukuki Reformların Gerçek Hayattaki Karşılığı.....	56
3.3.2. Feminist Kuramlar Çerçevesinde CEDAW	57
3.3.3. Türkiye'de Kadın Haklarının Geleceği	60
SONUÇ.....	63
KAYNAKÇA.....	66

KISALTMALAR DİZİNİ

BM:	Birleşmiş Milletler
CEDAW:	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
EŞİK:	Eşitlik İçin Kadın Platformu
KA.DER:	Kadın Adayları Destekleme Derneği
KİH-YÇ:	Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler Derneği
KSGM:	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet eşitliği, çağdaş hukuk sistemlerinin ve insan hakları rejimlerinin temel hedeflerinden biri olarak kabul edilmekte ve bu doğrultuda uluslararası düzeyde çeşitli sözleşmeler ve normatif belgeler oluşturulmaktadır. Bu belgelerin en kapsamlı ve bağlayıcı nitelik taşıyanlarından biri olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilmiş ve 1981 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu sözleşme, yalnızca kadınlara yönelik açık ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını değil, aynı zamanda dolaylı ayrımcılığı, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan eşitsizlikleri ve ataerkil yapının ürettiği tüm yapısal sorunları ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. CEDAW, kadınların hukuki, ekonomik, sosyal ve siyasal alanlardaki konumlarının güçlendirilmesine yönelik kapsamlı hükümler içermekte; taraf devletleri, yalnızca yasal düzenleme yapmakla değil, aynı zamanda bu düzenlemeleri hayata geçirecek yapısal dönüşüm politikaları geliştirmekle yükümlü kılmaktadır.

Bu çalışma, CEDAW'ın hem küresel düzeyde hem de Türkiye bağlamında kadın haklarına etkisini feminist hukuk kuramları ışığında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Sözleşmenin hukuki düzenlemeler aracılığıyla kadınların insan haklarının güvence altına alınmasına ne ölçüde katkı sağladığı, toplumsal cinsiyet eşitliğini tesis etme noktasında ne tür sınırlılıklar barındırdığı ve feminist hareketler tarafından nasıl eleştirildiği, bu çalışmanın temel odak noktalarını oluşturmaktadır. Özellikle Türkiye'de CEDAW'a taraf olunmasının ardından gerçekleştirilen yasal reformların içerik ve etkisi ile bu reformların feminist hukuk kuramları bağlamında nasıl değerlendirilebileceği, bu çalışmada sistematik biçimde ele alınmaktadır. Kadın haklarının yalnızca hukuki metinlerde tanımlanması değil, aynı zamanda gündelik hayatta görünür hale gelmesi açısından CEDAW'ın ne tür bir işlev gördüğü, bu çalışmanın eleştirel çerçevesini belirlemektedir.

Tezin yöntemi, temelde birincil kaynakların sistematik incelenmesine dayanmaktadır. Bu kapsamda, CEDAW sözleşmesinin kendisi başta olmak üzere, BM CEDAW Komitesi'nin yayımladığı genel tavsiyeler, Türkiye'nin periyodik ülke raporları, feminist sivil toplum kuruluşlarının gölge raporları, Türkiye Cumhuriyeti resmi kurumlarının yayımladığı mevzuat, istatistikî veriler ve politika belgeleri incelenmiştir. Ayrıca, resmi arşiv belgeleri ve akademik raporlar da değerlendirme kapsamına alınmıştır. Bu çalışma, normatif hukuk metinlerinin yalnızca içerik düzeyinde değil, aynı

zamanda etkileri ve uygulanabilirliği açısından da analiz edilmesini amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra tez, kuramsal çerçevesini feminist hukuk kuramı üzerine inşa etmekte ve kadın haklarının hukuki temsiline ilişkin tartişmaları liberal, radikal, post-yapısalcı ve postmodern feminist yaklaşımlar aracılığıyla değerlendirmektedir. Feminist kuramın, hukukun tarafsız ve evrensel bir yapıya sahip olduğu yönündeki geleneksel varsayımları sorgulayan doğası, bu tezde hem CEDAW'ın bağlayıcılığını hem de yapısal sınırlarını tartişmak açısından açıklayıcı bir ereve sunmaktadır.

Tez  blmnden oluşmaktadır. Birinci bölümde, feminist hukuk kuramı kuramsal bir ereve olarak ele alınmış ve kadın haklarının hukuki temsil biçimleri bu teorik yaklaşım işığında değerlendirilmiştir. Feminist hukuk kuramı, hukukun ataerkil yapıyı yeniden üretme potansiyelini sorgulayan, cinsiyete dayalı eşitsizlikleri görünür kılan ve hukukun erkek merkezli normatif yapısına eleştiri getiren bir yaklaşım olarak bu çalışmanın temel kuramsal dayanağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda liberal feminizmin hukuki reformlara verdiği önem, radikal feminizmin ataerkil sistemin sürekliliğine dair vurgusu, post-yapısalcı feminizmin cinsiyet rollerinin söylem üzerinden üretildiğine ilişkin tespiti ve postmodern feminizmin evrensel kadınlık tanımına yönelttiği eleştiriler ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir. Bu bölüm, feminist kuramların CEDAW gibi uluslararası hukuki metinlere ilişkin değerlendirmelerinin anlaşılması açısından teorik bir zemin hazırlamaktadır.

İkinci bölümde, CEDAW'ın bir uluslararası hukuk metni olarak temel yapısı, getirdiği düzenlemeler, bağlayıcılığı ve taraf devletlere yüklediği yükümlülükler ele alınmıştır. Bu bölümde, sözleşmenin temel maddeleri, özellikle 2., 4., 5., 11., 13. ve 16. maddeler çerçevesinde kadınların hukuki, siyasal, ekonomik ve sosyal haklarını koruma altına alan düzenlemeleri açıklanmıştır. Ayrıca, sözleşmenin uygulama ve izleme mekanizmaları, CEDAW Komitesi'nin görevleri ve devletlerin periyodik rapor verme yükümlülüğü detaylandırılmıştır. Bunun yanı sıra, feminist hukuk kuramları açısından CEDAW'ın normatif erevesi, yapısal sınırları ve işlevsel kapasitesi eleştirel biçimde tartişılmıştır. Bu bölümde, sözleşmenin bağlayıcı görünmekle birlikte yaptırım gücünün sınırlı olması, kadın haklarının yalnızca kamusal alanla sınırlı olarak ele alınması ve toplumsal dönüşüm mekanizmalarına yeterince yer vermemesi gibi eleştiriler, feminist perspektiften incelenmiştir. Aynı zamanda, hukuki düzenlemelerin sahadaki etkisine ilişkin tartişmalar, feminist kuramın yön verdiği bakış açısıyla ele alınmıştır.

nc bölümde ise CEDAW'ın Türkiye'deki uygulamaları, gerçekleştirilen hukuki reformlar, feminist hareketlerin bu reformlara yönelik eleştirileri ve sözleşmenin

Türkiye bağlamında yarattığı toplumsal ve hukuki dönüşümler değerlendirilmiştir. Bu bölümde, Medeni Kanun, Ceza Kanunu, 6284 Sayılı Kanun gibi düzenlemelerle sağlanan gelişmeler ile bu reformların pratikte ne ölçüde karşılık bulduğu sorgulanmıştır. Ayrıca, feminist sivil toplum kuruluşlarının (Mor Çatı, KA.DER, Kadın Dayanışma Vakfı, KİH-YÇ vb.) CEDAW'a ilişkin değerlendirmeleri, gölge raporlar, izleme faaliyetleri ve öneriler ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede karşılaşılan sorunlar, siyasi temsildeki eşitsizlikler, ekonomik hayata katılım oranları ve eğitim alanında süregelen eşitsizlikler bağlamında CEDAW'ın Türkiye'deki etkisi bütüncül biçimde analiz edilmiştir. Feminist kuramların bu bağlamda sunduğu eleştiriler ve öneriler doğrultusunda, hukuki reformların toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ne denli dönüştürücü olduğu sorgulanmıştır. Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme sürecinin CEDAW yükümlülükleri bağlamında değerlendirilmesi, kadın haklarının geleceği açısından önemli bir başlık olarak ele alınmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, kadınların hukuki ve toplumsal statüsünün güçlendirilmesine yönelik uluslararası bir norm olan CEDAW'ın, feminist hukuk kuramları çerçevesinde değerlendirilmesini ve Türkiye özelinde yarattığı hukuki/toplumsal etkilerin analitik biçimde incelenmesini amaçlamaktadır. Kadın haklarına ilişkin düzenlemelerin yalnızca normatif değil, aynı zamanda pratik ve yapısal düzeydeki karşılığının feminist perspektifle incelenmesi, bu tezin temel yaklaşımını oluşturmaktadır. Bu çerçevede çalışma, hukukun toplumsal cinsiyet eşitliği kurma ve sürdürme kapasitesini sorgulayan eleştirel bir tutumla hem sözleşme metninin hem de uygulama pratiklerinin analizini sunmaktadır.

1. BÖLÜM: KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Feminist Hukuk Teorisi ve Hukuki Reformlar

Feminist hukuk teorisi, hukukun kadın haklarıyla ilişkisini ele alan ve hukukun toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nasıl ürettiğini ve pekiştirdiğini inceleyen bir yaklaşımdır. Hukuki reformların kadın hakları üzerindeki etkisi feminist hukuk teorisinin temel tartışmalarından biridir. “Hukukun tarafsızlığı iddiası, feminist hukuk kuramcıları tarafından eleştirilmiş ve hukukun tarihsel olarak eril bir yapı üzerine inşa edildiği vurgulanmıştır.” (Çağlar Gürgey, 2014: 29). Geleneksel hukuk anlayışı, hukuku tüm kişilere eşit olarak uygulanan tarafsız bir mekanizma olarak görmektedir. Ancak feminist hukukçular, hukukun tarihsel olarak erkeklerin egemen olduğu anlayışına dayanmakta ve kadınların maruz kaldığı eşitsizlikleri pekiştirdiğini savunmaktadır.

Bu bağlamda feminist hukuk teorisi, hukukun sadece yasalar sayesinde toplumsal eşitliği sağlayamayacağını, toplumsal kurallar ve yapılar ile ele alınması gerektiğine vurgu yapmaktadır. “Feminist hukuk teorisinin temel amacı, hukukun kadınlar açısından nasıl işlediğini tahlil etmek ve kadınların hukuki süreçlerde maruz kaldıkları sistematik eşitsizlikleri ortaya koymaktır.” (Çubukçu, 2022: 601). Feminist hukuk kuramları, hukukun doğasını, işleyiş biçimini ve kadınlar üzerindeki etkilerini analiz ederek, yasal reformların kadın haklarını ne ölçüde koruyabileceğini sorgulamaktadır.

Hukuki reformlar, feminist hukuk teorisinin en önemli tartışma alanlarından biridir. “Feminist hukuk teorisi, hukukun kadınlar için daha eşitlikçi hale getirilmesi gerektiğini savunurken, bazı eleştirmenler hukukun patriyarkal yapıyı sürdürme eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir.” (Çağlar Gürgey, 2014: 33). Kadın haklarını güvence altına almayı amaç edinen hukuki düzenlemeler, kadınların siyasal, ekonomik ve medeni haklarını güçlendirmek ve geliştirmek için önemli araçlar olarak görülmektedir. Ancak bu reformların gerçekten toplumsal dönüşüm yaratıp yaratmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. “Özellikle CEDAW gibi uluslararası sözleşmelerin kadın haklarını geliştirme potansiyeli feminist hukuk kuramcıları tarafından ele alınmaktadır.” (Çubukçu, 2022: 605).

Feminist hukuk teorisinde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Feminist hukuk kuramları, hukukun ataerkil düzeni dönüştürme kapasitesi konusunda farklı görüşler ileri sürmektedir. Liberal feministler, hukukun eşit haklar sunabilecek bir araç olduğuna inanırken, radikal feministler, hukukun ataerkil yapının bir ürünü olduğunu ve bu yapının

kadınların özgürleşmesini engellediğini savunmaktadır. Liberal feminist yaklaşım, hukukun taraf olmadığı ve adaletin sağlanabileceği fikrini savunurken, radikal feministler hukukun erkek egemen sistemin devamlılığını sağlayan bir mekanizma olduğunu ileri sürmektedir. “Liberal Feminizm, Feminizm’in uluslararası ilişkilerdeki en yumuşak kolu olarak düşünülebilir zira temel olarak geleneksel uluslararası ilişkiler çerçevesine kabul ederek, onun içindeki kadın rolünün artırılması amaçlanmaktadır.” (Eken, 2021: 510).

Buna karşılık, post-yapısalcı feministler ise hukukun yalnızca yasalar ve kurallar aracılığıyla değil, aynı zamanda söylemler ve toplumsal algılar yoluyla da kadın kimliğini ortaya sunduğunu ileri sürmektedir. “Post yapısalcı tartışmalar, toplumsal cinsiyetin, modern bilimin kökenlerinden nasıl yer ettiği gibi epistemolojik modernizmi eleştirisiyle şekillenmektedir.” (Eken, 2021: 511). Bu farklı bakış açıları, hukukun toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerindeki etkisini derinlemesine anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir.

Post-yapısalcı ve postmodern feminist kuramlar, hukukun yalnızca yazılı kurallardan ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumsal kuralları ve güç ilişkilerini, iktidar ilişkilerini, yeniden üreten bir araç olduğunu ortaya koyarak, hukuki yeniliklerin gerçek anlamda toplumsal değişim sağlayıp sağlayamayacağını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektedirler. Bu çerçevede feminist hukuk kuramları, hukukun kadınların toplumdaki rolünü nasıl etkilediğini değerlendirirken, hukuki yeniliklerin yeterliliğini de sorgulamaktadır. Hukukun kadın haklarını geliştirme kapasitesine sahip olup olmadığı sorusu, feminist hukuk teorisinin en mühim tartışmalarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Feminist hukuk teorisinin sunduğu bu eleştirel çerçeve, CEDAW gibi uluslararası sözleşmelerin kadın haklarını geliştirme potansiyelini değerlendirmek açısından önemli bir inceleme aracı sunmaktadır. “Feminizm tarihi olarak patriyarşinin eleştirisi olarak temellendirilir.” (Heper, 2014: 12). Feminist hukuk kuramcıları, hukukun kadın haklarını güvence altına almak için nasıl işlediğini analiz etmekte ve yasal reformların Kadın haklarını ne ölçüde güçlendirildiğini sorgulamaktadır. Feminist hukukçular, hukukun kadınlar için adalet sağlamada nasıl bir rol oynadığı, hukuki reformların kadın haklarını ne kadar etkili şekilde güçlendirebildiği ve hukukun ataerkil yapılar karşısında nasıl bir dönüşüm sağlayabileceği gibi sorular üzerinde durmaktadır.

1.1.1. Feminist Hukuk Teorisi Nedir?

Feminist hukuk teorisi, hukuk sisteminin cinsiyetçi bir yapıya sahip olduğunu ve erkek egemen kurallar doğrultusunda ilerlediğini öne süren eleştirel bir yaklaşımdır. Bu

teori, hukukun tarafsız ve evrensel olduğu söylemini sorgulayarak, hukuki düzenlemelerin ve uygulamaların tarihsel olarak erkeklerin çıkarlarını gözeterik yapılandığını öne sürmektedir. “Hukuk, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin içine gömülü olan bir sistemdir ve ataerik normları yeniden üretme eğilimindedir.” (Çağlar Gürgey, 2014: 31). Geleneksel hukuk teorileri, hukukun evrensel, tarafsız ve objektif bir sistem olduğu anlayışına dayanırken, feminist hukukçular, hukukun tarihsel olarak erkeklerin deneyimlerine ve çıkarlarına göre yapılandırıldığını ileri sürmektedir. Bu bağlamda feminist hukuk teorisi, hukukun yalnızca hak ve görevlerini belirleyen bir sistem olmadığını, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerini geliştiren bir mekanizma olarak işlev gördüğünü savunmaktadır. “Kadınların yasal statüsünün hukuki eşitlik kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi, feminist hukuk teorisinin en temel inceleme alanlarından biridir.” (Çağlar Gürgey, 2014: 38). Hukukun tarafsız olmadığı ve toplumun ataerik yapısını devam ettiren bir araç olarak işlediği görüşü, feminist hukuk teorisinin temel kanıtlarından biridir. “Uluslararası ilişkilerde farklı yaklaşımlardan ilki ‘liberal feminizmdir. Liberaller, kadınların erkeklerle aynı hak ve yeterliliklerden yararlanabilmelerinin bu konudaki hukuki ve diğer engellerin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabileceğini ifade etmektedirler.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231).

Feminist hukuk kuralları içerisinde farklı yaklaşımlar mevcuttur. Liberal feministler, hukukun kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını sağlayabilecek bir araç olduğuna inanırken, radikal feministler, hukukun erkek egemen sistemin devamlılığını sağlayan bir mekanizma olduğunu ileri sürmektedir. “Ataerik yapıya, toplumsal cinsiyet temelli iş bölümüne karşı olan ‘radikal feministler’ ise, asıl mücadelenin cinsiyet rollerinin değişmesi üzerine olması gerektiğini savunmaktadırlar.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Post modern ve postyapısalcı feministler ise hukukun yalnızca yasalar ve kurallar aracılığıyla değil, aynı zamanda söylemler ve toplumsal algılar yoluyla da kadın kimliğini şekillendirdiğini savunmaktadır

Feminist hukuk teorisi, kadınların hukuki sistem içerisindeki rollerini görünür kılmayı ve hukukun kadınlar üzerindeki etkisini eleştirel bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlamaktadır. “Feministler, kadınların mevcut ikincil durumları, yaşadıkları baskılar ve erkeklerle eşitliklerinin sağlanması konularında hemfikirdirler. Fakat kadınların uluslararası ilişkiler alanında özgürleştirilmesinin yollarına ilişkin farklı görüşlere sahiptirler.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 230). Özellikle medeni hukuk, ceza hukuku, iş hukuku ve aile hukuku gibi alanlarda, hukukun kadınları nasıl ifade ettiği ve kadınların haklarını ne kadar güvence altına aldığı feminist hukuk kuramcılarının başlıca araştırma

konuları arasındadır. “Hukuk, toplumsal cinsiyet rolleri ve hiyerarşilerini yeniden üretirken, kadınların belirli roller içine hapsedilmesine de hizmet etmektedir.” (Çağlar Gürgey, 2014: 39). Örneğin, kadına yönelik şiddetle mücadele eden yasalar var olsa bile, toplumsal cinsiyet kurallarının ve hukuku uygulayan mercilerin erkek egemen anlayışıyla hareket etmesi, bu yasaların etkinliğini sınırlayabilmektedir. “Feminist hukuk kuramı, kadınların hukuki statülerinin tarih boyunca nasıl şekillendiğini ve bu sürecin nasıl cinsiyetçi normlarla pekiştirdiğini ele almaktadır.” (Çağlar Gürgey, 2014: 41).

Bu noktada feminist hukukçular, hukuk metnlerinin yalnızca yasaların içeriğini değil, aynı zamanda yasaların uygulama şekillerini ve bu yasaların topluma olan etkilerini de değerlendirmesi gerektiğini savunmaktadır. Feminist hukuk kuramları, hukukun yalnızca bireysel hakları düzenleyen bir mekanizma olmadığını, aynı zamanda toplumsal kuralları ve değerleri yeniden inşa eden bir araç olduğunu öne sürmektedir. “Hukukun cinsiyet eşitsizliklerini sürdürme potansiyeli, onun yalnızca yasal çerçevede değil, toplumsal normlar ve uygulamalar bağlamında da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.” (Çağlar Gürgey, 2014: 44). Hukuki metinlerde yer alan söylemler, kadınların hukuki süreçlerde nasıl konumlandırıldığını göstermektedir. Örneğin, geçmişte medeni hukuk düzenlemelerinde kadınların “eş” veya “anne” kimliği şeklinde tanımlanması, hukukun kadınları belli toplumsal roller çerçevesinde ele aldığını göstermektedir. Feminist hukuk teorisi, bu tür cinsiyetçi yasal yaklaşımların nasıl meydana çıktığını ve kadın haklarını nasıl etkilediğini incelemektedir.

Bu çerçevede feminist hukuk teorisi, sadece yasal yenilikleri değil, aynı zamanda hukukun sosyo-kültürel ve ideolojik taraflarını da incelemektedir. Bu çerçevede feminist hukukçular, hukuki reformların kadın haklarını ne ölçüde geliştirebildiğini, hukukun ataerkil yapılar içinde nasıl işlediğini ve yasal değişikliklerin toplumsal dönüşüm için yeterli olup olmadığını sorgulamaktadırlar. (Uygun, 2017: 127)

Sonuç olarak, feminist hukuk teorisi, hukukun toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nasıl ortaya çıkardığını ve sürdürdüğünü analiz eden kritik bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu teori, hukukun sadece yasalar aracılığıyla toplumsal değişimi sağlayamayacağını, hukuk uygulamalarının ve toplumsal kuralların dönüşümünün de önemli olduğunu savunmaktadır. Hukukun kadınlar için adalet sağlamada nasıl bir rol oynadığı, hukuki reformların kadın haklarını ne ölçüde güçlendirebildiği ve hukukun ataerkil yapılar karşısında nasıl bir dönüşüm sağlayabileceği gibi sorular, feminist hukuk kuramlarının temel inceleme konularını oluşturmaktadır.

1.1.2. Hukuki Reformların Kadın Hakları Açısından Önemi ve Sınırları

Hukuki reformlar, kadın haklarının geniş alanda olması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemli bir araç olarak görülmektedir. Feminist hukuk kuramları, hukuki reformların kadın hakları üzerindeki etkisini farklı açılardan değerlendirmektedir. Liberal feministler, hukuki reformların kadınların haklarını güvence altına alabileceğini savunarak yasaların dönüştürücü gücüne inanır. (Uygun, 2017: 132). Radikal feministler ise hukukun ataerkil bir yapıya sahip olduğunu ve reformların kadınların özgürlüğü için yeterli olmadığını savunur. (Uygun, 2017: 132). Post-yapısalcı feministler ise hukukun yalnızca yasalar yoluyla değiştirilemeyeceğini, toplumsal normlar ve söylemler aracılığıyla ataerkil yapının sürdüğünü öne sürmektedir. Örneğin, liberal feministler CEDAW gibi uluslararası hukuki düzenlemelerin kadın haklarını genişletebileceğini düşünmektedir. Ancak radikal feministlere göre, hukukun temel yapısı ataerkil olduğu için CEDAW gibi belgeler yalnızca sembolik değişiklikler yaratmakta ve gerçek toplumsal dönüşümü sağlamamaktadır. Post-yapısalcı feministler ise hukukun söylem düzeyinde nasıl işlediğini inceleyerek, kadın haklarının yalnızca yasalar yoluyla korunamayacağını, aynı zamanda toplumun hukuk algısının da değişmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Hukuk, toplumsal ilişkileri düzenleyen bir yapı olduğu için, kadınların ekonomik, sosyal, siyasal ve medeni haklarının güvence altında olmasında merkezi bir rol oynar. Bu nedenle, hukuki yenilikler, kadınların kamu hayatına katılımını artırmak, ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve kadınlara yönelik şiddeti engellemek gibi amaçlarla hayata geçirilmektedir. Kadın haklarını korumak ve geliştirmek için yapılan hukuki düzenlemeler, kadınların ekonomik, sosyal, siyasal ve medeni haklarının güvence altında olmasını hedeflemektedir. Özellikle uluslararası hukuk çerçevesinde kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) gibi sözleşmeler, devletleri kadın haklarını güvence altına alacak yasal düzenlemeler yapmayı gerektiren bağlayıcı metinler arasında yer almaktadır. “CEDAW gibi uluslararası sözleşmeler, kadın haklarını koruma konusunda devletlerin yükümlülüklerini belirlerken, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmaya yönelik hukuki reformları teşvik etmektedir.” (Gürgey, 2014: 30). Hukuki yenilikler, kadınların sahip oldukları hakları yazılı olarak güvence altına alarak, onların toplumsal yaşamda daha güçlü bir konumda olmalarını sağlamaya yönelik önemli adımlar içermektedir. Bu çerçevede,

1979’da kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), devletleri kadın haklarını koruyacak düzenlemeler yapmaya zorunlu kılan en önemli uluslararası belgelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak, hukuki reformların yalnızca yasal çerçeve içinde değerlendirilmesi yeterli olmayıp, bu düzenlemelerin toplumsal yapılar ve uygulama süreçleri üzerindeki etkileri de analiz edilmelidir. “Hukuki reformların uygulanması ve toplum tarafından nasıl karşılandığı, hukukun dönüştürücü etkisini belirleyen temel faktörlerden biridir.” (Gürgey, 2014: 35).

Kadın haklarının hukuki düzenlemeler sayesinde korunması, feminist hukuk kuramcıları tarafından hem bir imkân hem de sınırlı bir araç olarak değerlendirilmektedir. Hukuki yeniliklerin kadınların toplumsal yaşamdaki rollerini iyileştirdiğini ve eşitsizlikleri azaltma potansiyeline sahip olduğunu savunanlar, yasal düzenlemelerin kadınların bireysel haklarını koruyarak toplumsal değişimi teşvik edebileceğini belirtmektedirler. Örneğin, eşit işe eşit ücret yasaları, kadınların iş hayatındaki statüsünü güçlendirmeyi hedeflemektedir; ancak iş yerlerinde süregelen cinsiyetçi yaklaşımlar, bu yasaların pratikte sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Hukuki reformlar, eşit işe eşit ücret, eğitimde fırsat eşitliği, evlilik içinde eşit haklar ve şiddet mağdurlarının korunması gibi birçok alanda kadınlara yasal güvence sağlamaktadır. Örneğin, medeni hukukta yapılan değişiklikler kadınların mülkiyet haklarını genişletebilir, ceza yasalarındaki düzenlemeler kadınların hukuki koşullarını güçlendirebilir ve iş yasalarındaki yenilikler kadınların ekonomik bağımsızlığını artırabilir. “Medeni hukuk reformları, kadınların mülkiyet ve miras haklarını genişletmiş, ancak uygulamada bazı engellerin devam ettiği görülmektedir.” (Gürgey, 2014: 37). Bu bağlamda, hukuki reformların kadınların haklarını koruma konusunda güçlü bir araç olduğu savunulmaktadır. “Hukuki reformların başarısı, yalnızca yasa değişikliklerine değil, aynı zamanda toplumun bu değişiklikleri nasıl benimsediğine bağlıdır.” (Gürgey, 2014: 38).

Bununla birlikte, feminist hukuk kuramcılarının önemli bir kısmı, hukukun yalnızca bir düzenleme mekanizması olmadığını, aynı zamanda toplumsal normları kuvvetlendiren bir araç olduğunu öne sürmektedir. “Hukuk, sadece bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir yapı değil, aynı zamanda toplumsal normları pekiştiren bir söylem aracıdır.” (Gürgey, 2014: 40). Bu bakış açısına göre, hukuki yenilikler tek başına kadınların maruz kaldığı toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırmada yetersiz olabilir. Yasaların uygulanma şekli, hukuki metinlerin nasıl yorumlandığı ve toplumun bu düzenlemelere nasıl tepki verdiği gibi unsurlar, hukukun kadınlar açısından dönüştürücü gücünü doğrudan etkileyen faktörlerdir. Hukukun ataerkil yapı içerisinde şekillendiğini

savunan bazı feminist hukukçular, yasal yeniliklerin sıklıkla yüzeysel bir biçimde kaldığını ve gerçek bir toplumsal değişim sağlamadığını belirtmektedirler. “Ataerkil normların hukuk metinlerine nasıl işlendiği ve reformların bu normlarla nasıl mücadele ettiği, feminist hukuk teorisinin önemli konularından biridir.” (Gürgey, 2014: 42). Örneğin, eşit ücret yasalarının varlığı, uygulamada kadın ve erkek arasındaki maaş farkını tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Benzer şekilde, kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik yasalar var olsa da toplumsal algılar ve hukuk uygulayıcılarının bakış açıları nedeniyle mağdurlar hukuki süreçlerde çeşitli engellerle karşılaşabilmektedirler. Örneğin, cinsel şiddet ve aile içi şiddetle ilgili yasalar yürürlüğe girse bile, toplumda mağdurları suçlayan ataerkil düşünce yapısının değişmesi sebebiyle bu yasaların tam anlamıyla işlevsel olması mümkün olmamaktadır.

Hukuki reformların kadın haklarına etkisinin olabilmesi için, yalnızca yasaların değiştirilmesi yeterli değildir. Yasaların uygulanabilirliği, devletin kadın haklarını destekleyen politikaları, hukuk sistemindeki önyargılar ve toplumsal normların dönüşümü gibi faktörler de hukuki düzenlemelerin başarısını doğrudan etkilemektedir. Hukukun kadın haklarını güçlendirme potansiyeline sahip olduğu açıktır, ancak bu potansiyelin gerçekleşebilmesi için hukukun ataerkil sistem içindeki konumu da eleştirel bir şekilde değerlendirilmelidir. (Uygun, 2017: 133). Feminist hukuk kuramcıları, yasal reformların etkili olabilmesi için kadın örgütleriyle iş birliği içinde olunmasını, mağdurların hukuki süreçlere erişiminin ulaşımının kolaylaştırılması ve kadın haklarını destekleyen toplumsal politikaların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Hukukun toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nasıl yeniden ortaya çıkardığını anlamadan, sadece yasal düzenlemelerle kadın haklarının güvence altına alınabileceğini düşünmek eksik bir değerlendirme olacaktır. Hukuki reformlar, kadınların haklarını tanımlamak ve koruma altına almak açısından önemli bir işlev görse de yasaların hayata geçirilme biçimi ve toplumdaki karşılığı göz önünde bulundurulmadan yapılan düzenlemeler, beklenen dönüşümü sağlamada yetersiz kalabilir. Feminist hukuk kuramları, hukuki reformların etkilerini yalnızca yasa metinleri üzerinden değil, daha geniş bir toplumsal bağlam içinde değerlendirmektedir. Kadın haklarını genişletmeye yönelik hukuki reformlar, ancak uygulama süreçleri ve toplumsal dönüşümle birlikte ele alındığında etkili olabilir.

1.1.3. Ataerkil Yapılar ve Hukukun Dönüştürücü Gücü

Ataerkil yapı, tarihsel olarak erkek egemenliğini ön plana alan ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığı bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu yapı, yalnızca bireyler arası ilişkilerde değil, ekonomik, siyasal, kültürel ve hukuki alanlarda da kendini göstermektedir. Bu yapı, toplumsal normlar ve kurumsal pratikler aracılığıyla kadınları ikincil konuma iten ve cinsiyet temelli eşitsizlikleri sürekli olarak yeniden üreten bir mekanizma olarak işler. Hukuk, toplumsal düzeni sağlayan temel bir mekanizma olduğundan, ataerkil sistemin yeniden üretilmesi ya da dönüştürülmesi açısından kritik bir role sahiptir. Feminist hukuk kuramcıları, hukukun toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdürmede mi yoksa kadın haklarını genişletmede mi daha etkili bir araç olduğu sorusunu ele alarak, hukukun dönüştürücü gücünü farklı bakış açılarından tartışmaktadırlar. “Post yapısalcı tartışmalar, toplumsal cinsiyetin, modern bilimin kökenlerinden nasıl yer ettiği gibi epistemolojik modernizm eleştirisiyle şekillenmektedir.” (Eken, 2021: 511). Hukukun kadın haklarını geliştirme potansiyeli, hukuk sisteminin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki rolüyle doğrudan ilişkilidir. “Kadın, erkeğin tersi olarak güçsüz, irrasyonel, duygulara ait alanla özdeşleştirilmiştir.” (Eken, 2021: 511). Ancak hukukun ataerkil yapılar içinde işlediği düşünüldüğünde, feminist kuramcılar arasında hukukun gerçekten dönüştürücü bir araç olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. “Hukuk, içinde bulunduğu ataerkil yapılar nedeniyle kadınların lehine reformlar yapsa dahi, bu reformların uygulanma süreci toplumsal normlarla şekillenmektedir.” (Şahin, 2017: 477).

Hukukun ataerkil yapıları dönüştürebileceğini savunan yaklaşımlar, hukukun yazılı normlar ve bağlayıcı düzenlemeler aracılığıyla toplumsal eşitliği sağlayacağını öne sürmektedir. “Modernist bilim aslında pek de tarafsız ve nesnel değil, tersine oldukça maskelen ve erkeğe özeldir. Özellikle liberal feministler, hukukun eşitliği sağlayabilecek tarafsız bir araç olduğunu ve kadın haklarını güvence altına alacak yeniliklerle ataerkil yapıların ortadan kalkabileceğini öne sürmektedirler. “Liberal feminist hukukçular, kadınların şekli anlamda eşitliğinin sağlanmasını hedefler ve hukuki reformların kadınları toplumsal alanda güçlendireceğini savunurlar.” (Gürgey, 2014: 31). Bu bağlamda, kadın haklarını güvence altına alan yasal düzenlemeler, toplumsal algıları dönüştürebilecek ve kadınların daha eşit şartlarda yaşamalarını sağlayabilecektir. CEDAW gibi uluslararası hukuk metinleri, kadın haklarını güvence altına alan ve hukukun toplumsal eşitlik sağlamada etkili bir araç olabileceğini gösteren önemli belgelerdir. Örneğin, kadınların iş gücüne katılımını destekleyen yasalar yürürlüğe girse de toplumsal kurallar kadınları

öncelikle ev içi rollerle tanımladığı sürece, bu yasaların gerçek anlamda dönüştürücü olup olmadığı tartışmalıdır.

Ancak, radikal feministler, hukukun ataerkil yapıyı güçlendiren bir sistem olduğunu ve hukuki reformların bu yapıyı köklü bir şekilde değiştiremeyeceğini öne sürmektedirler. Bu bakış açısına göre, hukuki reformlar kadın haklarını ilerletmeyi hedeflese bile, hukuk sisteminin temelinde yer alan ataerkil düşünce nedeniyle bu reformlar yüzeysel değişiklikler yaratmaktan öteye geçememektedir. Radikal feminist kuramcılara göre, hukuk sisteminin kendisi ataerkil kurallar çerçevesinde yapılandırılmıştır ve kadın haklarını genişletmeye yönelik hukuki reformlar, erkek egemen sistem içinde sıra dışı iyileştirmeler sağlamaktan öteye geçememektedir. Örneğin, kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik yasalar yürürlüğe girse bile, bu yasaların etkinliği toplumda kadına yönelik algının değişmesine bağlıdır. Bu bağlamda, hukukun erkek egemenliğinin bir aracı olduğu ve yapısal olarak erkeklerin menfaatlerini korumak için tasarlandığı ileri sürülmektedir. Özellikle ceza hukuku, aile hukuku ve iş hukuku gibi alanlarda, kadınların haklarını güvence altına almaya yönelik reformların uygulamada ataerkil önyargılar nedeniyle yeterince etkili olamadığı sıklıkla dile getirilmektedir. Radikal feministler, hukukun kadınların özgürleşmesi için yeterli bir araç olmadığını ve toplumsal yapının kökten değişmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Öte yandan, post-yapısalcı feministler, hukukun sadece yazılı düzenlemelerden ibaret olmadığını, aynı zamanda söylemler ve toplumsal normlar aracılığıyla bireylerin kimliklerini inşa eden bir mekanizma olduğunu öne sürmektedirler. Bu bakış açısına göre, hukuk, bireyleri belirli toplumsal normlara yönlendiren bir sistemdir ve bu nedenle hukukun etkisini yalnızca yasa metinleri üzerinden değerlendirmek yetersizdir. Bu çerçevede, hukuk sadece yasalar yoluyla değil, aynı zamanda normatif söylemler aracılığıyla toplumsal yapıyı biçimlendiren bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. “Postmodernizmin feminist metoda katkısı, öznenin kültürün ürünü olarak anlaşılması ve toplumsal cinsiyet yapısına dair yeni kavrayışlara öncülük eden iktidarın bir ürünü olarak, sosyal anlaşmaların öğrenilmesidir.” (Şahin, 2017: 487). “Postmodern feministler sınıf, ırk, kültür, yaş, siyasal eğilim ve cinsel uygulamalar açısından ele alındıklarında, nasıl erkek ve kadın arasındaki ‘ötekilik’ üzerinde duruyorlarsa, modern düşünce içindeki karşıt ikilikleri de sorgulamaktadırlar.” (Gürgey, 2014: 36). Bu bağlamda, post-yapısalcı feministler, hukukun ataerkil yapıları yeniden üretme potansiyeline sahip olduğunu ve kadın haklarını güvence altına alacak olan düzenlemelerin yalnızca yasal metinler üzerinden değil, toplumsal söylemler bağlamında da ele alınması gerektiğini

belirtmektedirler. “Postmodernizme göre, uslamamanın ya da bilimin hiçbir tarafsız süreci güvenilir, evrensel doğrular çıkaramaz. Bunun yerine, kültürün ya da ideolojinin sonucu olan bilgi elde edilmektedir.” (Şahin, 2017: 487).

Hukukun ataerkil yapıları dönüştürme gücü, aynı zamanda hukuki yeniliklerin sahada nasıl uygulandığı ile de direkt ilişkilidir. Kadın haklarını güvence altına almayı amaç edinen yasalar, ancak uygulamada eşitliği sağlayabildiği zaman dönüştürücü olabilir. “Hukuki düzenlemeler, yalnızca yasaların varlığı ile değil, bunların uygulanabilirliği ve ataerkil pratikleri dönüştürme kapasitesi ile değerlendirilmelidir.” (Gürgey, 2014: 38). Ancak feminist hukuk kuramcıları, hukukun uygulanma sürecinde ataerkil yapıların devam ettiğini ve yasaların kadınların lehine geçerlilik kazanmasının, toplumsal kuralların değişimi ile doğrudan ilgisi olduğunu vurgulamaktadırlar. “Kadınların hukuki süreçlerde maruz kaldıkları ayrımcı uygulamalar, yasa metinlerinin uygulanış biçiminde kendini göstermektedir.” (Çağlar Gürgey, 2014: 42).

Sonuç olarak, hukukun ataerkil yapıları dönüştürme gücü konusunda farklı feminist yaklaşımlar farklı bakış açıları sunmaktadır. Liberal feministler hukukun eşitliği sağlayabilecek bir araç olduğunu savunurken, radikal feministler hukukun erkek egemen düzenin sürekliliğini sağlayan bir mekanizma olduğunu öne sürmektedirler. Post-yapısalcı feministler ise hukukun sadece yazılı düzenlemeler yoluyla değil, aynı zamanda söylemler ve toplumsal normlar aracılığıyla cinsiyet eşitsizliğini pekiştirdiğini öne sürmektedirler. Bu bağlamda, hukuki reformların kadın haklarını ne ölçüde güvence altına alabildiği sorusu, yalnızca yasa değişiklikleri üzerinden değil, toplumsal yapılar, uygulama süreçleri ve söylemler açısından da ele alınmalıdır. “Hukuki reformların etkili olabilmesi için, yasaların uygulanma biçimi ve toplumsal algılar üzerindeki dönüşüm süreçlerinin dikkate alınması gerekmektedir.” (Gürgey, 2014: 40). Feminist hukuk kuramcıları, hukukun dönüştürücü gücünü analiz etmek için farklı çerçeveler sunarak, kadın haklarının hukuki süreçler içindeki yerini eleştirel bir şekilde değerlendirmektedirler.

1.2. Feminist Teoriler Çerçevesinde Hukuki Reformların Etkisi

Hukuki reformların kadın haklarını ilerletme kapasitesi, feminist teoriler çerçevesinde farklı biçimlerde incelenmektedir. Hukukun kadınların konumunu iyileştirme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusundaki rolü, feminist hukuk kuramcıları tarafından geniş bir tartışma alanı olarak değerlendirilmiştir. Bazı feminist

kuramlar, hukukun toplumsal adaleti sağlamada önemli bir araç olduğunu öne sürerken, bazıları hukukun özünde ataerkil bir sistem olduğunu ve reformlarla gerçek anlamda dönüşüm sağlanamayacağını savunmaktadır. “Radikal feministler, hukukun ataerkil sistem içinde şekillendiğini ve bu nedenle reformlarla gerçek anlamda eşitliğin sağlanamayacağını savunurlar.” (Gürgey, 2014: 41). Feminist hukuk teorisi içinde liberal, radikal ve post-yapısalcı yaklaşımlar, hukuki reformların kadın hakları üzerindeki etkisini farklı bakış açılarından ele almışlardır. Liberal feministler, hukukun kadınların haklarını koruma ve genişletme potansiyeline sahip olduğunu savunarak hukuki reformları desteklerken, radikal feministler hukukun ataerkil sistemin bir parçası olduğunu ve gerçek eşitliğin yalnızca toplumsal dönüşümle sağlanabileceğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, post-yapısalcı feministler ise hukukun yalnızca yazılı normlarla değil, aynı zamanda toplumsal söylemler ve iktidar ilişkileri aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerini yeniden şekillendirdiğini belirtmektedir. Farklı feminist yaklaşımlar arasındaki bu görüş ayrılıkları, hukukun kadın haklarını güçlendirme kapasitesine dair çeşitli tartışmaları da ortaya çıkarmaktadır.

Liberal feminizm çerçevesinde hukuki reformlar, kadınların ekonomik, siyasal ve medeni haklarını genişletmek için önemli bir araç olarak görülmektedir. Liberal feministler, hukukun cinsiyetler arasında eşitliği sağlamada taraf tutmayan bir araç olduğunu ve kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması için bu hukuki reformların kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır. “Kadın haklarını güvence altına alan uluslararası hukuk metinleri, yasal eşitlik prensibi çerçevesinde liberal feminizm tarafından desteklenmektedir.” (Gürgey, 2014: 45). Ancak bu yaklaşım, hukukun özünde tarafsız olduğu varsayımına dayandığı için eleştirilmektedir. Liberal feminizm, hukukun reformlar yoluyla kadınların lehine dönüştürülebileceğini savunsa da feminist hukuk kuramcıları hukukun ataerkil yapılar tarafından şekillendiğini ve yasaların uygulanma biçiminin de erkek egemen sistemden bağımsız düşünülmemeyeceğini belirtmektedir. Bu noktada, hukukun yalnızca yazılı düzenlemelerden ibaret olmadığı, aynı zamanda sosyal ve kültürel normlarla iç içe geçtiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Radikal feministler ise hukuki reformların kadınların özgürleşmesi için yetersiz olduğunu, aksine hukukun ataerkil yapının devamlılığını sağlayan bir mekanizma olduğunu savunmaktadır. Radikal feminizme göre, hukuk sisteminin kendisi ataerkil güç ilişkilerinin bir sonucu olarak gelişmiştir ve bu nedenle reformlar, kadınların konumunda yalnızca yüzeysel değişiklikler yaparak köklü bir dönüşüm sağlamaktan uzaktır. Radikal feministler, hukuki reformların gerçek bir değişim yaratabilmesi için yalnızca yasal

çerçevede kalmamas, aynı zamanda toplumsal yapının ve ataerkil normların dönüştürülmesi gerektiğini savunmaktadır. Kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik yasaların varlığına rağmen, hukukun uygulanma sürecinde cinsiyetçi önyargılar ve ataerkil kurumlar nedeniyle kadınların yasal koruma mekanizmalarına erişimde hâlâ büyük engellerle karşılaştığı sıklıkla dile getirilmektedir. “Kadına yönelik hukuki düzenlemelerin etkinliği, toplumun ataerkil yapısından bağımsız düşünülemez; hukuk ataerkil sistem içinde işler.” (Gürgey, 2014: 42). Radikal feministler, hukukun yalnızca bireysel hakları düzenleyen bir mekanizma olmadığını, aynı zamanda ataerkil ideolojilerin yeniden üretildiği bir alan olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu nedenle, hukukun dönüştürücü potansiyelini değerlendirirken, sadece yasaların varlığına değil, bu yasaların nasıl uygulandığına ve toplumda nasıl karşılık bulduğuna da bakılması gerektiği ileri sürülmektedir. Post-yapısalcı ve postmodern feministler ise hukukun yalnızca yazılı normlar bütünü olmadığını, aynı zamanda söylemler ve toplumsal pratikler aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerini oluşturduğunu öne sürmektedirler. Post-yapısalcı feministlere göre, hukuki reformların kadın haklarını güvence altına alabilmesi için sadece yasal düzenlemelerin var olması yeterli değildir; aynı zamanda bu yasaların toplumdaki anlamı, söylem düzeyinde nasıl şekillendiği ve kadınların yaşamında nasıl bir karşılık bulduğu da incelenmelidir. Örneğin, kadınların iş gücüne katılımını destekleyen hukuki reformlar yapılmış olsa bile, toplumsal kurallar değişmez ise kadınların çalışma hayatında karşılaştığı ayrımcılık ve eşitsizlik devam edebilmektedir. Bu bağlamda, post-yapısalcı feministlere göre hukuk sadece bireysel hakları tanımlayan bir sistem değildir, aynı zamanda iktidar ilişkilerini üreten ve sürdüren bir yapıdır. “Hukuk, kadınların toplumsal rollerini sabitleyen ve erkek egemen normları pekiştiren bir sistem olarak işleyebilir.” (Gürgey, 2014: 47).

Sonuç olarak, feminist teoriler hukuki reformların kadın hakları üzerindeki etkisini farklı perspektiflerden değerlendirmektedir. Bu üç farklı yaklaşım, hukuki reformların kadın hakları üzerindeki etkisini anlamak için çok boyutlu bir çerçeve sunmaktadır. Feminist hukuk kuramları, hukukun kadın haklarını güvence altına almadaki kapasitesini yalnızca yasa değişiklikleri üzerinden değil, aynı zamanda uygulama süreçleri, toplumsal yapılar ve söylemler bağlamında da değerlendirmektedir.

1.2.1. Liberal Feminizm: Hukukun Dönüştürücü Gücü Üzerine Bir Değerlendirme

Liberal feminizm, hukukun tarafsız bir araç olduğunu ve hukuki reformlar yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabileceğini savunan bir yaklaşımdır. Bu teori, hukukun bireysel hakları koruyarak toplumda adaletin sağlanmasına katkıda bulunduğunu ve hukuki reformların kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal haklarını genişletmek için etkili bir araç olabileceğini ileri sürmektedir. Liberal feministler, hukukun bireysel hakları koruma altına alan, herkes için eşit adalet sağlayan bir sistem olduğunu ve kadınların hukuki çerçevede erkeklerle aynı haklara sahip olmalarının, onların toplumsal konumlarını güçlendireceğini öne sürmektedirler. “Liberal feministler, toplumsal cinsiyet kavramını dış politika analizlerinde açıklayıcı bir değişken olarak kullanmaktadırlar.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Bu bağlamda, kadın haklarının hukuki güvence altına alınması gerektiği düşüncesi, liberal feminizmin temel savlarından biridir. Kadın haklarının hukuki güvence altına alınması gerektiğini savunan liberal feministler, eşit işe eşit ücret yasaları, kadınların siyasete katılımını teşvik eden düzenlemeler ve şiddetle mücadele yasaları gibi reformların kadınların toplumsal konumlarını iyileştireceğini düşünmektedirler. “Örneğin bu konudaki çalışmalardan birinde, cinsiyet eşitliği ile devletlerin uluslararası alanda güç kullanımı arasında temel bir ilişki olduğu, cinsiyet eşitliğinin artmasıyla paralel bir biçimde uluslararası alandaki uyuşmazlıklarda devletlerin şiddete başvurmalarının da azalacağı belirtilmektedir.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Örneğin, kadınların çalışma hayatındaki haklarını güvence altına alan yasalar, cinsiyet temelli ayrımcılığı ortadan kaldırarak kadınların ekonomik bağımsızlığını desteklemektedir. “Kadınların siyasi ve ekonomik alanlardaki temsilini artırmaya yönelik hukuki düzenlemeler, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama sürecinde önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.” (Çağlar, 2014: 38). Liberal feminizm çerçevesinde, hukukun kadınlar lehine dönüştürülmesi, ataerkil yapıların kırılmasını ve kadınların ekonomik, siyasal ve toplumsal yaşamda daha fazla yer almasını sağlayacaktır. “Liberal feministler, kadınların eğitime erişimi, siyasi hayatta yer alması ve hukuki haklara tam erişimi savunarak, hukukun dönüştürücü bir araç olduğunu ileri sürmektedir.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Bu görüş, kadınların eğitim hakkı, iş gücüne eşit katılım ve medeni haklar gibi alanlarda hukukun aktif bir rol oynayabileceği fikrine dayanmaktadır. Kadınların hukuki reformlar sayesinde iş ve eğitim alanlarında daha fazla fırsat eşitliğine sahip olmaları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltan önemli bir adımdır.” (Feminist Hukuk Teorisi, 2018: 19).

Bu yaklaşım, hukuki reformların kadınların eğitim, iş gücü, mülkiyet hakları ve siyasal katılım gibi alanlarda güçlenmelerine katkı sunduğunu öne sürmektedir. Özellikle

kadınların hukuki statüsünü güçlendiren medeni hukuk reformları, boşanma ve miras hakkı gibi konularda kadınların lehine düzenlemeler getirmiştir. “Liberal feminist yaklaşımlar, hukukun ekonomik ve siyasal hayattaki eşitsizlikleri giderebileceğini ve kadınların güçlenmesini sağlayabileceğini öne sürmektedir.” (Gürgey, 2017: 32). Hukukun belirli yasal çerçeveler içinde eşitliği sağlayabilmesi için, yasaların kadınlar lehine düzenlenmesi gerektiğini savunan liberal feministler, hukuki reformların dönüştürücü gücünü özellikle bireysel haklar bağlamında ele almaktadır. Ancak, hukuki reformların uygulanabilirliği, devletlerin bu yasaları ne ölçüde desteklediğine ve toplumun bu reformları nasıl kabul ettiğine bağlıdır. Örneğin, medeni hukukta yapılan değişiklikler kadınların evlilik içindeki statüsünü iyileştirebilir, iş hukuku reformları kadınların çalışma hayatındaki haklarını güvence altına alabilir ve ceza yasalarındaki düzenlemeler kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik daha etkili tedbirler alınmasını sağlayabilir. Ancak, hukuki düzenlemelerin etkili olabilmesi için yalnızca yasa metinlerinin oluşturulması yeterli değildir; aynı zamanda uygulama süreçlerinin de adil ve kapsayıcı bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Hukuki reformlar yoluyla kadınların toplumsal hayattaki statülerinin güçlendirilmesi, liberal feministlerin kadın haklarının korunmasında hukukun etkili bir araç olduğuna dair görüşlerini desteklemektedir. “Liberal feministler için hukuki reformlar, kadınların toplumsal rollerini güçlendirmek ve onların bireysel haklarını korumak adına önemli bir araçtır.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231).

Ancak, liberal feminizmin bu yaklaşımı eleştirilere de maruz kalmaktadır. “Liberal feminist yaklaşımın en büyük eleştirilerinden biri, hukukun tarafsız bir mekanizma olduğu varsayımıdır.” (Gürgey, 2017: 33). Feminist hukuk kuramcılarının bazıları, hukukun yalnızca yasaları düzenleyen bir araç olmadığını, aynı zamanda toplumsal normları ve değerleri şekillendirdiğini belirtmektedir. Liberal feminizm, hukukun tarafsız olduğu varsayımına dayandığı için eleştirilmektedir; çünkü hukuk, toplumun mevcut ataerkil yapıları içinde şekillenmiştir ve hukuki düzenlemelerin uygulanma biçimi bu sistemin etkisi altında kalabilmektedir. Hukuki reformların kadınların statüsünü iyileştirdiği kabul edilse bile, bu reformların uygulanması sırasında ortaya çıkan engeller göz ardı edilmemelidir. Liberal feministlerin hukukun tarafsız olduğu varsayımı, eleştirel feminist kuramcılar tarafından sorgulanmaktadır; çünkü hukuk, ataerkil toplumlar içinde şekillenmiş ve çoğu zaman erkek egemen normlar çerçevesinde uygulanmaktadır. Yasaların teorik olarak kadınların lehine düzenlenmesi,

pratikte toplumsal önyargılar ve kurumsal engeller nedeniyle tam anlamıyla hayata geçirilememektedir.

Liberal feminizmin hukuki reformlara olan inancı, hukukun ataerkil yapılar içinde nasıl şekillendiğini göz ardı edebileceği yönünde eleştirilmiştir. Feminist hukuk kuramcıları, hukukun sadece yazılı normlardan ibaret olmadığını, aynı zamanda uygulama süreçlerinin ve yargı mekanizmalarının kadınların aleyhine şekillenebileceğini vurgulamaktadırlar. “Feminist hukukçular, hukukun ataerkil düzen içerisinde şekillendiğini ve kadınların haklarını her zaman eşit şekilde koruyamadığını ileri sürmektedirler.” (Gürgey, 2017: 34). Hukukun tarafsız bir yapı olduğu varsayımı, kadınların hukuki süreçlerde maruz kaldıkları ayrımcılığı tam olarak açıklayamamaktadır. Bu nedenle, hukuki reformların kadın haklarını güçlendirme kapasitesi yalnızca yasa değişiklikleri üzerinden değil, toplumsal normların dönüşümüyle birlikte değerlendirilmelidir. Hukuki reformlar, kadınların haklarını genişletebilir ancak bu hakların tam anlamıyla uygulanabilir olması için yalnızca yasa değişiklikleri yeterli değildir; aynı zamanda bu yasaların uygulanma biçimi, hukuk uygulayıcılarının yaklaşımları ve toplumsal yapıların dönüşümü de dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, liberal feminizm hukukun kadın haklarını güvence altına alabileceğini savunsa da feminist hukuk kuramının diğer yaklaşımları hukukun yalnızca reformlarla dönüştürülebilecek bir mekanizma olmadığını öne sürmektedir.

1.2.2. Radikal Feminizm: Hukukun Sınırları ve Ataerkil Yapıların Yeniden Üretimi

Radikal feminizm, hukukun toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırabilecek tarafsız bir araç olmadığı, aksine ataerkil yapıyı pekiştiren bir mekanizma olduğu görüşüne dayanmaktadır. Bu kurama göre, hukuk yalnızca yasalar ve düzenlemeler aracılığıyla işleyen bir sistem değil, aynı zamanda ataerkil ilişkileri sürdüren bir güç mekanizmasıdır. “Radikal feministler, hukukun sadece kadınların haklarını korumaya yönelik bir sistem olmadığını, aynı zamanda ataerkil düzeni sürdürmek için işleyen bir yapı olduğunu savunmaktadır.” (Gürgey, 2017: 12). Radikal feministlere göre hukuk, kadınların lehine reformlarla dönüştürülebilecek bir sistem olmaktan ziyade, erkek egemenliğinin sürekliliğini sağlayan bir kontrol mekanizmasıdır. “Ataerkil yapıya, toplumsal cinsiyet temelli iş bölümüne karşı olan ‘radikal feministler’ ise, asıl mücadelenin cinsiyet rollerinin değişmesi üzerine olması gerektiğini savunmaktadırlar.”

(Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Hukuki reformlar, kadın haklarını genişletmeye yönelik düzenlemeler içerse bile, erkek egemen yapılar hukukun işleyişini belirlediği sürece bu reformlar yüzeysel kalmaya mahkûmdur. Bu bağlamda, hukukun sadece bireysel hakları düzenleyen bir yapı olmadığı, toplumsal normları ve iktidar ilişkilerini de pekiştirdiği savunulmaktadır. “Radikal feministlere göre, mevcut hukuk sistemi kadınların lehine düzenlemeler içerse de patriyarkal yapılar tarafından şekillendirilmiş olduğundan gerçek eşitliği sağlamakta yetersizdir.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Radikal feminist düşünürlere göre, hukuk, erkek egemen toplumların çıkarları doğrultusunda şekillendiği için, kadınların lehine gibi görünen düzenlemeler dahi ataerkil sistem içinde kadınların konumunu değiştirmekte yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, hukukun reformlarla kadınların lehine dönüştürülebileceği fikri radikal feminizm içinde eleştirilmektedir.

Radikal feminist yaklaşıma göre, hukuk sistemi tarihsel olarak erkeklerin çıkarlarını koruyacak şekilde inşa edilmiştir. Bu durum, yasaların kadınların haklarını koruma altına almadaki yetersizliğiyle kendini göstermektedir. “Hukukun gelişimi, erkek egemen toplum yapısının bir sonucu olarak şekillenmiş ve kadınları ikinci planda tutmuştur.” (Gürgey, 2017: 18). Hukuki metinler, yasalar ve mahkeme kararları, kadınları ikincil konumda tutan ataerkil normları içselleştirmiştir. Kadınların ekonomik, siyasal ve sosyal haklarını koruma altına almak için gerçekleştirilen hukuki reformlar, erkek egemen sistemin içinde kaldıkça, kadınların maruz kaldığı eşitsizlikleri tam anlamıyla ortadan kaldıramaz. Örneğin, çalışma hayatında kadınların maruz kaldığı ücret eşitsizliği ve kariyer basamaklarında ilerlemelerine yönelik sistematik engeller, hukuki düzenlemeler yapılsa bile devam edebilmektedir. Benzer şekilde, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadeleye yönelik yasalar, toplumun ataerkil yapısı değişmediği sürece uygulamada yetersiz kalmaktadır. Radikal feministlere göre, hukuki reformların etkili olabilmesi için, hukukun kendisini şekillendiren ataerkil yapının köklü bir değişime uğraması gerekmektedir. “Cinsiyet rollerinin değişmesinin sağlanması noktasında da ‘kadının üremedeki rolünün değişimine yönelik çabaların arttırılması gerektiği’ üzerinde durmaktadırlar.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231).

Hukukun ataerkil sistemin bir parçası olarak işlediğini savunan radikal feministler, yasal reformların yalnızca görünürde bir eşitlik sağladığını ancak özünde ataerkil düzeni pekiştirdiğini ileri sürmektedirler. Bu durum, kadın haklarını güvence altına alan yasaların dahi çoğu zaman erkek egemen zihniyet doğrultusunda uygulanmasıyla ortaya çıkmaktadır. “Hukuki düzenlemeler, kadınları koruma iddiasında

olsa da patriyarkal yapı içinde kaldığı sürece bu düzenlemeler etkisiz kalmaktadır.” (Gürgey, 2017: 23). Kadın haklarını korumaya yönelik yasaların varlığına rağmen, hukuk uygulayıcılarının ataerkil normlarla hareket etmesi, bu reformların pratikte etkisini kaybetmesine neden olmaktadır. Örneğin, boşanma davalarında kadınların ekonomik olarak dezavantajlı durumda bırakılması veya velayet süreçlerinde annelerin haklarının yeterince gözetilmemesi, hukukun erkek egemen normlarla şekillendiğinin göstergelerindendir. Radikal feministler, hukuki reformların kadınların özgürleşmesini sağlayamayacağını, çünkü hukukun zaten ataerkil normları içselleştirmiş bir sistem olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, hukukun ataerkil yapıyı dönüştürmekten ziyade, onu yeniden üreten bir mekanizma olarak işlediği öne sürülmektedir. “Radikal feminizm, hukukun patriyarkal sistemin bir aracı olduğunu ve kadınların maruz kaldığı eşitsizliklerin hukuk eliyle pekiştirildiği savunur.” (Eken, 2021: 510).

Radikal feminizme göre, hukukun dönüştürücü bir araç olabilmesi için sadece yasal değişiklikler yapmak yeterli değildir; aynı zamanda hukuk sisteminin erkek egemen normlardan arındırılması gerekmektedir. “Hukuk, ataerkil bir sistem içerisinde şekillendiğinden, hukuki reformlar çoğu zaman yüzeysel değişiklikler yaratır ve sistemin temel yapısını değiştirmez.” (Eken, 2021: 510). Bu süreç, feminist perspektiflerin hukuk eğitimine ve yargı kararlarına daha fazla entegre edilmesiyle mümkün olabilir. Bunun gerçekleşmesi için, kadınların hukuki süreçlerde daha fazla söz sahibi olması, feminist hukuk perspektiflerinin yargı sistemine entegre edilmesi ve hukukun yalnızca bireysel hakları değil, toplumsal cinsiyet ilişkilerini de dönüştürecek şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Ayrıca, kadın örgütlerinin hukuki süreçlerde daha aktif bir rol oynaması ve toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip yasal reformların geliştirilmesi gerekmektedir. Radikal feministler, sadece yasaların değişmesinin kadınların özgürlüğünü sağlamayacağını, toplumsal yapının ve ataerkil kültürel normların da köklü bir dönüşüm geçirmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. “Kadın hakları mücadeleleri, sadece hukuki reformlara dayandırıldığında başarısızlığa mahkûm olabilir; çünkü hukuk ataerkil sistemi yıkmaktan çok onu sürdürmektedir.” (Gürgey, 2017: 29). Bu nedenle, hukukun kadın haklarını güvence altına alabilmesi için, yalnızca yasal düzenlemelerin değil, aynı zamanda toplumun genel cinsiyetçi yapısının değişmesi gerektiği savunulmaktadır. Hukukun, kadınları koruyucu bir araç olması için öncelikle ataerkil sistemin dışında, kadınların ihtiyaçlarını merkeze alan bir anlayışla yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, hukuki reformlar yalnızca sembolik

adımlar olmaktan öteye geçemeyecek ve erkek egemen sistemin sürekliliğini sağlayan bir mekanizma olarak işlemeye devam edecektir.

1.2.3. Post-Yapısalcı ve Postmodern Feminizm: Hukukun Toplumsal Norm ve Söylemlerle Etkileşimi

Post-yapısalcı ve postmodern feminist yaklaşımlar, hukukun yalnızca yazılı normlardan ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumsal normlar ve söylemler aracılığıyla bireylerin kimliklerini şekillendiren bir yapı olduğunu öne sürmektedir. “Hukuk, yalnızca yasaların yazılı hükümlerinden ibaret değildir; aynı zamanda toplum içinde belirli normları ve kimlikleri üreten bir sistemdir.” (Gürgey, 2017: 10). Bu bağlamda, hukuk, toplumun kültürel ve ideolojik yapılarıyla iç içe geçmiş bir sistem olarak değerlendirilmelidir. “Post-yapısalcı feminizm, hukukun toplumsal normları yeniden ürettiğini ve cinsiyet rollerini belirlemede önemli bir işlevi olduğunu öne sürmektedir.” (Eken, 2021: 511). Post-yapısalcı feministler, hukukun belirli cinsiyet normlarını oluşturup yeniden ürettiğini ve kadınların hukuk aracılığıyla belirli roller içine hapsedilebildiğini savunmaktadırlar. “Post-modern feministler, toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf gibi toplumsal kategorilerin belirleyiciliğini sorgularlar ve toplumsal cinsiyetin doğuştan var olmadığını, aksine sonradan oluşturulduğunu ifade ederler.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Bu noktada, hukukun yalnızca bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir sistem olmadığı, aynı zamanda toplumsal kimliklerin ve güç dinamiklerinin inşa edilmesinde de önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Postmodern feministler ise hukukun evrensel ve mutlak bir hak temeli üzerine inşa edilemeyeceğini, çünkü hukukun her toplumda farklı kültürel ve tarihsel bağlamlar içinde şekillendiğini ileri sürmektedirler. “Bir diğer yaklaşım ise ‘post-modern feminizm’dir ve modern bilim anlayışının, aydınlanmacı geleneğin temelde ‘erkek’ merkezli olduğunu belirtmektedir.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Bu perspektife göre, hukuk, tek bir anlam veya doğruluk çerçevesinde değerlendirilemez; aksine, değişken ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir. “Post-yapısalcı feministler için hukuk, sabit ve evrensel ilkeler üzerine kurulu bir yapı değil, toplumun değişen dinamikleriyle sürekli yeniden inşa edilen bir söylem alanıdır.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Bu bağlamda, örneğin Batı toplumlarında geliştirilen kadın hakları düzenlemelerinin, farklı kültürel bağlamlara sahip ülkelerde aynı etkiyi yaratıp yaratmadığı sorgulanmalıdır.

Post-yapısalcı feminizmin hukuka dair eleştirilerinden biri, hukukun iktidar ilişkileriyle olan bağıdır. “Hukuk, iktidar ilişkilerinin bir uzantısı olarak belirli toplumsal düzenleri koruma işlevi görmektedir.” (Gürgey, 2017: 12). “Post-modern feministler, hukukun da cinsiyetçi söylemleri yeniden üreten bir yapı olduğunu ileri sürerek, hukuki düzenlemelerin yalnızca mevcut toplumsal normları pekiştirdiğini öne sürerler.” (Tür & Aydın Koyuncu, 2021: 231). Bu bağlamda, kadın haklarına dair yasal reformlar yapılırken, yalnızca yasaların varlığına değil, bu yasaların nasıl uygulandığına ve toplum tarafından nasıl algılandığına da odaklanılmalıdır.

Postmodern feministler ise, hukukun evrensel normlar ve değişmez haklar üzerinden tanımlanamayacağını savunarak, kadın haklarına yönelik hukuki düzenlemelerin her toplumda farklı şekillerde işlediğini ileri sürmektedirler. “Postmodern feminizm, hukukun evrensel ilkeler çerçevesinde ele alınamayacağını, her toplumda farklı işleyiş gösterdiğini vurgular.” (Gürgey, 2017: 18). Bu perspektife göre, kadın haklarına dair uluslararası hukuk metinleri, yerel toplumsal yapıların gerçekliğiyle örtüşmeyebilir ve bu da reformların etkisini sınırlayabilir. Örneğin, CEDAW gibi uluslararası sözleşmeler kadın haklarını hukuki güvence altına almak için önemli araçlar olarak görülse de her ülkenin toplumsal, kültürel ve politik yapısı bu düzenlemelerin etkisini belirlemektedir. Bu nedenle, hukukun yalnızca evrensel ilkeler üzerinden değerlendirilmemesi, yerel bağlamların da dikkate alınması gerekmektedir. Dolayısıyla, hukuki reformların tek başına kadınların statüsünü iyileştirmek için yeterli olmadığı, aynı zamanda hukukun oluşturduğu söylemlerin ve normların da dönüştürülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, hukukun her toplumda farklı bir işlev kazandığını ve değişen toplumsal normlar çerçevesinde yeniden yapılandırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, post-yapısalcı ve postmodern feminist yaklaşımlar, hukukun yalnızca yasalar aracılığıyla işleyen bir sistem olmadığını, aynı zamanda toplumsal normlar, söylemler ve iktidar ilişkileri aracılığıyla bireylerin kimliklerini şekillendirdiğini vurgulamaktadır. “Hukuk, yalnızca yasa koyucu otoritelerin belirlediği kurallardan ibaret değil, toplumsal normları şekillendiren bir sistemdir.” (Gürgey, 2017: 21). Bu nedenle, hukukun kadın haklarını ilerletme kapasitesi yalnızca yasa değişiklikleriyle değil, aynı zamanda hukukun oluşturduğu söylemler ve toplumsal normlarla birlikte değerlendirilmelidir. Post-yapısalcı feministler, hukukun cinsiyetçi güç ilişkilerini yeniden üretme potansiyeline sahip olduğunu ileri sürerken, postmodern feministler hukukun kültürel ve tarihsel bağlamlardan bağımsız bir dönüşüm sağlayamayacağını öne

sürmektedirler. Dolayısıyla, kadın haklarını güvence altına almak için yalnızca hukuki reformların değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümü destekleyen mekanizmaların da geliştirilmesi gerekmektedir.

2. BÖLÜM: CEDAW'IN HUKUKİ VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

2.1. CEDAW'ın Hukuki Çerçevesi ve Devletlerin Yükümlülükleri

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), kadın haklarını korumak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla oluşturulan en kapsamlı uluslararası insan hakları belgelerinden biridir. “Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilen ve 1981 yılında yürürlüğe giren sözleşme, devletlere kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırma yükümlülüğü getirmektedir.” (Kafkasyalı, 2023: 152). Kadına yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla oluşturulan uluslararası sözleşmeler içinde CEDAW, devletler için geniş kapsamlı hukuki yükümlülükler getiren en temel metinlerden biridir. Sözleşme, yalnızca ayrımcılığı yasaklamakla kalmayıp, kadınların haklarını etkin bir şekilde kullanabilmeleri için taraf devletlere gerekli düzenlemeleri yapma sorumluluğu yüklemektedir. “CEDAW, kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda eşitlik taleplerini hukuki güvence altına alan bir mekanizma olarak geliştirilmiştir. Ancak, birçok ülkede hukuki reformlarla toplumsal dönüşüm arasındaki boşluk devam etmektedir.” (Yılmaz, 2021: 62). CEDAW, sadece yasal düzenlemelerin yapılmasını değil, aynı zamanda kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi hayata tam ve eşit katılımını teşvik eden politikaların hayata geçirilmesini de amaçlamaktadır. “Taraf devletler, sözleşmeye taraf olmakla birlikte kadınların insan haklarına tam erişimini sağlamak için iç hukuklarını ve idari düzenlemelerini CEDAW’a uyumlu hale getirmeyi taahhüt etmektedir.” (Moroglu, 2018: 4).

CEDAW'ın hukuki bağlayıcılığı, taraf devletlere kadın haklarını güvence altına alma zorunluluğu getirmektedir. Sözleşmenin 2. maddesi, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın yasaklanmasını ve kadın haklarının korunması için gerekli hukuki ve idari tedbirlerin alınmasını şart koşmaktadır. “Ancak hukukun yalnızca normatif bir çerçeve sunması yeterli değildir; yasaların uygulanma biçimi, devletlerin siyasi iradesine ve toplumsal yapının dönüşümüne bağlıdır.” (Kafkasyalı, 2023: 157). Bu nedenle, kadınların toplumsal hayatta tam anlamıyla eşit haklara sahip olabilmesi için yasaların yalnızca var olması değil, aynı zamanda ayrımcılığı önleyici ve dönüştürücü politikalarla

desteklenmesi gerekmektedir. CEDAW, yalnızca hukuki normları belirlemekte kalmaz; aynı zamanda taraf devletlerden toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına yapısal değişiklikleri hayata geçirmelerini talep eder. “5. madde ise toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için devletlerin geleneksel cinsiyet rollerini ortadan kaldırmaya yönelik politikalar üretmesini öngörmektedir.” (Çağlar Gürgey & Yücel Dericiler, 2019: 248). CEDAW, doğrudan ayrımcılığı yasakladığı gibi, kadınları dezavantajlı konuma iten dolaylı ayrımcılığı da kapsamakta ve devletleri, ayrımcı politikalar ve uygulamaları kaldırmakla yükümlü kılmaktadır. “Hukuki reformların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki başarısı, yalnızca yasa değişikliklerine değil, kadınların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımını sağlayacak önlemlerin alınmasına bağlıdır.” (Yılmaz, 2021: 62).

CEDAW’ın hukuki bağlayıcılığı, devletlerin ulusal mevzuatlarını sözleşme ile uyumlu hale getirmesini gerektirir. Taraf devletler, sözleşmeye uygun olarak kadınların haklarını genişleten reformlar yapmalı ve hukukun her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamalıdır. “Kadın haklarına ilişkin düzenlemeler genellikle sembolik düzeyde kalmakta ve yasal reformların uygulanma süreçleri, yerleşik ataerkil yapılar tarafından engellenmektedir.” (Yılmaz, 2021: 65). Bu durum, kadın haklarına yönelik mevzuat değişikliklerinin yalnızca kağıt üzerinde kalmaması gerektiğini, uygulamada da etkin bir şekilde hayata geçirilmesi için yapısal dönüşümlerin kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Hukukun farklı alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için yalnızca normatif düzenlemeler değil aynı zamanda denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve ayrımcılığı önleyici politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. “Örneğin, medeni hukuk, ceza hukuku, iş hukuku ve aile hukuku gibi alanlarda kadınların maruz kaldığı yapısal eşitsizliklerin giderilmesi için devletlerin yasal düzenlemeleri gözden geçirmesi gerekmektedir.” (Moroğlu, 2018: 8). Bunun yanı sıra, devletler, CEDAW’ın gerektirdiği politika değişikliklerini uygulamak ve kadın haklarını ihlal eden uygulamaları sona erdirmek için etkili önlemler almakla yükümlüdürler. “CEDAW’ın etkinliği, yasal reformların ötesine geçerek, kadınların gerçek hayatta eşit haklara sahip olmalarını sağlayacak sosyo-ekonomik dönüşümlerle desteklenmelidir.” (Kafkasyalı, 2023: 162).

CEDAW’ın denetim mekanizması, taraf devletlerin sözleşmeye uyumunu izlemek ve ihlalleri tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur. Devletler, belirli aralıklarla Komite’ye rapor sunarak CEDAW’ın uygulanmasına ilişkin bilgi vermekte ve Komite, bu raporları değerlendirerek öneri ve eleştirilerde bulunmaktadır. “Ancak birçok ülke, CEDAW’a taraf olmasına rağmen, ulusal yasalarını sözleşme ile uyumlu hale getirme

konusunda yeterli ilerleme sağlayamamaktadır.” (Çağlar Gürgey & Yücel Dericiler, 2019: 248).

CEDAW’ın hukuki etkisinin sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bazı ülkeler, CEDAW’a taraf olmalarına rağmen, iç hukuklarında sözleşmenin belirli maddelerini uygulamamaktadır. “Hukuki bağlayıcılığı bulunmayan tavsiye kararları, bazı ülkeler tarafından ihmal edilmekte ve kadın hakları ihlalleri devam etmektedir.” (Kafkasyalı, 2023: 153). “Bunun başlıca nedenlerinden biri, CEDAW’ın doğrudan bağlayıcı bir yaptırım mekanizmasının bulunmamasıdır. Komite’nin önerileri bağlayıcı olmamakla birlikte, uluslararası baskı ve kamuoyu denetimi açısından önem taşımaktadır.” (Moroğlu, 2018: 10). CEDAW’ın etkinliği, yalnızca devletlerin yasal reformları hayata geçirmesine değil, aynı zamanda bu reformların sahada uygulanmasına da bağlıdır.

Sonuç olarak, CEDAW, kadın haklarının uluslararası düzeyde korunması için temel bir hukuki çerçeve sunmaktadır. Taraf devletler, yalnızca sözleşmeye taraf olmakla kalmamalı, aynı zamanda ulusal mevzuatlarını ve uygulamalarını CEDAW ile uyumlu hale getirmelidirler. “Kadın haklarını güvence altına almak için hukuki reformların yanı sıra, toplumsal dönüşümü destekleyecek politikalar oluşturulması gerekmektedir.” (Yılmaz, 2021: 61). Ancak, CEDAW’ın başarısı yalnızca hukuki reformlarla değil, aynı zamanda kadın haklarının uygulamadaki görünürlüğü ve toplumsal kabulü ile doğrudan ilişkilidir.

2.1.1. CEDAW’ın Temel İlkeleri ve Maddeleri

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), kadın haklarını koruma ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacıyla oluşturulan en kapsamlı uluslararası hukuki düzenlemelerden biridir. “CEDAW’ın temel ilkeleri, kadınların her alanda erkeklerle eşit haklara sahip olmasını sağlamak, ayrımcılığı önlemek ve eşitliği destekleyici hukuki düzenlemeleri teşvik etmek üzerine kurulmuştur.” (Kale Özçelik, 2016: 319). Sözleşme, ayrımcılığın yalnızca doğrudan değil, dolaylı biçimlerini de kapsamakta ve taraf devletlere kadınların toplumsal yaşamda eşit koşullara sahip olmalarını sağlama yükümlülüğü getirmektedir.

CEDAW’ın içeriği, kadın haklarına ilişkin üç temel ilke üzerine inşa edilmiştir: yasal eşitlik, fiili eşitlik ve ayrımcılığın önlenmesi. Yasal eşitlik ilkesi, kadınların yasalar karşısında erkeklerle aynı haklara sahip olmasını ve her türlü ayrımcılığın yasaklanmasını öngörmektedir. “CEDAW’ın 2. maddesi, taraf devletlerin ulusal yasalarını kadın-erkek

eşitliğini sağlayacak şekilde düzenlemesini ve kadın haklarını güvence altına alacak anayasal reformlar gerçekleştirmesini zorunlu kılar.” (BM Kadın Birimi, 2022: 6). Fiili eşitlik ilkesi, kadınların yalnızca hukuki metinlerde değil, toplumsal yaşamın her alanında gerçek anlamda eşit fırsatlara sahip olmalarını amaçlamaktadır. “CEDAW’ın 4. maddesi, kadınların kamusal hayata katılımını teşvik eden geçici özel önlemlerin alınmasını öngörmektedir.” (Avusturya Federal Şansölyeliği, 2009: 8).

CEDAW’ın ayrımcılığın önlenmesi ilkesi ise, devletlerin yalnızca yasal düzenlemeler yapmasını değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıplaşmış yargıları dönüştürmesini de gerektirir. Bu çerçevede, taraf devletler, kadınların siyasal, ekonomik ve sosyal yaşamda erkeklerle eşit konumda yer alabilmesi için farkındalık kampanyaları düzenlemek ve eğitim politikalarını dönüştürmek gibi ek önlemler almakla yükümlüdür. “CEDAW, kadınların siyasal temsiliyeti ve ekonomik hakları konusunda somut adımlar atılmasını zorunlu kılmaktadır.” (Kale Özçelik, 2016: 325).

CEDAW’ın belirlediği temel ilkeler, yalnızca hukuki reformları değil, aynı zamanda kadınların yaşamın her alanında güçlendirilmesini amaçlayan geniş çaplı bir dönüşümü öngörmektedir. Sözleşme, taraf devletlere, kadınlara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldıracak mekanizmaları oluşturma yükümlülüğü getirmektedir.

2.1.2. CEDAW’ın Hukuki Bağlayıcılığı ve Devletlerin Taahhütleri

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), uluslararası insan hakları hukukunda en kapsamlı kadın hakları belgesi olarak kabul edilmektedir. “CEDAW, kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı önlemeyi amaçlayan ve taraf devletlere bu konuda somut yükümlülükler getiren en kapsamlı uluslararası sözleşmedir.” (Moroğlu, 2018: 5).

CEDAW’ın bağlayıcılığı, sözleşmenin temel ilkeleri ve denetim mekanizmasıyla güçlendirilmiştir. “CEDAW’ın en önemli özelliklerinden biri, devletlerin yalnızca pasif bir biçimde ayrımcılığı önlemesini değil, aktif olarak kadın haklarını koruyucu politikalar geliştirmesini ve bunları uygulamaya koymasını talep etmesidir.” (Moroğlu, 2018: 8). Bu bağlamda, devletlerin CEDAW’a uyumu yalnızca yasal düzenlemelerle sınırlı olmayıp, uygulamada etkin mekanizmalar oluşturmayı da kapsamaktadır. Örneğin, Türkiye, CEDAW doğrultusunda kadın haklarını güvence altına alan birçok yasal reform gerçekleştirmiştir. “Ancak, uygulamada bazı eksiklikler devam etmekte ve toplumsal

cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda daha fazla çaba gerekmektedir.” (Çağlar Gürgey & Dericiler, 2019: 245).

CEDAW’ın uygulanmasını denetleyen temel yapı, CEDAW Komitesi’dir. Türkiye, CEDAW Komitesi’ne belirli aralıklarla rapor sunmakta ve kadın haklarının gelişimine yönelik attığı adımları açıklamaktadır. “Ancak, Türkiye’de CEDAW kapsamında gerçekleştirilen reformların sahadaki yansımaları tam olarak istenen düzeyde değildir ve kadın haklarının korunması konusunda uygulama ile mevzuat arasında bazı farklar bulunmaktadır.” (Moroğlu, 2018: 12).

Sonuç olarak, CEDAW’ın hukuki bağlayıcılığı, taraf devletlere kadın haklarını koruma ve geliştirme konusunda önemli sorumluluklar yüklemektedir. “Sözleşme, yalnızca yasaların düzenlenmesini değil, aynı zamanda kadın haklarının korunmasını sağlayacak politikaların hayata geçirilmesini de zorunlu kılmaktadır.” (Çağlar Gürgey & Dericiler, 2019: 250). Bu nedenle, taraf devletlerin yalnızca CEDAW’a taraf olmakla yetinmemesi, aynı zamanda sözleşmenin ilkelerini etkin bir şekilde uygulayarak kadın haklarının korunmasını sağlaması gerekmektedir.

2.1.3. Uluslararası Hukuk İçinde CEDAW’ın Konumu

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), kadın haklarını güvence altına almayı amaçlayan ve taraf devletler için bağlayıcı nitelikte olan en kapsamlı uluslararası belgelerden biridir. 1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve 1981 yılında yürürlüğe giren sözleşme, kadınların toplumsal, siyasal, ekonomik ve hukuki alanlarda maruz kaldığı ayrımcılığı önlemek amacıyla geniş kapsamlı düzenlemeler içermektedir. “CEDAW’ın temel hedeflerinden biri, kadınların kamusal alandaki haklarını güçlendirerek cinsiyet temelli ayrımcılığı uluslararası hukukun temel bir ihlali olarak tanımlamaktır.” (Moroğlu, 2018: 3).

CEDAW’ın uluslararası hukuk içindeki konumu, kadın haklarını korumaya yönelik küresel bir standart oluşturması açısından büyük önem taşımaktadır. Sözleşmenin 2. maddesi, taraf devletlere kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı yasaklama, kadınların eşit haklardan yararlanabilmesi için gerekli yasal düzenlemeleri yapma ve uygulama yükümlülüğü getirmektedir. “CEDAW, yalnızca yasaların değiştirilmesini değil, aynı zamanda toplumsal yapıların kadın hakları temelinde yeniden düzenlenmesini de amaçlamaktadır.” (Eryılmaz, Ayata & Çağlı, 2020: 24).

CEDAW'ın uluslararası hukukta önemli bir konuma sahip olmasının temel nedenlerinden biri, kadın haklarının korunmasına yönelik oluşturulan diğer uluslararası sözleşmelere zemin hazırlamasıdır. “CEDAW, İstanbul Sözleşmesi gibi diğer insan hakları sözleşmelerine temel teşkil eden en önemli uluslararası belgedir.” (Kafkasyalı, 2023: 165). Aynı zamanda CEDAW, BM Kadın Hakları Komitesi tarafından düzenli olarak izlenmekte ve taraf devletlerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği denetlenmektedir. Ancak bu denetim mekanizmasının bağlayıcı yaptırımları olmaması, bazı devletlerin CEDAW hükümlerini tam anlamıyla hayata geçirmemesine neden olmaktadır. “Bazı ülkeler, CEDAW hükümlerini iç hukuklarına dahil etmelerine rağmen uygulamada yetersiz kalmaktadır.” (Moroğlu, 2018: 9).

Sonuç olarak, CEDAW, uluslararası hukuk içerisinde kadın haklarını koruma konusunda en kapsamlı sözleşmelerden biri olarak değerlendirilmektedir. Devletlerin kadın haklarına yönelik taahhütlerini yerine getirmesi, yalnızca yasal düzenlemeler ile değil, aynı zamanda etkin denetim ve uygulama süreçleriyle mümkündür. “CEDAW'ın kadın hakları açısından etkin bir araç olabilmesi için uluslararası denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir.” (Eryılmaz, Ayata & Çağlı, 2020: 31).

2.2. Feminist Hukuk Kuramları Çerçevesinde CEDAW'ın Etkileri

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş en kapsamlı uluslararası hukuki düzenlemelerden biridir. Ancak feminist hukuk kuramları, CEDAW'ın kadın hakları üzerindeki etkisini farklı açılardan değerlendirmektedir. Liberal feminizm, CEDAW'ı kadın haklarının hukuki reformlarla güvence altına alınmasını sağlayan önemli bir araç olarak görürken, radikal feminizm, hukukun ataerkil yapısını eleştirerek bu reformların yeterli olmadığını savunmaktadır. Post-yapısalcı feminizm ise CEDAW'ın belirli bir kadınlık anlayışı sunduğunu ve yerel kültürel bağlamları yeterince dikkate almadığını iddia etmektedir. “CEDAW'ın amacı, kadınların tüm alanlarda erkeklerle eşit haklara sahip olmasını sağlamak ve devletleri bu doğrultuda reform yapmaya zorlamaktır. Ancak, toplumsal cinsiyet eşitliği yalnızca hukuki düzenlemelerle sağlanamaz, kültürel ve sosyal dönüşümler de gereklidir.” (Güneş, 2021: 1754).

CEDAW'ın iç hukuk düzenlemelerine etkisi üzerine yapılan çalışmalar, sözleşmenin bağlayıcılığına rağmen uygulanabilirliğinin ülkeden ülkeye değişkenlik

gösterdiğini ortaya koymaktadır. “CEDAW, taraf devletlerin kadın haklarını geliştirmeye yönelik reformlar yapmasını öngörse de bu reformların uygulanması ve sonuçları büyük ölçüde yerel sosyal ve politik dinamiklere bağlıdır.” (Arslan Öncü, 2022: 205). Türkiye’de CEDAW doğrultusunda çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış, özellikle Medeni Kanun ve Ceza Kanunu’nda kadın haklarını güvence altına alan değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Ancak feminist hukukçular, yasal reformların tek başına yeterli olmadığını, bu reformların pratikte uygulanmasını sağlayacak mekanizmaların da oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır. “Türkiye’de, CEDAW kapsamında gerçekleştirilen yasal reformlara rağmen, kadınların toplumsal hayatta eşit haklara sahip olabilmesi için yasal çerçevenin uygulanabilirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.” (Çınar, 2023: 360).

CEDAW’ın hukuki etkisi, bireysel şikâyet mekanizmaları bağlamında da ele alınmaktadır. “CEDAW Komitesi, taraf devletlerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini inceleyen bireysel şikâyet mekanizmalarına sahiptir. Ancak bu mekanizmalar, hukuki bağlayıcılığı sınırlı olduğu için etkinlikleri tartışmalıdır.” (Arslan Öncü, 2022: 277). Radikal feministler, hukukun erkek egemen bir yapı olduğunu ve bu nedenle CEDAW gibi uluslararası belgelerin ataerkil sistemi kökten değiştirmekte yetersiz kaldığını savunmaktadır. “Hukuk, kadın haklarını koruma amacı taşısa da erkek egemen yapıları değiştirmek yerine, onları yeniden üretme riskine sahiptir.” (Güneş, 2021: 1747). Bu nedenle, sadece hukuki reformlara odaklanmak yerine, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak yapısal değişimlere ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.

Post-yapısalcı feminizm açısından değerlendirildiğinde, CEDAW’ın kadın haklarını belirli bir çerçevede tanımlaması ve evrensel bir norm oluşturmaya çalışması eleştirilmektedir. “Toplumsal cinsiyet eşitliği, farklı kültürel ve sosyal bağlamlarda değişkenlik gösteren bir olgudur. CEDAW’ın belirlediği standartlar, farklı toplumlarda farklı şekillerde algılanabilir ve uygulanabilir.” (Çınar, 2023: 357). Bu durum, özellikle Batı merkezli feminist söylemlerin, farklı kültürel bağlamları dikkate almadan kadın haklarını tek tip bir yaklaşımla ele aldığı yönündeki eleştirileri beraberinde getirmektedir. Türkiye’de feminist örgütler de bu duruma dikkat çekerek, kadın haklarının korunmasının yalnızca yasal düzenlemelerle değil, kültürel dönüşümlerle desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, CEDAW’ın hukuki reformları teşvik ettiği, ancak kadın haklarını tam anlamıyla güvence altına almak için uygulamada daha fazla çaba gösterilmesi gerektiği görülmektedir.

2.2.1. Liberal Feminizm: CEDAW'ın Hukuki Reformlar Üzerindeki Rolü

Liberal feminizm, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini savunur ve hukukun bu eşitliği sağlamak için temel bir araç olduğunu öne sürer. Bu bağlamda, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), liberal feminist perspektiften değerlendirildiğinde, kadınların hukuki statüsünü güçlendirmeye yönelik en kapsamlı uluslararası mekanizmalardan biri olarak görülmektedir. Liberal feministlere göre, CEDAW'ın getirdiği hukuki reform yükümlülükleri, kadın haklarının korunması ve toplumsal hayatta eşitliğin sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Ancak, bu reformların etkinliği, yalnızca yasaların varlığına değil, bunların uygulanabilirliğine de bağlıdır.

CEDAW, taraf devletlere kadın haklarını güvence altına almak için hukuki düzenlemeler yapma yükümlülüğü getirmekte ve iç hukuk sistemlerinde reformları teşvik etmektedir. Özellikle sözleşmenin 2. ve 3. maddeleri, kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı yasaklamakta ve taraf devletleri, kadın haklarını koruyacak yasal çerçeveyi oluşturmakla yükümlü kılmaktadır. “Kadına karşı her türlü ayrımcılığı yasaklayan CEDAW, taraf devletlerin iç hukuklarının sözleşme ile uyumlu hale getirilmesinde denetim mekanizmaları yoluyla taraf devletler üzerinde zorlayıcı bir etkide bulunmuştur.” (Güneş, 2021: 1745). Liberal feministler açısından bu mekanizmalar, kadınların hukuki eşitliğini güvence altına almak için temel bir yapı taşıdır. Ancak, hukuki düzenlemelerin uygulanabilirliği konusunda yaşanan zorluklar, liberal feminist perspektiften bazı eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, CEDAW'ın kabulüyle birlikte kadın haklarına yönelik çeşitli hukuki reformlar gerçekleştirilmiştir. 1985 yılında sözleşmeye taraf olan Türkiye, iç hukukunu CEDAW'a uygun hale getirmek amacıyla Medeni Kanun ve Ceza Kanunu gibi temel mevzuatlarda değişiklikler yapmıştır. Kadınların kamusal alanda daha aktif rol almasını sağlamak için çeşitli yasal düzenlemeler yürürlüğe konmuş, aile içi şiddetle mücadele kapsamında 6284 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Ancak, Türkiye'de CEDAW'ın tam anlamıyla uygulanamadığı yönündeki eleştiriler devam etmektedir. “CEDAW'ın etkisinin sürdürülebilir olması için sadece hukuki değişiklikler değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm politikalarının da uygulanması gereklidir.” (Güneş, 2021: 1762). Feminist hukukçular, yasal reformların kadın haklarını güvence altına alacak şekilde uygulamaya

geçirilmediğini ve bunun toplumsal ve kültürel normların değişmesi yönünde yeterli adımların atılmamasından kaynaklandığını ifade etmektedirler.

Liberal feministler açısından en büyük tartışmalardan biri, hukuki düzenlemelerin tek başına toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada yeterli olup olmadığıdır. Hukukun kadın haklarını koruma kapasitesi, sadece yasa metinleriyle değil, aynı zamanda uygulamada nasıl hayata geçirildiğiyle ölçülmelidir. Feminist hukukçular, CEDAW’ın iç hukuk reformlarını desteklemek açısından önemli bir rol oynadığını ancak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için daha geniş çaplı dönüşümlerin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. “Kadın haklarının yasal güvence altına alınması, kadınların toplumsal hayatta eşit haklara sahip olabilmesi için tek başına yeterli değildir. Kadınların toplumsal statüsünü güçlendirecek ek sosyal ve ekonomik politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.” (Güneş, 2021: 1761). Türkiye’de yasal reformlarla kadın haklarının güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmış olsa da toplumsal algılarda ve ataerkil normlarda büyük bir değişim yaşanmadan bu reformların tam anlamıyla etkili olması beklenmemektedir.

Sonuç olarak, liberal feminizm çerçevesinde CEDAW, kadınların hukuki haklarını güçlendirmeye yönelik önemli bir uluslararası mekanizma olarak görülmektedir. Kadınların eşit haklara sahip olması için hukukun dönüştürücü bir araç olarak kullanılması gerektiğini savunan liberal feministler, CEDAW’ın bu doğrultuda hukuki reformları teşvik eden önemli bir sözleşme olduğunu ifade etmektedir. Ancak, yasal düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığı ve uygulamada karşılaşılan engellerin CEDAW’ın etkinliğini sınırladığı yönünde eleştiriler de bulunmaktadır. “CEDAW yalnızca hukuki reformları teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda devletlerin kadın haklarını koruma yükümlülüklerini de belirler. Ancak, bu yükümlülüklerin hayata geçirilmesi, ulusal hükümetlerin politik iradesine ve toplumsal yapıya bağlıdır.” (Güneş, 2021: 1760). Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, CEDAW’ın etkili olabilmesi için yalnızca yasal reformlarla sınırlı kalmayan, aynı zamanda toplumsal değişimi teşvik eden bütüncül politikaların benimsenmesi gerekmektedir.

2.2.2. Radikal Feminizm: CEDAW Hukuku Yeterli mi?

Radikal feminizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kökeninde ataerkilliğin ve onun kurumsallaşmış yapılarının yattığını savunur. Bu yaklaşıma göre, hukuk ve devlet gibi resmi kurumlar, kadınları baskı altında tutan ataerkil sistemin bir parçasıdır ve

dolayısıyla hukuki düzenlemeler tek başına kadınların özgürleşmesi için yeterli değildir. “Radikal feminizm, hukuku erkek egemen yapının bir aracı olarak görür ve hukukun kendisinin ataerkil normlar çerçevesinde inşa edildiğini savunur.” (Arıkan, 2019: 672). Bu bağlamda, CEDAW gibi uluslararası sözleşmeler, kadın haklarını güvence altına almak için önemli bir hukuki çerçeve sunsa da radikal feministler tarafından yapısal değişimi sağlayacak kadar güçlü olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. “Hukuki reformlar, kadın haklarını biçimsel olarak güçlendirse de patriyarkanın kurumsallaşmış yapısını dönüştürmeye yönelik köklü bir değişim yaratmaz.” (Arıkan, 2019: 670).

CEDAW, kadınlara yönelik ayrımcılığı yasaklayan ve taraf devletleri kadın haklarını geliştirmeye yönelik hukuki reformlar yapmaya zorlayan bir sözleşmedir. Ancak radikal feministler, hukuki düzenlemelerin yalnızca biçimsel eşitliği sağladığını ve yapısal değişimi gerçekleştirmediğini savunurlar. “Kadınların ezilmişliği, yalnızca hukuki düzenlemelerle ortadan kalkabilecek bir olgu değildir; patriyarkanın ürettiği sosyal, ekonomik ve kültürel yapılar da bu sürecin bir parçasıdır.” (Atan, 2015: 10). Türkiye’de CEDAW çerçevesinde gerçekleştirilen hukuki reformlar, özellikle aile hukuku ve şiddetle mücadele gibi alanlarda önemli değişimler getirmiştir. Ancak, kadınların günlük hayatında bu reformların etkili bir dönüşüm yaratmadığı yönündeki eleştiriler devam etmektedir. “CEDAW kapsamında getirilen reformların birçoğu, uygulamada etkisiz kalmakta ve kadınların toplumsal hayatta gerçek anlamda eşitliğe ulaşmasını sağlayamamaktadır.” (Atan, 2015: 12).

Radikal feministlerin eleştirilerinden biri de CEDAW’ın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yalnızca kamusal alan üzerinden ele alması ve özel alandaki baskıları yeterince dikkate almamasıdır. “Radikal feminist yaklaşıma göre, annelik rolü ve aile kurumu, kadınların toplumsal rollerini belirleyen en önemli faktörlerden biridir ve bu alanlarda yapılan reformlar, yüzeysel kaldığında kadınların gerçek özgürleşmesini sağlayamaz.” (Mermutlu & Taş Çetin, 2023: 169). Kadınların yalnızca ekonomik hayata katılımı veya siyasi temsil yetileri üzerinden değerlendirilmeleri, özel alandaki baskının göz ardı edilmesine neden olmaktadır. “Aile içi eşitsizlikler ve cinsiyetçi roller sürdükçe, kadınların kamusal alandaki haklarının genişletilmesi gerçek anlamda özgürlük sağlayamaz.” (Mermutlu & Taş Çetin, 2023: 170). Bu noktada radikal feministler, hukukun yalnızca kamusal alanda değil, özel alanda da ataerkil sistemin etkisini azaltmaya yönelik daha köklü değişiklikler yapması gerektiğini vurgulamaktadır.

CEDAW’ın etkinliği konusundaki tartışmalardan biri de devletlerin yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiğiyle ilgilidir. Türkiye bağlamında, İstanbul

Sözleşmesi'nden çekilme kararı, feminist hareketler açısından CEDAW'ın hukuki gücünün sınırlı olduğunu ve devletlerin kadın haklarını koruma sorumluluklarını siyasi tercihlere göre değiştirebildiğini göstermiştir. Bu nedenle radikal feministler, hukuki mekanizmaların kadınların gerçek özgürleşmesini sağlamak için yetersiz olduğunu ve kadın mücadelesinin hukukun ötesine geçmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Sonuç olarak, radikal feminist perspektiften değerlendirildiğinde, CEDAW gibi hukuki metinler kadın hakları için önemli kazanımlar getirirse de köklü bir toplumsal dönüşüm yaratmada yetersiz kalmaktadır. Radikal feministler, kadınların gerçek anlamda özgürleşebilmesi için hukukun ötesine geçerek, ataerkilliğin ekonomik, kültürel ve sosyal boyutlarıyla da mücadele edilmesi gerektiğini savunurlar. “Kadın hakları mücadelesinde hukuk önemli bir araç olsa da ataerkil yapının kendisi sorgulanmadıkça ve dönüştürülmedikçe, bu reformlar kalıcı bir değişim yaratamaz.” (Atan, 2015: 15). Türkiye’de feminist hareketin CEDAW’a yönelik eleştirileri de benzer bir noktaya işaret etmektedir: Hukuki reformlar önemlidir ancak kadınların özel ve kamusal alanda maruz kaldıkları sistematik eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için yeterli değildir. “Gerçek değişim, yalnızca hukuki reformlarla değil, kadınların toplumsal hayattaki rollerinin ve statülerinin yeniden inşasıyla mümkündür.” (Mermutlu & Taş Çetin, 2023: 170). Bu nedenle, CEDAW gibi sözleşmelerin yanı sıra, toplumsal normların dönüştürülmesini hedefleyen politikalar ve kadın hareketlerinin mücadelesi de büyük önem taşımaktadır.

2.2.3. Post-Yapısalcı Yaklaşım: CEDAW Kültürel ve Sosyal Normları Nasıl Dönüştürüyor?

Post-yapısalcı feminizm, toplumsal cinsiyetin sabit ve evrensel bir gerçeklik olmadığı, aksine toplumsal, kültürel ve dilsel pratikler içinde sürekli yeniden inşa edilen bir kavram olduğu görüşüne dayanır. Judith Butler’a göre, toplumsal cinsiyet yalnızca biyolojik bir gerçeklik değil, tekrar eden toplumsal edimler yoluyla inşa edilen bir kimliktir. Ona göre “Toplumsal cinsiyet niteliklerinin dışavurumsal değil de performatif olmaları, bu niteliklerin ifade ettikleri, dışavurdukları veya ortaya koydukları söylenen kimliği aslında fiilen oluşturdukları anlamına gelir.” (Butler, 2005: 231). Bu bağlamda, CEDAW gibi uluslararası sözleşmelerin toplumsal cinsiyet normlarını nasıl dönüştürdüğü, feminist hukuk kuramları açısından önemli bir tartışma konusudur. CEDAW’ın hukuki bağlayıcılığı, devletleri kadın haklarını güvence altına almaya teşvik

ederken, post-yapısalcı perspektiften bakıldığında, bu tür sözleşmelerin cinsiyet normlarını ne ölçüde yeniden şekillendirdiği sorgulanmaktadır.

CEDAW'ın etkisini analiz ederken, toplumsal cinsiyetin ne kadar esnek ve değişken olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. Post-yapısalcı feministler, toplumsal cinsiyetin hukuki düzenlemeler yoluyla tam anlamıyla dönüşmeyeceğini, çünkü bu düzenlemelerin de ataerkil sistem içinde üretildiğini savunurlar. Bu bağlamda, CEDAW'ın getirdiği yasal reformlar, kadın haklarını belirli bir standarda oturtmaya çalışırken, toplumsal cinsiyetin farklı kültürlerde nasıl yaşandığını ve şekillendiğini her zaman dikkate alamayabilir. Örneğin, Batı merkezli kadın hakları anlayışı ile farklı kültürel bağlamlardaki kadın deneyimleri arasında belirli gerilimler oluşabilmektedir. Bu nedenle, CEDAW gibi sözleşmelerin etkisini değerlendirirken, sadece hukuki reformlara değil, aynı zamanda bu reformların toplumsal karşılığına da bakmak gerekir. “Toplumsal cinsiyetin inşasında dil, hukuk ve kültürel normlar birlikte hareket eder; bu nedenle yalnızca hukuki düzenlemelerle toplumsal değişim sağlanamaz.” (Serpen, Kalaycı & Aksoy, 2024: 307).

Post-yapısalcı yaklaşım, toplumsal cinsiyet rollerinin değişkenliğini vurgularken, aynı zamanda bu rollerin sürekli olarak dilsel ve kültürel pratikler içinde üretildiğini belirtir. Bu perspektif, CEDAW gibi uluslararası belgelerin toplumsal cinsiyeti nasıl tanımladığını ve bu tanımın ne gibi etkiler yarattığını analiz etmeyi gerektirir. CEDAW'ın belirlediği kadın hakları çerçevesi, küresel bir norm oluşturmayı amaçlarken, belirli kültürel bağlamlarda kadınların öznel deneyimlerini tam anlamıyla kapsamakta zorlanabilir. Örneğin, kırsal kesimde yaşayan kadınların karşılaştığı sorunlar ile kentli kadınların deneyimleri aynı hukuki mekanizmalarla çözülemeyebilir. Bu noktada, feminist hukukçular, CEDAW'ın normlarını yorumlarken yerel bağlamları daha fazla dikkate almanın gerekliliğini vurgulamaktadırlar.

Post-yapısalcı feministler, dilin ve söylemin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama sürecindeki rolünü de eleştirerek, CEDAW'ın içerdiği kavramların ne ölçüde dönüştürücü olduğunu sorgularlar. “Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları, yalnızca hukuki reformlarla değil, aynı zamanda dilsel ve kültürel değişimlerle de desteklenmelidir.” (Serpen, Kalaycı & Aksoy, 2024: 305). Hukuki metinlerde kullanılan dil, belirli cinsiyet rollerini pekiştirebilir ya da dönüştürebilir. Örneğin, yasalar kadınları yalnızca mağdur veya korunması gereken bireyler olarak çerçevelediğinde, bu dil kadınların toplumsal statüsünü belirleyen güçlü bir faktör haline gelir. Bu nedenle, post-yapısalcı feminist hukuk analizleri, hukukun yalnızca düzenleyici bir güç olmadığını,

aynı zamanda cinsiyet normlarını şekillendiren bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. “CEDAW gibi uluslararası sözleşmeler, kadın haklarının korunmasını hukuki çerçeve içinde sağlamaya çalışırken, kadınların toplumsal rollerini belirli kalıplar içinde sunma riskini de taşımaktadır.” (Yüksel, 2017: 75).

Sonuç olarak, post-yapısalcı feminist perspektiften bakıldığında, CEDAW gibi uluslararası sözleşmelerin kültürel ve sosyal normları nasıl dönüştürdüğü karmaşık bir süreçtir. Bu tür belgeler, hukuki reformları teşvik ederek toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklerken, aynı zamanda belirli bir kadınlık ve erkeklik anlayışını yeniden üretebilir. “Uluslararası hukuk metinleri, kadın haklarını koruma amacı taşısa da bu hakların uygulanma biçimi toplumsal ve kültürel faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir.” (Yüksel, 2017: 78). Bu bağlamda, CEDAW’ın toplumsal normlar üzerindeki etkisi, sadece hukuki değişikliklerle değil, aynı zamanda bu değişikliklerin toplumda nasıl içselleştirildiğiyle de doğrudan ilişkilidir. Post-yapısalcı feminizm, hukukun ve söylemin toplumsal cinsiyeti nasıl şekillendirdiğini analiz ederek, kadın hakları mücadelesinin sadece yasal reformlarla sınırlı kalmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

3. BÖLÜM: CEDAW'IN TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI VE FEMİNİST ELEŞTİRİLER

3.1. CEDAW ve Hukuki Reformlar

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), kadın haklarının uluslararası düzeyde korunmasını ve cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını amaçlayan en kapsamlı hukuki metinlerden biridir. Türkiye, 1985 yılında bu sözleşmeye taraf olarak kadınların toplumsal, siyasal, ekonomik ve hukuki alanlarda tam eşitliğe erişmesini taahhüt etmiştir. “CEDAW’ın temel çerçevesi, devletlere yalnızca yasal düzenlemeler yapmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal dönüşümü teşvik edecek politikalar geliştirme yükümlülüğü de getirmektedir.” (Kafkasyalı, 2023: 157). Bu bağlamda Türkiye, sözleşmenin iç hukuka yansıtılması sürecinde bazı reformlar gerçekleştirmiş, anayasal ve yasal düzeyde önemli değişikliklere gitmiştir. Ancak bu reformların uygulanması ve toplumsal düzeyde benimsenmesi, feminist hareketlerin ve sivil toplum örgütlerinin de dikkat çektiği gibi, çoğu zaman çeşitli engellerle karşılaşmıştır.

Türkiye’de CEDAW çerçevesinde gerçekleştirilen hukuki reformların başında anayasal düzenlemeler ve Medeni Kanun’daki değişiklikler gelmektedir. “2001 yılında Medeni Kanun’da yapılan reformlarla, kadınların evlilik birliği içindeki hakları genişletilmiş, aile reisliği kavramı kaldırılarak eşitlikçi bir yapı oluşturulmuştur.” (Kafkasyalı, 2023: 167). Bu reform, kadınların aile içinde daha eşit bir konum elde etmesini sağlamıştır. Ayrıca Anayasa’ya “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir.” hükmü eklenmiştir. (Gedik, 2015: 213). Bu değişiklik, toplumsal cinsiyet eşitliğinin anayasal düzeyde güvence altına alınmasını hedeflemiştir. “Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” hükmü, devlete toplumsal cinsiyet eşitliğini aktif olarak sağlama görevi yüklemiştir. (Gedik, 2015: 214). Bu düzenleme, devletin yalnızca yasal çerçeve oluşturmasını değil, aynı zamanda aktif politika üretmesini de sorumlu kılmıştır. Bunun yanı sıra, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012 yılında kabul edilerek, kadınların şiddete karşı korunması ve destek mekanizmalarına ulaşımının güvence altına alınması açısından önemli bir adım olmuştur. Bu yasa, kadına yönelik şiddetle mücadelede ulusal bir hukuki çerçeve sunmuştur. “Ancak, bu düzenlemelerin kağıt üzerinde kalmaması ve etkin bir şekilde

uygulanabilmesi noktasında ciddi eksiklikler olduğu feminist hukukçular ve kadın örgütleri tarafından sıklıkla eleştirilmektedir.” (Damgacı 2024: 230-231).

CEDAW’ın yükümlülükleri doğrultusunda gerçekleştirilen reformların etkisi değerlendirildiğinde, uygulamadaki aksaklıklar öne çıkmaktadır. “Türkiye, CEDAW’a taraf olmasına rağmen, bazı çekinceler koyarak sözleşmenin belirli maddelerinin doğrudan bağlayıcılığını sınırlandırmıştır.” (Kafkasyalı, 2023: 165-166). Özellikle, toplumsal normlar ve ataerkil yapının güçlü olduğu alanlarda, hukuki reformlar uygulamada istenilen dönüşümü sağlayamamıştır. Örneğin, 2005 yılında Türk Ceza Kanunu’nda yapılan değişiklikler, kadın hakları açısından önemli kazanımlar getirmiş olsa da uygulamada cinsiyetçi yargı kararları, mağdurların adalete ulaşmada karşılaştıkları engeller ve cezasızlık kültürü, hukuki reformların etkisini kısıtlamaktadır. Bunun yanında, kadınların ekonomik bağımsızlığını destekleyecek yapısal reformların eksikliği, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlanmasını engelleyen bir diğer faktör olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, CEDAW’ın Türkiye’de hukuki reformlar açısından önemli bir çerçeve sunduğu açık olmakla birlikte, bu reformların yalnızca yasal düzeyde kalması, toplumsal değişim açısından eksikliğe yol açmaktadır. Feminist hareketler ve kadın örgütleri, hukuki düzenlemelerin sahada uygulanabilirliğini artıracak daha etkin politikaların hayata geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yasal reformların sürdürülebilirliği ve etkinliği, yalnızca mevzuat değişiklikleriyle değil, eğitim politikaları, toplumsal farkındalık çalışmaları ve kadınların karar alma mekanizmalarına daha fazla katılmasıyla mümkün olabilir. Türkiye’nin, “CEDAW yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için, hukuki reformları bütüncül bir toplumsal değişim programıyla desteklemesi gerekmektedir.” (Damgacı, 2024: 235-236).

3.1.1. Türkiye’nin CEDAW Yükümlülükleri

Türkiye, 1985 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ni (CEDAW) onaylayarak kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında önemli bir taahhütte bulunmuştur. “CEDAW, yalnızca yasal ayrımcılığı ortadan kaldırmayı değil, aynı zamanda fiili eşitliği sağlamak için devletlerin aktif tedbirler almasını gerektiren uluslararası bir sözleşmedir.” (Özçelik, 2023: 322). Türkiye’nin CEDAW kapsamındaki yükümlülükleri, kadınların siyasal, ekonomik, sosyal ve hukuki alanlarda erkeklerle eşit haklara sahip olmasını güvence altına almayı; ayrımcılığı ortadan

kaldıran politikalar üretmeyi ve kadınların karar alma mekanizmalarına etkin katılımını sağlamayı içerir. Ancak, bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi, yalnızca mevzuat değişiklikleri ile değil, aynı zamanda uygulamaya yönelik mekanizmaların oluşturulması ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden yapısal reformlarla da desteklenmelidir. “Türkiye’nin taraf olduğu bu sözleşme, iç hukuk açısından bağlayıcıdır ve Anayasa’nın 90. maddesi gereği, uluslararası insan hakları sözleşmeleri iç hukukun üstünde bir konumda değerlendirilmelidir.” (Özçelik, 2023: 325).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), kadın haklarının korunması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan en kapsamlı uluslararası sözleşmelerden biridir. Türkiye, bu sözleşmeye taraf olmakla kadınların toplumsal hayatta eşit haklara sahip olması için gerekli yasal ve politik reformları gerçekleştirme taahhüdü altına girmiştir. (Moroğlu, 2018: 4). Bu süreç yalnızca hukuki düzenlemelerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumsal yapıyı dönüştürmeye yönelik uzun vadeli politikaları da içermiştir. “CEDAW’ın onaylanmasıyla Türkiye’de kadın hakları konusunda bir farkındalık oluşmuş, ancak hukuki reformların uygulanması noktasında çeşitli yapısal zorluklar devam etmiştir.” (Kafkasyalı, 2023: 153).

Türkiye’nin “CEDAW yükümlülükleri, raporlama süreçleri ve düzenli denetim mekanizmaları çerçevesinde değerlendirilmekte olup, her dört yılda bir Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesi’ne rapor sunulması zorunludur.” (Özçelik, 2023: 330). Türkiye, bu kapsamda birçok resmi rapor sunmuş ve uluslararası alanda taahhütlerini yerine getirdiğini göstermek amacıyla çeşitli yasal yenilikler gerçekleştirmiştir. CEDAW Komitesi de Türkiye’nin raporlarını değerlendirirken, özellikle kadına yönelik şiddet, kadınların istihdama katılımı, siyasette temsil oranlarının düşüklüğü ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi konulara dikkat çekmiş ve bağlayıcı tavsiyelerde bulunmuştur.

CEDAW’a taraf olma sürecinde Türkiye, sözleşmenin temel ilkelerine uyum sağlamak amacıyla Medeni Kanun, Ceza Kanunu ve İş Kanunu gibi temel mevzuatlarda reformlar gerçekleştirmiştir. (Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2022: 8). Ancak, bu reformların uygulamada ne kadar etkili olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. “Yasal değişikliklere rağmen, ataerkil toplumsal normlar ve yapısal engeller, kadınların eşit haklara erişimini sınırlamaktadır.” (Kadının İnsan Hakları Derneği, 2021: 5). Türkiye, CEDAW’ın denetim

mekanizmalarına tabi olarak periyodik raporlar sunmakta, ancak bu raporlar genellikle uygulama eksiklikleri ve çeşitli ihlaller nedeniyle eleştirilmektedir.

CEDAW'ın Türkiye için getirdiği önemli yükümlülüklerden biri de geçici özel önlemler alma zorunluluğudur. “Sözleşmenin 4. maddesi, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık politikalarının uygulanmasını teşvik etmektedir.” (Özçelik, 2023: 330-331). Türkiye’de bu doğrultuda belirli adımlar atılmış, kadınların siyasal hayata katılımını teşvik etmek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin kadınların siyasete katılımı konusunda somut kotaların uygulanmaması, bu yükümlülüğün etkili bir şekilde yerine getirilmediğine işaret etmektedir. Ayrıca, “kadına yönelik şiddeti önlemek amacıyla çıkarılan 6284 sayılı Kanun, Türkiye’nin CEDAW kapsamındaki yükümlülükleriyle uyumlu bir adım olarak değerlendirilse de uygulamadaki eksiklikler nedeniyle bu düzenlemelerin kadınları yeterince koruyamadığı sıklıkla dile getirilmektedir.” (Çınar, 2023: 368-369).

Sonuç olarak, Türkiye’nin CEDAW yükümlülükleri yalnızca yasaların düzenlenmesiyle sınırlı olmayıp, kadınların haklarını fiili olarak kullanabilmesini sağlayacak kapsamlı politika değişikliklerini de içermektedir. Ancak, şu anki durumda Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik yenilikler, hukuki çerçevenin ötesine geçmekte zorlanmaktadır. Feminist hareketler ve sivil toplum örgütleri, Türkiye’nin CEDAW yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için yasaların etkin bir şekilde uygulanması, cinsiyet eşitliğine duyarlı bütçeleme yapılması ve kadın haklarına yönelik farkındalık çalışmalarının güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. “Türkiye, uluslararası yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirmek istiyorsa, yalnızca mevzuat değişikliklerine değil, toplumsal dönüşümü teşvik eden somut ve sürdürülebilir politikalar geliştirmeye odaklanmalıdır.” (Çınar, 2023: 360-361).

3.1.2. Hukuki Düzenlemeler ve CEDAW’ın Etkisi

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), taraf devletlere kadın haklarını güvence altına almak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için hukuki reformlar yapma yükümlülüğü getirmektedir. Türkiye, 1985 yılında sözleşmeyi onayladıktan sonra hukuki mevzuatını uyumlu hale getirmek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapmıştır. “2001 yılında gerçekleştirilen Medeni Kanun reformu, kadınların aile içindeki statüsünü güçlendirmiş ve erkek egemen hukuki normları dönüştürme yolunda önemli bir adım olmuştur.” (Kafkasyalı, 2023: 166). Özellikle aile

reisliği kavramının kaldırılması ve kadınların da edinilmiş mallarda hak sahibi olması, kadınların ekonomik haklarını koruma açısından kritik değişikliklerdir.

CEDAW'ın 16. maddesi, evlilik ve aile içindeki eşitsizlikleri gidermek için devletleri yasal düzenlemeler yapmaya teşvik etmektedir. Bu doğrultuda yapılan reformlarla, kadın ve erkek arasındaki eşitlik evlilik birliğinde açıkça hüküm altına alınmış, önceki düzenlemelerdeki kısıtlayıcı normlar kaldırılmıştır. “Yeni Türk Medeni Kanunu, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamak için evlilik birliğinde eşlerin eşit hak ve yükümlülüklere sahip olmasını hükme bağlamıştır.” (Moroğlu, 2018: 15). Boşanma halinde mal paylaşımında edinilmiş malların eşit paylaşımı esas alınarak kadınların ekonomik mağduriyetinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. (Gürgey & Dericiler, 2019: 245).

CEDAW'ın 2. ve 5. maddeleri uyarınca, Türkiye’de aile içi şiddetle mücadelede de önemli adımlar atılmıştır. İlk olarak 1998’de kabul edilen 4320 Sayılı Kanun, uygulamada yetersiz kaldığı için 2012 yılında 6284 Sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. “Bu yasa, kadına yönelik şiddetle mücadelede kapsamlı önlemler getirmiş ve mağdur kadınların korunmasını sağlamıştır.” (Moroğlu, 2018: 9). Kanun kapsamında şiddete uğrayan kadınlara yönelik uzaklaştırma, gizlilik ve maddi destek tedbirleri öngörülmüştür. “CEDAW’ın öngördüğü toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde, Türkiye’de kadınların fiziksel, psikolojik ve ekonomik güvenliklerini sağlamak amacıyla kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturulmuştur.” (Kafkasyalı, 2023: 162).

CEDAW'ın 11. ve 13. maddeleri, çalışma hayatında cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını hedeflemektedir. Türkiye’de bu kapsamda yürürlüğe giren 4857 Sayılı İş Kanunu ile eşit işe eşit ücret ilkesi benimsenmiş, işyerinde cinsiyet temelli ayrımcılık yasaklanmıştır. (Gürgey & Dericiler, 2019: 250). Bunun yanı sıra, kadın girişimciliğini destekleyen mikro kredi programları ve kadın istihdamını artırmaya yönelik strateji belgeleri de hazırlanmıştır. (Moroğlu, 2018: 17). “Ev eksenli çalışan kadınlar için sosyal güvenlik destek primleri getirilmiş ve kadınların sigorta kapsamına alınması teşvik edilmiştir.” (Kafkasyalı, 2023: 170). Ayrıca, 2004 yılında Anayasa’nın 10. maddesinde yapılan değişiklikle, devletin kadın-erkek eşitliğini sağlama yükümlülüğü anayasal güvence altına alınmıştır. Anayasaya göre, “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir” ve “devlet, bu eşitliği yaşama geçirmekle yükümlüdür.” Bu değişiklikle toplumsal cinsiyet eşitliği anayasal düzeyde tanınmıştır. Kadınların siyasal hayattaki temsiline dair gelişmelerle birlikte, CEDAW’ın geçici özel önlemler ilkesi kapsamında kota uygulamaları tartışılmış; ancak bu konuda somut adımlar atılmadığı görülmektedir.

Kadınların siyasi katılımında yaşanan artışa rağmen temsili hâlâ yetersizdir. (“Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesine Sunulmak Üzere Hazırlanan Türkiye Yedinci Dönemsel Raporu”2014).

Sonuç olarak, Türkiye CEDAW kapsamında hukuki düzenlemeler yapmış ve kadın haklarının güçlendirilmesi adına çeşitli reformları hayata geçirmiş olsa da uygulama noktasında ciddi eksiklikler devam etmektedir. “Kadınların adalete erişiminde yaşanan zorluklar, cezasızlık kültürü ve ataerkil yargı pratikleri, hukuki reformların etkinliğini azaltan temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.” (İbicioğlu & Durutürk, 2022: 763). Türkiye’nin CEDAW çerçevesinde kadın haklarını daha etkin bir biçimde koruyabilmesi için, yalnızca mevzuat değişikliklerine değil, aynı zamanda hukukun uygulanmasını güçlendirecek yapısal reformlara ve toplumsal farkındalık kampanyalarına odaklanması gerekmektedir.

3.1.3. Uygulama Sorunları ve Eksiklikler

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), taraf devletleri sadece yasal düzenlemeler yapmaya değil, aynı zamanda bu düzenlemeleri etkin bir şekilde uygulamaya koymaya zorunlu kılmaktadır. “Türkiye, CEDAW’ı 1985 yılında onaylamış ve bu doğrultuda hukuki reformlar gerçekleştirmiştir. Ancak, bu reformların sahada uygulanmasında ciddi sorunlar yaşanmaktadır.” (Kale Özçelik, 2015: 320-321). Yasal değişikliklere rağmen, toplumsal ve kurumsal engeller reformların etkisini sınırlamaktadır. “Kadına yönelik şiddetle mücadele, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının hayata geçirilmesi ve hukukun üstünlüğünün sağlanması gibi konularda yasal çerçeve oluşturulmuş olsa da uygulamada süreklilik arz eden engeller bulunmaktadır.” (Güneş, 2021: 1749).

Kadına yönelik şiddet, yalnızca bireysel bir suç değil, aynı zamanda yapısal bir insan hakları ihlali olarak değerlendirilmekte ve CEDAW Komitesi tarafından da bu şekilde tanımlanmaktadır. “CEDAW Komitesi, 19 No’lu Genel Tavsiye Kararı ile kadına yönelik şiddetin, kadınların insan haklarını ihlal eden bir ayrımcılık biçimi olduğunu ve devletlerin bunu önleme sorumluluğu bulunduğunu açıkça vurgulamaktadır.” (CEDAW Komitesi, 1992). Türkiye, CEDAW’a taraf olarak kadına yönelik şiddetle mücadeleye yönelik çeşitli hukuki reformlar gerçekleştirmiştir. “Özellikle 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun (1998) ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012), CEDAW çerçevesinde kabul edilen en önemli

yasal düzenlemelerden bazılarıdır.” (Kafkasyalı, 2023: 153). Ancak, hukuki düzenlemelere rağmen, toplumsal cinsiyet temelli şiddet hâlâ ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Kadına yönelik şiddetle mücadeledeki en büyük sorunlardan biri, mevcut yasal çerçevenin etkin bir şekilde uygulanamamasıdır. “Kadınların şiddet mağduru olduğu durumlarda mahkemeler tarafından alınan uzaklaştırma ve koruma kararlarının etkin bir şekilde denetlenememesi, kadınların güvenliğini tehlikeye atmaktadır.” (Kale Özçelik, 2015: 330). “Türkiye’de yasal reformların yalnızca kağıt üzerinde kaldığını ve kadınların hukuki haklarını kullanabilmesi için devlet mekanizmalarının yeterince işlememesinin büyük bir sorun olduğunu” ise Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı vurgulamaktadır. (Mor Çatı, 2021). “CEDAW Komitesi’nin 35 No’lu Genel Tavsiye Kararı, devletlerin sadece hukuki düzenlemeler yapmasının yeterli olmadığını, aynı zamanda toplumsal dönüşümü sağlayacak politikalar geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.” (CEDAW Komitesi, 2017). Ancak, Türkiye’de bu dönüşüm süreci, kamu görevlilerinin ve yargı mensuplarının toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalık eksikliği nedeniyle sekteye uğramaktadır. “Bunun en büyük nedeni, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıplaşmış yargıların, hukuk uygulayıcıları arasında hâlâ yaygın olmasıdır.” (Gemalmaz, 2020: 92). Ayrıca İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı, kadın örgütleri tarafından ciddi eleştiriler almış ve bu durum CEDAW kapsamındaki yükümlülüklerin ihlali olarak değerlendirilmiştir. “EŞİK Platformu, İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmenin Türkiye’nin CEDAW kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirme sürecini olumsuz etkileyeceğini ve kadınların hukuki güvence altına alınmasını zorlaştıracaklarını savunmaktadır.” (EŞİK, 2021).

Kadınların hukuki güvencelere erişimini artırmak için yargı süreçlerinin hızlandırılması, şiddet mağdurlarına yönelik koruma mekanizmalarının etkinleştirilmesi ve ekonomik hayatta kadınların desteklenmesi öncelikli hedefler olmalıdır. “Kadınların hukuki haklarını kullanabilmesi, yalnızca mevzuat değişiklikleriyle değil, uygulama süreçlerinin etkinliğiyle de doğrudan ilişkilidir.” (Eryılmaz, Ayata & Çağlı, 2020: 78). “Kadına yönelik şiddet vakalarında faillerin cezasız kalması veya yargı süreçlerinin uzunluğu, kadınların adalete erişimini zorlaştırmaktadır.” (Gemalmaz, 2021: 134).

Sonuç olarak, Türkiye’nin CEDAW yükümlülükleri kapsamında gerçekleştirdiği hukuki reformların sahada uygulanmasında ciddi aksaklıklar bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede cezasızlık kültürü, ataerkil yargı pratikleri ve yeterli kurumsal kapasitenin olmayışı, Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşmasını engellemektedir. Bu nedenle, yalnızca yasa çıkarmak değil, aynı zamanda bu

yasaların işlevsel hâle gelmesini sağlayacak kurumsal düzenlemeler ve toplumsal farkındalık politikalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. “CEDAW’ın önerdiği politikaların etkili şekilde hayata geçirilebilmesi için, yargı mekanizmalarının güçlendirilmesi, kadınların şiddetten korunmasına yönelik önleyici mekanizmaların işler hale getirilmesi ve toplumsal farkındalık çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir.” (Moroğlu, 2018: 20).

3.2. Feminist Hareketin CEDAW’a Yaklaşımı

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), uluslararası düzeyde kadın haklarını güvence altına alan en önemli belgelerden biridir. Türkiye, 1985 yılında bu sözleşmeye taraf olarak kadınlara yönelik ayrımcılıkla mücadelede hukuki ve politik düzenlemeleri hayata geçirme vaadinde bulunmuştur. Ancak feminist hareketler, CEDAW’ın sunduğu hukuki çerçevenin yeterli olmadığını, yasal düzenlemelerin uygulanmasında eksiklikler bulunduğunu ve devletin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda gerekenlerin yapılmadığını savunmaktadır. Feminist sivil toplum kuruluşları (STK’lar), Türkiye’de kadın haklarının korunması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına CEDAW’ın önemli bir referans noktası olduğunu kabul etmekle birlikte, bu sözleşmenin uygulamaya yansımaları konusunda ciddi eleştiriler yöneltmektedir. Özellikle “Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER) ve Kadın Dayanışma Vakfı gibi feminist örgütler, CEDAW’ın Türkiye’de uygulanma biçimini yakından takip etmekte ve kadın haklarına ilişkin politika süreçlerine aktif olarak müdahil olmaktadır.” (Mor Çatı, 2022; KA.DER, 2021).

Feminist STK’ların en büyük eleştirilerinden biri, Türkiye’de CEDAW kapsamında oluşturulan hukuki düzenlemelerin kağıt üzerinde kalması ve uygulamada yeterli karşılık bulmamasıdır. Örneğin, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, kadına yönelik şiddetle mücadelede CEDAW’ın sunduğu çerçevenin önemli olduğunu kabul etmekle birlikte, Türkiye’de şiddet mağduru kadınlara yönelik koruma mekanizmalarının yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. “Vakıf, özellikle 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un etkin uygulanmadığını, şiddete maruz kalan kadınların hukuki ve psikolojik destek alma süreçlerinde ciddi engellerle karşılaştığını raporlarında belirtmektedir.” (Mor Çatı, 2022: 23). Bu durum, kadınların şiddetten korunmasını sağlayacak mekanizmaların uygulamada yetersiz kaldığını göstermektedir.

“Kadın sığınma evlerinin sayısının yetersiz olması, kolluk kuvvetlerinin kadınların şikayetlerini yeterince dikkate almaması ve adalet mekanizmalarında cezasızlık kültürünün yaygın olması, CEDAW’ın temel ilkeleriyle çelişen uygulamalar olarak öne çıkmaktadır.” (Mor Çatı, 2022: 25). Mor Çatı ayrıca, feminist STK’ların CEDAW gölge raporlarıyla devletin sunduğu resmi raporları denetlemesi gerektiğini ve Türkiye’nin kadın hakları politikalarının uluslararası standartlara uygunluğu konusunda hesap verebilirliğinin artırılmasını savunmaktadır.

Kadınların siyasal temsili konusunda da CEDAW’ın hedefleri ile Türkiye’deki gerçeklik arasında büyük bir fark olduğu feminist hareketler tarafından sıkça dile getirilmektedir. Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER), kadınların siyasal hayattaki yetersiz temsilini eleştirmekte ve siyasi partilerde kota uygulamalarının zorunlu hale getirilmesi gerektiğini savunmaktadır. “CEDAW’ın 7. maddesi, taraf devletlere kadınların siyasal yaşama aktif katılımını artırma yükümlülüğü getirmesine rağmen, Türkiye’de kadın milletvekili oranı halen dünya ortalamasının altındadır.” (KA.DER, 2005: 54). Bu eşitsizlik, kadınların siyasal alanda güçlenmesini engelleyen yapısal sorunlara işaret etmektedir. Yerel yönetimlerde ise kadınların belediye başkanlığı ve meclis üyeliği gibi pozisyonlarda temsil edilme oranı oldukça düşüktür. Kadınların yerel yönetimlerde daha fazla temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından kritik bir gereklilik olarak görülmektedir. “KA.DER, kadınların karar alma mekanizmalarına etkin katılımını sağlamak için yalnızca yasal düzenlemelerin değil, aynı zamanda kadınları destekleyici politikaların geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.” (KA.DER, 2005: 54). Siyasi partilerin iç işleyişlerinde kadın adaylara ayrılan alanların genişletilmesi, parti yönetimlerinde kadınların daha fazla söz sahibi olması ve kadın adaylara yönelik ayrımcı uygulamaların önlenmesi için yasal ve kurumsal reformlar yapılması gerekmektedir.

CEDAW’ın uygulanmasıyla ilgili eleştiriler yalnızca feminist STK’larla sınırlı kalmamış, akademik çevrelerde de tartışmalara konu olmuştur. Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki performansı eleştirilerek, CEDAW’ın sunduğu hukuki yükümlülüklerin sahada tam anlamıyla uygulanmadığı vurgulanmaktadır. Özellikle kadına yönelik şiddet vakalarında faillerin cezasız kalması, yargı süreçlerinde cinsiyetçi kararların alınması ve kadınların ekonomik hayata katılımını teşvik eden politika eksiklikleri, Türkiye’nin CEDAW’a uyum noktasında ciddi açıklarının olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Türkiye’nin 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmesi, feminist çevrelerde büyük bir tepkiye neden olmuş ve bu durum CEDAW kapsamında kadın haklarını koruma yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmiştir.

Feminist hareketler, CEDAW'ın tam anlamıyla uygulanabilmesi için belirli önerilerde bulunmaktadır. “Öncelikle, kadına yönelik şiddetle mücadelede hukuki mekanizmaların güçlendirilmesi ve polis, yargı mensupları gibi kamu görevlilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eğitilmesi gerekmektedir.” (Kadın Dayanışma Vakfı, 2024: 12). Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesine Sunulmak Üzere Hazırlanan Türkiye Yedinci Dönemsel Raporunun Madde 2-f bölümünde yer alan açıklamaya göre; Kadına yönelik şiddetle mücadelede ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında, çeşitli meslek gruplarının farkındalık ve uzmanlık seviyelerini artırmak amacıyla geniş çaplı eğitimler düzenlenmiştir. 2007 yılından itibaren 71.000 polis, 65.000 sağlık görevlisi ve 21.000 din görevlisi gibi farklı kamu çalışanlarına kadına yönelik şiddet konusunda eğitim verilmiş; aile içi şiddetle mücadelede uzman bir eğitici grubu oluşturulmuştur. Bu çabalar, toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının yaygınlaştırılması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesinde kamu görevlilerinin etkin rol almasını sağlamaktadır. Ayrıca, Genelkurmay Başkanlığı ve Jandarma personeline yönelik eğitimlerin yanı sıra, jandarma okullarında kadına yönelik şiddet müfredatına eklenmiş, adalet sistemi içinde çalışan psikologlar, pedagoglar ve diğer meslek mensuplarına yönelik seminerler düzenlenmiştir. Ülke çapında polis merkezlerinde kadına karşı şiddet olaylarının kayıt altına alınarak risk değerlendirmesi yapılması amacıyla POL-NET sistemi üzerinden online kayıt formu uygulamasına geçilmiştir. CEDAW'ın kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ve şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik taahhütleriyle uyumlu olarak, kamu görevlilerinin bu alandaki farkındalık ve müdahale yetkinliklerinin artırılması hedeflenmiştir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla eğitimlerin yanı sıra idari önlemler de alınmaktadır. 2007 yılında kurulan Kadına Yönelik Şiddet İzleme Komitesi, ilgili bakanın başkanlığında kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımıyla düzenli olarak toplanmakta ve şiddetle mücadele çalışmalarını değerlendirmektedir. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (UEP) 2007-2010 döneminde uygulanmış ve 2012-2015 dönemi için güncellenerek yürürlüğe girmiştir. UEP'in uygulanması, altı ayda bir yapılan değerlendirme toplantıları ile izlenmektedir. (“Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesine Sunulmak Üzere Hazırlanan Türkiye Yedinci Dönemsel Raporu”2014). Kadın sığınma evlerinin kapasitesinin artırılması ve mağdurların adalet mekanizmalarına erişiminin kolaylaştırılması öncelikli talepler arasındadır. Ayrıca, kadınların siyasal ve ekonomik hayata daha fazla katılımını sağlamak için toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı politikalar geliştirilmelidir. “Eğitim müfredatına toplumsal cinsiyet eşitliği dersleri eklenmeli,

medya organlarında cinsiyetçi söylemlerle mücadele edilmeli ve kadın istihdamını artırmaya yönelik yapısal reformlar gerçekleştirilmelidir.” (Kadın Dayanışma Vakfı, 2024: 18).

Sonuç olarak, feminist hareketler CEDAW’ın kadın haklarını güvence altına almak için önemli bir hukuki çerçeve sunduğunu kabul etmekle birlikte, uygulamada yaşanan eksikliklere karşı ciddi eleştiriler yönelmektedir. Türkiye’de feminist STK’lar, devletin kadın hakları alanında daha etkin bir politika yürütmesini talep etmekte ve CEDAW’ın hedeflediği toplumsal dönüşümün sağlanabilmesi için hukuki reformların yanı sıra sosyal ve kültürel politikaların da geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. “CEDAW’ın etkili bir şekilde uygulanabilmesi için feminist hareketlerin baskı mekanizmalarını sürdürmesi ve kadın hakları konusunda daha güçlü bir toplumsal bilinç oluşturulması gerekmektedir.” (Kadın Dayanışma Vakfı, 2024: 8).

3.2.1. Feminist STK’ların Görüşleri

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), Türkiye’de kadın haklarını koruma ve geliştirme adına önemli bir uluslararası çerçeve sunmaktadır. Ancak feminist sivil toplum kuruluşları (STK), bu sözleşmenin uygulanmasında ciddi eksiklikler olduğunu, devletin yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirmediğini ve kadın hakları konusunda geriye gidiş yaşandığını dile getirmektedir. Kadın hakları örgütleri, CEDAW’ın sunduğu hukuki mekanizmaların etkili bir şekilde uygulanmadığını ve bu durumun kadınların hukuki güvencelerden tam anlamıyla yararlanmasını engellediğini vurgulamaktadır. Türkiye’de kadın haklarını savunan başlıca feminist STK’lar arasında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ), EŞİK (Eşitlik İçin Kadın Platformu) ve KA.DER (Kadın Adayları Destekleme Derneği) gibi kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlar, hazırladıkları gölge raporlar, izleme mekanizmaları ve uluslararası platformlarda yaptıkları çalışmalarla, CEDAW’ın Türkiye’de etkin bir şekilde uygulanması için mücadele etmektedir.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir rol oynayan feminist bir STK olarak, CEDAW’ın uygulanmasında yaşanan eksiklikleri ortaya koyan çalışmalar yürütmektedir. “Özellikle, CEDAW kapsamında Türkiye’nin kadına yönelik şiddeti önleme yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğine dair raporlar hazırlayarak, uluslararası kamuoyuna ve Birleşmiş Milletler (BM) CEDAW

Komitesi'ne sunmaktadır.” (Mor Çatı, 2022: 6). Bu rapor, Türkiye'nin CEDAW yükümlülüklerine uyum sürecini izlemek ve mevcut eksiklikleri görünür kılmak açısından önem taşımaktadır. “Mor Çatı'nın 8. Periyodik Dönem Gölge Raporu'nda, Türkiye'de kadınların şiddetten korunması için yürürlüğe giren 6284 Sayılı Kanun'un uygulanmasındaki eksiklikler, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmenin yarattığı olumsuz etkiler ve kadınların şiddet karşısında korunmasız bırakılması gibi konulara yer verilmiştir.” (Mor Çatı, 2022: 9). Raporda, kadınların adalete erişiminin önünde ciddi engeller olduğu, mahkemelerde cinsiyetçi kararların devam ettiği ve kolluk kuvvetlerinin şiddet vakalarında mağdurları yeterince koruyamadığı vurgulanmaktadır. “CEDAW'ın Türkiye'de şiddetle mücadeleyle yönelik sunduğu hukuki çerçevenin, uygulamada etkisiz kaldığı ve kadınların korunma hakkını tam anlamıyla güvence altına alamadığı belirtilmiştir.” (Mor Çatı, 2022: 23).

“Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ), kadın hakları konusunda çalışan önemli STK'lardan biri olarak, Türkiye'nin CEDAW kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini değerlendiren raporlar ve çalışmalar yürütmektedir.” (KİH-YÇ, 2023: 5). KİH-YÇ'nin analizlerine göre, Türkiye'de kadın haklarını koruyacak yasal mekanizmalar geliştirilmiş olsa da bunların uygulanmasında ciddi yetersizlikler bulunmaktadır. Örneğin, kadınların eğitim, iş gücü ve siyasete katılım haklarının artırılması konusunda devletin yeterince etkili politikalar üretmediği belirtilmektedir. “KİH-YÇ tarafından hazırlanan bir raporda, Türkiye'de kadın istihdam oranlarının düşük olması, kadınların iş yerinde ayrımcılığa maruz kalması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitim müfredatında yeterince yer almaması gibi konular ele alınmaktadır.” (KİH-YÇ, 2023: 5). CEDAW'ın kadınların ekonomik haklarını koruma yükümlülüğüne rağmen, Türkiye'de kadın istihdamının yeterince desteklenmediği ve kadınların iş gücü piyasasına katılımının düşük kaldığı belirtilmiştir. KİH-YÇ, bu noktada CEDAW yükümlülüklerinin yalnızca yasal reformlarla değil, ekonomik ve sosyal politikalarla desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır.

KA.DER (Kadın Adayları Destekleme Derneği), CEDAW'ın Türkiye'de kadınların siyasi temsiliyetini artırma yükümlülüğüne rağmen, kadınların siyasette yeterince yer alamadığını ve bu konuda devletin pozitif ayrımcılık politikaları geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır. “Türkiye'de kadın milletvekili oranlarının düşük olması, yerel yönetimlerde kadınların temsil edilmemesi ve siyasi partilerin kadın adayları destekleme konusunda yeterli politikalar üretmemesi, CEDAW'ın siyasi haklar bağlamında yeterince uygulanmadığını göstermektedir.” (KA.DER, 2005: 54). Kadınların siyasi katılımının

artırılması, yalnızca yasal çerçevede değil, aynı zamanda yapısal dönüşümlerle desteklenmelidir. “KA.DER tarafından hazırlanan raporlarda, kadınların siyasette güçlenebilmesi için kota uygulamalarının yaygınlaştırılması, kadın adaylara yönelik finansal destek sağlanması ve kadın politikalarının hükümetler tarafından önceliklendirilmesi gerektiği belirtilmektedir.” (KA.DER, 2005: 54).

Sonuç olarak, feminist STK’lar CEDAW’ın Türkiye’de hukuki, ekonomik ve siyasal alanda yeterince uygulanmadığını ve devletin kadın hakları konusundaki yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirmediğini savunmaktadır. Bu kuruluşlar, CEDAW’ın sadece hukuki bir metin olarak kalmaması gerektiğini, aynı zamanda toplumsal dönüşümün bir aracı haline gelmesi için etkin politikalarla desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kadın haklarının geleceği açısından feminist STK’ların izleme, raporlama ve kadınları savunma faaliyetleri büyük önem taşımaktadır. CEDAW’ın etkin uygulanabilmesi için feminist örgütlerin önerileri dikkate alınmalı, devletin kadın haklarını güvence altına alan politikalar üretmesi sağlanmalı ve hukuki mekanizmalar kadınları koruyacak şekilde işler hale getirilmelidir.

3.2.2. Feminist Hareketin CEDAW’a Eleştirileri

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), kadın haklarının korunması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla oluşturulmuş uluslararası bir sözleşmedir. “Ancak feminist hareketler, CEDAW’ın Türkiye’de uygulanma sürecinde önemli eksiklikler ve yapısal sorunlar barındırdığını vurgulamaktadır.” (Ecevit & Bayrakçeken Tüzel, 2019: 47). Bu eksiklikler, hukuki düzenlemelerin sahada yeterince uygulanamaması ve devlet mekanizmalarının yetersiz kalmasıyla ilişkilendirilmektedir. “Feminist çevreler, CEDAW’ın yalnızca hukuki reformlara odaklandığını ve toplumsal dönüşüm açısından yetersiz kaldığını belirtmekte; ayrıca sözleşmenin uygulanabilirliği ve izleme mekanizmalarındaki eksikliklere dikkat çekmektedir.” (Ecevit & Bayrakçeken Tüzel, 2019: 55). Feminist eleştiriler, sözleşmenin kadına yönelik şiddeti ele alış biçimi, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına olan etkisi, devletlerin sorumluluklarının sınırlandırılması ve denetim süreçlerindeki yetersizlikler gibi konular çerçevesinde şekillenmektedir.

Feminist hareketlerin CEDAW’a yönelik en önemli eleştirilerinden biri, sözleşmenin kadına yönelik şiddet konusundaki eksiklikleriyle ilgilidir. CEDAW metninde doğrudan kadına yönelik şiddetle ilgili bir madde bulunmamakta olup, bu

durum feminist çevreler tarafından büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. “Kadına yönelik şiddetin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin ve yıkıcı biçimlerinden biri olduğu göz önüne alındığında, sözleşmenin bu konuyu doğrudan ele almaması, uygulamada çeşitli zorluklara neden olmaktadır.” (Ecevit & Bayrakçeken Tüzel, 2019: 35). Bu eksiklik, şiddetle mücadele uluslararası hukuki mekanizmaların etkinliğini tartışmaya açmaktadır. “Bu eksikliğı gidermek amacıyla, CEDAW Komitesi tarafından 1992 yılında kabul edilen 19 No’lu Genel Tavsiye Kararı ile kadına yönelik şiddet, ayrımcılığın bir biçimi olarak tanımlanmıştır. Ancak bu genel tavsiyenin hukuki bağlayıcılığının olmaması, CEDAW’ın şiddetle mücadelede etkin bir araç olarak kullanılmasını zorlaştırmaktadır.” (Ecevit & Bayrakçeken Tüzel, 2019: 58). Türkiye’de özellikle 6284 Sayılı Kanun’un uygulanması sürecinde yaşanan aksaklıklar, feminist hareketler tarafından CEDAW çerçevesinde değerlendirildiğinde, devletin yasal yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirmediğı ifade edilmektedir. İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı da feminist çevrelerde büyük bir tepkiye yol açmış ve Türkiye’nin CEDAW çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirme konusunda ne kadar kararlı olduğu tartışmaya açılmıştır.

Bunun yanı sıra, CEDAW’ın toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada kültürel ve sosyal normları yeterince dikkate almaması da feminist hareketlerin eleştiri yönelttiğı bir diğer noktadır. Feminist kuramlar, toplumsal cinsiyet rollerinin ve kalıp yargıların kadınların maruz kaldığı ayrımcılığın temelinde yattığını vurgulamaktadır. Ancak, CEDAW kapsamında kültürel dönüşümü destekleyici mekanizmaların eksikliğı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını engelleyen önemli bir faktör olarak görülmektedir. Türkiye’de ataerkil değerlerin ve geleneksel toplumsal normların güçlü bir şekilde varlığını sürdürmesi, hukuki reformların etkinliğini sınırlayan en büyük engellerden biri olarak değerlendirilmekte, bu durum feminist hareketlerin CEDAW’ın yetersizliğini vurgulamalarına neden olmaktadır. Özellikle eğitim sisteminde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı müfredat geliştirilmemesi ve kadınların ekonomik hayatta maruz kaldıkları ayrımcı uygulamalar, CEDAW’ın öngördüğü hukuki reformların yeterince güçlü bir değışim yaratamadığını ortaya koymaktadır.

CEDAW’a yönelik feminist eleştirilerin bir diğer önemli noktası, devletlerin yükümlülüklerinin sınırlandırılmasıdır. Feminist hukukçular, CEDAW’ın sadece devletlerin kendi yasal düzenlemeleriyle yükümlülüklerini yerine getirmelerini öngörmesinin, sözleşmenin uygulanabilirliğini sınırladığını savunmaktadır. Ancak, CEDAW’ın mevcut çerçevesinde, devletlerin yalnızca kamusal alanlardaki ayrımcılığı

önleme sorumluluğu öne çıkmakta ve özel alanlarda gerçekleşen insan hakları ihlallerine dair yeterli bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. “Türkiye’de, özellikle kadına yönelik şiddet vakalarında yargının yeterince etkin olmaması ve mağdurların korunmasında devletin uygulamada zayıf kalması, feminist hareketlerin CEDAW’ın uygulama mekanizmalarını eleştirmesine yol açmaktadır.” (Ecevit & Bayrakçeken Tüzel, 2019: 35).

Son olarak, CEDAW’ın izleme ve denetim mekanizmalarının etkinliği konusundaki sorunlar da feminist çevrelerin eleştirdiği konular arasındadır. Feminist hareketler, CEDAW Komitesi tarafından sunulan tavsiye kararlarının bağlayıcı olmamasının, sözleşmenin etkinliğini azalttığını ifade etmektedir. Devletler, sundukları raporlarda CEDAW yükümlülüklerini yerine getirdiklerini belirtse de feminist STK’lar tarafından hazırlanan gölge raporlar, devletin gerçek uygulamalarının sözleşmenin gerekliliklerini karşılamadığını göstermektedir. Özellikle Mor Çatı, Kadın Dayanışma Vakfı ve Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ) gibi feminist STK’lar, CEDAW çerçevesinde Türkiye’nin kadın hakları politikalarının uluslararası standartlarla ne kadar uyumlu olduğunu değerlendirmekte ve Türkiye’nin CEDAW yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmediğini vurgulamaktadır. Feminist hareketler, CEDAW’ın daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi için bağımsız kadın örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının izleme süreçlerinde daha aktif rol almasını savunmaktadır.

3.2.3. Feminist Hareketin CEDAW’a Yönelik Önerileri

Feminist hareketler, CEDAW’ın uygulanmasında yaşanan eksiklikleri ve devletlerin yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmemelerini eleştirerek, sözleşmenin daha etkin hale getirilmesi için çeşitli önerilerde bulunmaktadır. “Feminist sivil toplum kuruluşları (STK’lar), kadın akademisyenler ve aktivistler, CEDAW’ın hukuki ve toplumsal düzeyde daha güçlü bir etki yaratabilmesi için devlet politikalarının gözden geçirilmesi gerektiğini savunmaktadır.” (Moroğlu, 2017, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye). Feminist hareketlerin önerileri genel olarak dört temel eksene dayanmaktadır: CEDAW’ın hukuki bağlayıcılığının güçlendirilmesi, devletlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yükümlülüğünün artırılması, bağımsız izleme mekanizmalarının oluşturulması ve feminist örgütlerin politika yapım süreçlerine daha fazla dahil edilmesi.

Birinci öneri, CEDAW’ın hukuki bağlayıcılığının güçlendirilmesi gerekliliğidir. Feminist hukukçular, CEDAW’ın teorik olarak bağlayıcı bir sözleşme olmasına rağmen,

uygulamada birçok devletin yükümlülüklerini yerine getirmediğini vurgulamaktadır. “Sözleşmenin hükümlerine uyulmaması durumunda herhangi bir yaptırım mekanizmasının olmaması, CEDAW’ın etkinliğini sınırlandıran en önemli faktörlerden biridir.” (Moroğlu, 2017, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye). Bu durum, devletlerin CEDAW kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirme konusundaki isteksizliklerini arttırmak ve kadın hakları alanında gerçek bir dönüşüm sağlanmasını zorlaştırmaktadır. “Feminist hareketler, CEDAW’ın sadece tavsiye niteliğinde bir metin olmaktan çıkarılıp, tıpkı diğer uluslararası insan hakları mekanizmaları gibi zorunlu yaptırımlarla desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır.” (Moroğlu, 2017, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye). Özellikle, kadın hakları ihlallerinin devam ettiği ülkeler için ekonomik ve siyasi yaptırımların gündeme getirilmesi önerilmektedir. Bunun yanı sıra, ulusal hukuk sistemlerinde CEDAW’ın doğrudan uygulanabilir olması için gerekli anayasal ve yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmektedir. “Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, Anayasa’nın 90. maddesi gereği uluslararası sözleşmelerin iç hukukun üstünde olduğu kabul edilmekle birlikte, uygulamada yargı organlarının CEDAW’ı doğrudan referans alma konusunda çekimser davrandığı gözlemlenmektedir.” (Moroğlu, 2017, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye). Feminist hareketler, Türkiye’de yargı mekanizmasının ve hukuki uygulayıcıların CEDAW konusunda daha bilinçli olması ve sözleşmenin iç hukukta daha güçlü bir etkiye sahip olması için eğitim ve farkındalık çalışmalarının artırılmasını önermektedir.

İkinci öneri, devletlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yükümlülüğünün artırılmasıdır. Feminist hareketler, devletlerin yalnızca yasal düzenlemeler yapmakla yükümlü olmaması gerektiğini, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için aktif politikalar geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır. “Türkiye’de CEDAW’a uyum sağlamak adına çeşitli yasal reformlar gerçekleştirilmiş olsa da toplumsal dönüşüm sürecinde ciddi engeller bulunmaktadır.” (Moroğlu, 2017, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye). Özellikle, kadın istihdam oranlarının düşük olması, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yeterince yer almaması ve kadınların siyasi karar alma mekanizmalarındaki temsil oranlarının düşüklüğü, feminist hareketlerin eleştirdiği konular arasındadır. Feminist STK’lar, devletlerin sadece kadın haklarına yönelik düzenlemeler yapmakla kalmaması, aynı zamanda bu düzenlemeleri etkin bir şekilde uygulamak için bütçe ayırması ve kurumsal

kapasitelerini güçlendirmesi gerektiğini savunmaktadır. Özellikle Mor Çatı, KA.DER ve Kadın Dayanışma Vakfı gibi “feminist örgütler, Türkiye’de kadın haklarının geliştirilmesi için kadınlara yönelik sosyal destek mekanizmalarının artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin tüm seviyelerde zorunlu hale getirilmesi ve kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesini hedefleyen programların genişletilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.” (Moroğlu, 2017, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye).

Üçüncü öneri, bağımsız izleme mekanizmalarının oluşturulmasıdır. CEDAW, taraf devletlerden belirli aralıklarla kadın hakları konusundaki gelişmeleri raporlamalarını talep etmektedir. “Ancak feminist hareketler, bu raporlama süreçlerinin çoğu zaman yetersiz kaldığını ve devletlerin kendi hazırladıkları raporların eksik veya yanıltıcı olabileceğini öne sürmektedir.” (Moroğlu, 2017, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye). Türkiye’de feminist hareketler, devletin sunduğu resmi raporların yanı sıra bağımsız feminist örgütler tarafından hazırlanan gölge raporların daha fazla dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır. “Gölge raporlar, feminist hareketlerin sahada karşılaştıkları sorunları, kadınların yaşadığı hak ihlallerini ve yasal mekanizmaların eksikliklerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.” (Moroğlu, 2017, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye). Feminist STK’lar, Türkiye’nin CEDAW yükümlülüklerini yerine getirme sürecinin şeffaf ve denetlenebilir olabilmesi için bağımsız izleme komitelerinin kurulmasını ve feminist örgütlerin bu sürece daha fazla dahil edilmesini önermektedir.

Son olarak, feminist hareketler CEDAW’ın uygulanmasında kadın örgütlerinin politika yapım süreçlerine daha fazla dahil edilmesini önermektedir. Türkiye’de kadın haklarına ilişkin politikaların büyük ölçüde devlet kurumları ve merkezi yönetim tarafından belirlendiği, ancak feminist örgütlerin bu süreçlere sınırlı düzeyde katılım gösterdiği görülmektedir. Feminist hareketler, kadın politikalarının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinde kadın örgütlerinin, akademisyenlerin ve aktivistlerin daha fazla yer alması gerektiğini savunmaktadır. Bu kapsamda, kadın haklarını savunan STK’ların yasa yapım süreçlerine dahil edilmesi, yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının oluşturulmasına katkı sağlaması ve kadın örgütlerinin ekonomik ve siyasi desteklerle güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Feminist hareketler, kadın politikalarının yalnızca hukuki çerçevede değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarda da geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

3.3. CEDAW ve Toplumsal Dönüşüm

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), kadınların hukuki, ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda erkeklerle eşit haklara sahip olması için devletlere bağlayıcı yükümlülükler getiren en önemli uluslararası belgelerden biridir. “Türkiye, CEDAW’a taraf olarak kadın haklarının güçlendirilmesi adına çeşitli yasal reformlar yapmayı taahhüt etmiş, bu kapsamda Medeni Kanun, Ceza Kanunu ve İş Kanunu gibi temel yasalarda önemli değişikliklere gitmiştir.” (İçli, 2018: 136). “Ancak feminist hareketler ve akademik çevreler, bu reformların sahadaki etkisini sorgulamakta ve yasal değişikliklerin toplumsal dönüşüm için tek başına yeterli olup olmadığını tartışmaktadır.” (İçli, 2018: 138). Bu bağlamda, CEDAW’ın Türkiye’deki hukuki reformlara etkisini ve bu reformların toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki gerçek yansımalarını ele almak gerekmektedir.

Türkiye’de CEDAW’ın hukuki reformlara etkisi 2000’li yıllarda belirginleşmiştir. “Türk Medeni Kanunu’nda yapılan değişiklikler ile evlilik içindeki eşitlikçi düzenlemeler getirilmiş, kadın ve erkek arasında eşit hakların tanınması sağlanmıştır.” (İçli, 2018: 137). “Örneğin, “aile reisi” kavramı kaldırılmış ve mülkiyet haklarında eşitlik ilkesi benimsenmiştir.” (İçli, 2018: 138). 2004 yılında Anayasa’nın 10. maddesine yapılan ekleme ile “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” ifadesi eklenmiş, devletin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama görevi anayasal düzeye taşınmıştır. 2005 yılında Ceza Kanunu’nda yapılan değişikliklerle, töre cinayetleri gibi suçlara daha ağır cezalar getirilmiş, kadına yönelik cinsel suçlar “topluma karşı suç” kapsamına alınarak cezalar artırılmıştır. Bu hukuki reformlar, CEDAW’ın Türkiye’de kadın hakları alanındaki etkisini gösterse de feminist hareketler ve kadın örgütleri, bu reformların uygulanabilirliğini sorgulamaktadır. Kadın hakları örgütleri, CEDAW’ın sunduğu çerçevenin Türkiye’de pratikte tam anlamıyla karşılık bulmadığını ve hukuki düzenlemelerin sahada istenilen etkiyi yaratmadığını öne sürmektedir.

Bu noktada feminist kuramlar, hukuki reformların toplumsal dönüşüm üzerindeki etkisini sorgulamaktadır. “Liberal feministler, CEDAW’ın sağladığı hukuki çerçevenin kadın haklarını güvence altına almak adına önemli bir kazanım olduğunu belirtirken, radikal feministler hukuki reformların tek başına yeterli olmadığını ve ataerkil yapılar değişmeden toplumsal dönüşümün sağlanamayacağını vurgulamaktadır.” (İçli, 2018:

135). “Radikal feminist yaklaşıma göre, CEDAW gibi uluslararası mekanizmalar kadın haklarını koruma altına alsa da bu tür belgelerin uygulamada karşılık bulabilmesi için kadınların ekonomik bağımsızlıklarının artırılması, eşit eğitim haklarına erişiminin sağlanması ve medya ile eğitim sisteminde toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden şekillendirilmesi gerekmektedir.” (Soyer, 2017: 49-50). Post-Yapısalcı feministler ise, CEDAW’ın hukuki metinler aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışmasını eleştirmekte, hukukun erkek egemen bir sistemin ürünü olduğunu ve kadın haklarını tamamen garanti altına almak için hukuki değil, toplumsal ve kültürel dönüşümün esas alınması gerektiğini savunmaktadır. “Postmodern feminist kuramlar ise, CEDAW’ın küresel bir metin olması nedeniyle kültürel farklılıkları dikkate almadan tüm kadınlar için ortak bir çözüm sunmasının eksiklikler barındırdığını ifade etmektedir.” (Soyer, 2017: 56-57). Bu bağlamda, kadın haklarının geliştirilmesi için tek tip bir hukuk sisteminden ziyade, kültürel bağlamları da dikkate alan çok boyutlu politikaların oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır.

CEDAW’ın hukuki reformlar aracılığıyla toplumsal dönüşümü ne ölçüde sağladığına dair en büyük tartışmalardan biri, kadına yönelik şiddetle mücadelede yaşanan zorluklar ve cezasızlık kültürüdür. 2012 yılında kabul edilen 6284 Sayılı Kanun, kadınların şiddetten korunmasını amaçlayan en kapsamlı yasal düzenlemelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak, kadın örgütleri bu yasanın uygulanmasında ciddi eksiklikler bulunduğunu, kolluk kuvvetlerinin ve yargının kadınları koruma konusunda yeterli hassasiyeti göstermediğini savunmaktadır. CEDAW, devletlerin yalnızca hukuki düzenlemeler yapmasını değil, bu düzenlemeleri etkin bir şekilde uygulamasını da zorunlu kılmaktadır. Ancak Türkiye’de toplumsal normlar, ataerkil değerler nedeniyle yasaların uygulanması konusunda ciddi engellerle karşılaşmaktadır.

Toplumsal dönüşüm açısından bakıldığında, CEDAW’ın Türkiye’de kadın haklarını güçlendirmek için sunduğu hukuki zemin önemli bir ilerleme olarak görülse de bu reformların gerçek hayattaki etkileri sınırlı kalmaktadır. Kadın istihdam oranlarının düşük olması, kadınların siyasette yeterince temsil edilmemesi, eğitim sisteminde toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin yaygınlaştırılmaması gibi sorunlar, Türkiye’de kadın haklarının yasal değişikliklerle tam anlamıyla güvence altına alınmadığını göstermektedir. Feminist hareketler, CEDAW’ın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için devletin sadece hukuki düzenlemeler yapmakla kalmayıp, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politikalar geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, toplumsal farkındalığın artırılması, kadın

örgütlerine yönelik baskıların kaldırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha kapsamlı eğitim programlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

3.3.1. Hukuki Reformların Gerçek Hayattaki Karşılığı

Türkiye, CEDAW'ı onaylayarak hukuki düzenlemelerini bu sözleşmenin gereklerine uygun hale getirme taahhüdünde bulunmuş ve 2000'li yıllardan itibaren kadın haklarını güçlendirmeye yönelik çeşitli yasal reformlar gerçekleştirmiştir. Medeni Kanun, Ceza Kanunu ve 6284 Sayılı Kanun gibi yasal düzenlemeler, kadınların hukuki statüsünü güçlendirme amacı taşısa da bu reformların gerçek hayattaki etkisi tartışmalıdır. Feminist hareketler, bu yasal reformların büyük ölçüde kağıt üzerinde kaldığını ve uygulamada ciddi engellerle karşılaştığını savunmaktadır. Bu nedenle, hukuki reformların gerçek hayatta nasıl bir karşılık bulduğunu ve kadınların gündelik yaşamına ne derece yansıdığını analiz etmek gerekmektedir. “2001 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu, kadınların evlilik içindeki statüsünü güçlendiren en önemli düzenlemelerden biri olmuştur. Bu kanun ile evlilik birliğinde eşlerin eşit haklara sahip olduğu kabul edilmiş, aile reisi kavramı kaldırılmış ve mülkiyet rejiminde kadınlara daha fazla hak tanınmıştır.” (T.C Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022: 15-16). Ancak, feminist akademisyenler ve kadın örgütleri, bu reformların uygulanmasında önemli eksiklikler bulunduğunu vurgulamaktadır. “Boşanma süreçlerinde nafaka hakkına yönelik hukuki düzenlemeler mevcut olmasına rağmen, uygulamada kadınlar çoğu zaman ekonomik olarak yetersiz destek almakta ve nafaka ödemelerinin tahsilinde ciddi sorunlar yaşamaktadır.” (Kadın Dayanışma Vakfı, 2019: 12). “Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını sürdürebilmeleri açısından hukuki reformların yeterince güçlü bir koruma sağlamadığını göstermektedir.” (Kadın Dayanışma Vakfı, 2019: 12).

Ceza hukuku alanında yapılan reformlar da kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli değişiklikler içermektedir. 2005 yılında Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, töre cinayetleri ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası kapsamına alınmış, namus cinayetlerine verilen cezaların azaltılmasına yönelik düzenlemeler kaldırılmış ve kadına yönelik cinsel suçlar “topluma karşı işlenen suçlar” olarak değerlendirilmiştir. Ancak, feminist hukukçular, bu düzenlemelere rağmen yargı kararlarında hâlâ cinsiyetçi ve ataerkil bir anlayışın sürdüğünü vurgulamaktadır. “Kadın örgütleri, mahkemelerde faillere verilen “iyi hal indirimi” ve “haksız tahrik indirimi” gibi uygulamaların erkek şiddetini cesaretlendirdiğini savunmaktadır. Özellikle, kadın cinayetlerinde failin

“pişmanlık göstermesi”, “kravat takması” veya “saygılı duruş sergilemesi” gibi gerekçelerle cezaların hafifletildiği yargı kararları, cezasızlık kültürünün devam ettiğini göstermektedir.” (Kadın İnsan Hakları- Yeni Çözüm Derneği, 2022: 9). Bu durum, hukuki reformların yalnızca yasalar düzeyinde değil, uygulama mekanizmaları açısından da güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kadın örgütlerinin en çok eleştirdiği konulardan biri de 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 Sayılı Kanun’un uygulanmasındaki aksaklıklardır. Bu kanun, “kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir hukuki çerçeve sunarak, şiddet mağdurlarının korunması, uzaklaştırma kararlarının verilmesi ve kadınların sığınma evlerine erişimi gibi mekanizmaları içermektedir.” (T.C Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022: 86). Ancak, “Türkiye’de kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet vakaları her geçen yıl artış göstermektedir. Feminist hareketler ve kadın hakları savunucuları, 6284 Sayılı Kanun’un uygulanmasında ciddi eksiklikler olduğunu, dile getirmektedir.” (Kadın İnsan Hakları- Yeni Çözüm Derneği, 2022: 8). Örneğin, kadınların uzaklaştırma kararı almasına rağmen, failerin bu kararlara uymadığı görülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de CEDAW çerçevesinde gerçekleştirilen hukuki reformlar önemli kazanımlar sağlamış olsa da bu reformların sahadaki etkisi sınırlı kalmaktadır. Medeni Kanun, Ceza Kanunu ve 6284 Sayılı Kanun gibi düzenlemeler kadınların hukuki statüsünü güçlendirmiş olsa da uygulamada sorunlar yaşanmaktadır. Yargının cinsiyetçi pratikleri, kadınların hukuki haklarına erişiminde yaşanan engeller ve cezasızlık kültürü gibi faktörler, CEDAW’ın toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşmada yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu nedenle, hukuki reformların gerçek hayatta karşılık bulabilmesi için uygulama mekanizmalarının güçlendirilmesi, kamu görevlilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eğitilmesi ve kadınların adalete erişiminin kolaylaştırılması gerekmektedir.

3.3.2. Feminist Kuramlar Çerçevesinde CEDAW

Feminist kuramlar, CEDAW’ın kadın haklarını ne ölçüde güvence altına aldığı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama noktasında yeterli olup olmadığı ve ataerkil sistemle mücadelede etkin bir araç olup olmadığı konusunda farklı bakış açıları geliştirmiştir. CEDAW, yasal düzenlemeleri esas alarak kadınların haklarını güvence altına almayı hedeflerken, feminist yaklaşımlar hukukun ataerkil yapısını, kadınların toplumsal konumunu ve yasal reformların etkisini farklı açılardan ele almaktadır. Liberal, Radikal,

Post-Yapısalcı ve Postmodern feminist kuramlar, CEDAW'ın kadın hakları üzerindeki etkisini farklı açılardan değerlendirerek bu sözleşmenin yetersizliklerine ve güçlü yönlerine dikkat çekmektedir.

Liberal feminist kuram, CEDAW'ın kadın haklarını güvence altına almak adına önemli bir hukuki çerçeve sunduğunu savunmaktadır. “Liberal feministler, hukukun ve devletin kadın-erkek eşitliğini sağlama konusunda en temel araçlar olduğunu ve bu nedenle CEDAW gibi uluslararası sözleşmelerin kadın haklarını geliştirmek için kritik bir rol oynadığını ileri sürmektedir.” (Demirci, 2019: 16). Bu perspektife göre, CEDAW'ın getirdiği hukuki reformlar, kadınların eğitim, iş gücü, siyaset ve aile içindeki haklarını koruma altına alarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama noktasında önemli bir adım teşkil etmektedir. Ancak liberal feministler, bu sözleşmenin uygulamada yeterince etkin hale getirilebilmesi için hukuki reformların daha güçlü yaptırımlarla desteklenmesi ve devletlerin CEDAW yükümlülüklerini yerine getirmesi noktasında daha sıkı denetlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Türkiye bağlamında bakıldığında, CEDAW'ın sağladığı hukuki çerçevenin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı gibi politik hamlelerle zayıflatıldığı ve kadın haklarını koruma noktasında devletin tutumunun değişken olduğu görülmektedir. Liberal feministler, bu nedenle uluslararası hukukun bağlayıcılığının güçlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Radikal feminist kuram ise, CEDAW'ın hukuki reformlarla toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda yetersiz olduğunu ve kadınların ezilmesinin temelinde yatan ataerkil yapıyı değiştirmediğini savunmaktadır. “Radikal feministlere göre, kadınların toplumsal ve hukuki alanda tam anlamıyla özgürleşebilmesi için yalnızca yasaların değiştirilmesi yeterli değildir; patriyarkal sistemin kökten dönüşmesi gerekmektedir.” (Demirci, 2019: 21). CEDAW, kadın haklarını koruma altına alan hukuki reformlar sunsa da bu reformlar ataerkil normlar ve erkek egemen yapılar tarafından engellenmekte ve etkisiz hale getirilmektedir. Radikal feministler, CEDAW'ın devletlere yüklediği sorumlulukların yetersiz olduğunu ve kadınların gerçekten eşit haklara sahip olabilmesi için erkek egemen yapının ortadan kaldırılması ve kadınların ekonomik, politik ve sosyal olarak daha güçlü hale getirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Post-Yapısalcı feminist kuram, CEDAW'ı hukuki bir metin olarak değerlendirirken, hukukun ataerkil sistemin bir aracı olduğunu savunmaktadır. “Bu perspektife göre, hukuk kuralları objektif ve tarafsız değildir; aksine, toplumsal cinsiyet ilişkilerini belirleyen ve erkek egemen sistemi yeniden üreten bir yapıdır.” (Kaplan, 2018: 455). Bu nedenle, CEDAW gibi uluslararası sözleşmeler kadın haklarını koruma amacı

taşısa da temelde erkek egemen bir hukuki sistemin içinde yer aldığından kadınların gerçekten özgürleşmesi için yeterli bir araç değildir. “Post-Yapısalcı feministler, CEDAW gibi uluslararası mekanizmaların kadınların haklarını hukuki çerçevede tanımlarken, kadınların farklı deneyimlerini ve kimliklerini dikkate almadığını savunmaktadır.” (Kaplan, 2018: 457). Örneğin, Türkiye’de kadınların deneyimleri etnik, sınıfsal ve kültürel farklılıklara göre değişiklik göstermektedir; ancak CEDAW’ın sunduğu çerçeve, tüm kadınları aynı hukuki statü içinde ele alarak bu farklılıkları göz ardı etmektedir. Bu bakış açısına göre, kadın haklarını güvence altına almak için hukukun yeniden yapılandırılması ve toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümüne odaklanan alternatif politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Postmodern feminist kuram ise, CEDAW’ın kadın haklarını küresel düzeyde tanımlayan bir belge olarak, farklı kültürel ve toplumsal bağlamları yeterince dikkate almadığını ileri sürmektedir. “Postmodern feministler, kadın haklarının evrensel bir çerçevede belirlenmesini eleştirerek, her toplumun ve kültürün kadın haklarını farklı şekillerde yorumlayabileceğini savunmaktadır.” (Heper, 2014: 22). Bu bakış açısına göre, “CEDAW gibi uluslararası sözleşmeler, Batı merkezli bir kadın hakları anlayışını küresel düzeye yaymaya çalışmakta ve farklı toplumsal bağlamlarda kadınların karşılaştığı sorunları tam olarak yansıtamamaktadır.” (Heper, 2014: 22). Örneğin, Türkiye’de kadın hakları meselesi yalnızca yasal düzenlemelerle değil, toplumsal, kültürel ve dini faktörlerle şekillenir. Postmodern feministler, kadın haklarını koruma ve geliştirme konusunda yerel dinamikleri ve kültürel farklılıkları dikkate alan daha esnek ve katılımcı politikaların oluşturulması gerektiğini savunmaktadır.

Sonuç olarak, feminist kuramlar CEDAW’ı farklı perspektiflerden değerlendirerek, bu sözleşmenin kadın haklarını güvence altına alma konusundaki başarılarını ve eksikliklerini tartışmaktadır. Liberal feministler, CEDAW’ı kadın hakları konusunda önemli bir hukuki araç olarak görüp uygulanmasını güçlendirmeyi savunurken; radikal feministler hukuki reformların ataerkil sistem içinde tam anlamıyla işlerlik kazanamayacağını öne sürmektedir. Post-Yapısalcı feministler, hukukun erkek egemen sistem içinde şekillendiğini vurgularken, postmodern feministler CEDAW’ın Batı merkezli bir kadın hakları anlayışını tüm dünyaya dayattığını eleştirmektedir. Türkiye bağlamında incelendiğinde, CEDAW’ın kadın haklarını hukuki düzeyde güçlendirdiği ancak toplumsal dönüşüm açısından yetersiz kaldığı görülmektedir. Feminist hareketler, CEDAW’ın uygulanmasını güçlendirmek için hukuki reformların

ötesinde, toplumsal farkındalık çalışmaları, kadın örgütlerinin desteklenmesi ve cinsiyet eşitliğine yönelik politikaların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

3.3.3. Türkiye’de Kadın Haklarının Geleceği

Türkiye’de kadın hakları mücadelesi, uzun yıllardır çeşitli hukukî reformlar, feminist hareketlerin çabaları ve uluslararası mekanizmaların etkisiyle şekillenmiştir. “CEDAW, Türkiye’de kadın haklarını koruma altına almak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için önemli bir hukuki çerçeve sunmuş olsa da uygulamada yaşanan eksiklikler ve devlet politikalarındaki değişimler, kadın haklarının geleceğine dair kaygıları artırmaktadır.” (Şimşek, 2020: 502). Hukuki reformların yalnızca kağıt üzerinde kalmaması, kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal hayatta gerçek anlamda güçlenebilmesi için uygulanabilir politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de kadın haklarının geleceği, mevcut reformların etkinliği, feminist hareketlerin talepleri ve devletin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusundaki kararlılığı ile şekillenecektir.

Hukuki reformların uygulamada ne derece etkin olduğu, kadın haklarının geleceğini doğrudan etkileyen temel unsurlardan biridir. Ancak feminist hareketler, bu yasaların uygulanmasında ciddi sorunlar yaşandığını ve adalet mekanizmalarının cinsiyetçi olması nedeniyle kadınların haklarını koruma konusunda yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. Kolluk kuvvetlerinin ve yargının, kadına yönelik şiddet davalarında mağdurların korunmasını sağlamak yerine ataerkil normlara bağlı kararlar verdiği durumlar gündeme gelmekte, bu da hukuki reformların gerçek hayattaki etkisini sınırlamaktadır.

Kadın haklarının geleceği aynı zamanda feminist hareketlerin ve kadın örgütlerinin mücadelesine bağlıdır. Türkiye’de kadın hakları savunucuları, yalnızca yasaların varlığının yeterli olmadığını, asıl sorunun bu yasaların uygulanması olduğunu dile getirmektedir. Feminist hareketler, devletin toplumsal cinsiyet eşitliği politikasını güçlendirmesi, kadınların ekonomik bağımsızlığını artırması ve kadınların siyasette daha fazla temsil edilmesini sağlaması gerektiğini ifade etmektedir. Kadına yönelik şiddetin engellenmesi için yalnızca cezai yaptırımlara değil, aynı zamanda toplumsal farkındalığı artırıcı eğitim politikalarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, eğitimde cinsiyet eşitliği konusu da kadın haklarının geleceği açısından stratejik bir öneme sahiptir. CEDAW’ın 10. maddesi doğrultusunda Türkiye’de yasal çerçeve mevcut olsa da

uygulamada pek çok eşitsizlik sürmektedir. “Özellikle kırsal bölgelerde, erken yaşta evlilikler, ekonomik yetersizlikler ve toplumsal baskılar, kız çocuklarının eğitim hayatını yarıda bırakmasına neden olmaktadır.” (ERG, 2017: 14). 4+4+4 sistemine geçişle birlikte zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması olumlu bir gelişme olsa da müfredatta toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin çıkarılması ve Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi’nin (ETCEP) iptali, bu alandaki ilerlemenin sürdürülebilirliğine zarar vermiştir. (Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu, 2022: 19–21).

Kadın haklarını güçlendirme çabaları, yalnızca ulusal düzeydeki hukuki düzenlemelerle sınırlı değildir. “Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmesi, kadın hakları açısından geriye gidiş olarak değerlendirilmiş ve CEDAW gibi uluslararası mekanizmaların bağlayıcılığı tartışmaya açılmıştır.” (Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu, 2021: 4). İstanbul Sözleşmesi, toplumsal cinsiyet temelli şiddeti önlemeye yönelik en kapsamlı uluslararası belgelerden biri olmasına rağmen, siyasi gerekçelerle kaldırılmış ve bu durum, kadın hakları konusunda uluslararası mekanizmaların ne derece etkili olabileceği sorusunu gündeme getirmiştir. Feminist hukukçular, CEDAW’ın uluslararası düzeyde kadın haklarını koruma açısından önemli bir belge olduğunu ancak bağlayıcılığının sınırlı kaldığını ve taraf devletlerin bu sözleşmeye uymaması durumunda ciddi yaptırımların bulunmadığını eleştirmektedir. Bunun yanı sıra, kadınların ekonomik, sosyal ve siyasal hayattaki konumlarının güçlendirilmesi, Türkiye’de kadın haklarının geleceğini şekillendirecek bir diğer önemli faktördür. Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranı oldukça düşük seviyelerde seyretmekte ve kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanmaları önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Kadınların ekonomik hayata daha fazla katılımını teşvik edecek politikalar geliştirilmediği sürece, hukuki reformlar da kadınların güçlenmesi açısından yetersiz kalacaktır. Aynı şekilde, kadınların siyasette daha fazla yer alması, kadın haklarını doğrudan ilgilendiren karar mekanizmalarında daha fazla söz sahibi olmaları açısından kritik öneme sahiptir. “Türkiye’de kadın vekil oranı son yıllarda artış göstermiş olsa da kadınların siyasal alandaki temsili hâlâ erkekler lehine ciddi bir eşitsizlik barındırmaktadır.” (Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu, 2022: 12).

Sonuç olarak, Türkiye’de kadın haklarının geleceği, hukuki reformların etkin bir şekilde uygulanmasına, feminist hareketlerin mücadelesine ve devletin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına verdiği öneme bağlı olarak şekillenecektir. CEDAW, Türkiye’de kadın haklarının korunması için önemli bir hukuki zemin sunmuş olsa da uygulamadaki eksiklikler ve devlet politikalarının belirsizliği, kadın haklarının geleceğine dair kaygıları

artırmaktadır. “Feminist hareketler, kadınların yalnızca hukuki reformlarla değil, ekonomik, siyasal ve toplumsal anlamda güçlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.” (Moroğlu, 2017, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye). Türkiye’de kadın haklarının sürdürülebilir bir şekilde gelişmesi için yalnızca yasal çerçevenin güçlendirilmesi yeterli olmayıp, toplumsal farkındalık yaratmaya, kadın örgütlerinin desteklenmesine ve devletin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha kapsayıcı politikalar oluşturmasına da ihtiyaç duyulmaktadır.

SONUÇ

Bu tez çalışması, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) metni çerçevesinde, kadın haklarının uluslararası düzeyde nasıl güvence altına alındığını, bu sözleşmenin feminist hukuk kuramları açısından nasıl değerlendirildiğini ve Türkiye'deki uygulamalarının hangi biçimlerde karşılık bulduğunu analiz etmeyi amaçlamıştır. Uluslararası hukuk metinlerinin kadın hakları üzerindeki etkisini anlamak, yalnızca hukuki normların teknik incelenmesiyle değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden çok katmanlı bir çözümleme ile mümkün hale gelmektedir. Bu bağlamda, feminist hukuk kuramlarının CEDAW'a yönelik değerlendirmeleri ve eleştirileri hem teorik hem de pratik düzeyde önemli bir tartışma zemini sunmaktadır.

Birinci bölümde, feminist hukuk teorileri ele alınmış ve bu kuramsal yaklaşımlar üzerinden uluslararası hukuk normlarının kadın hakları üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Liberal, radikal, post-yapısalcı ve postmodern feminist yaklaşımlar, hukukun tarafsızlığı iddiasını eleştirmekte; hukuki düzenlemelerin çoğunlukla ataerkil yapılar içinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, feminist hukuk teorileri, uluslararası insan hakları sözleşmelerinin yalnızca metin düzeyinde kalmaması, aynı zamanda bu sözleşmelerin kadınların gerçek yaşamlarında dönüşüm yaratacak biçimde uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Özellikle radikal ve postmodern kuramlar, CEDAW gibi sözleşmelerin ataerkil normlarla şekillenmiş hukuk sistemleri içinde işlevsiz hale gelebileceğine vurgu yaparken; liberal kuramlar bu sözleşmeleri kadın haklarının güçlenmesi açısından birer araç olarak değerlendirmiştir. Tezde bu kuramlar ışığında yapılan değerlendirme, hukuki reformların yalnızca metin bazlı düzenlemelerle sınırlı kalmaması, kadınların yaşamlarını doğrudan dönüştürecek somut etkiler yaratması gerektiği sonucunu ortaya koymuştur.

İkinci bölümde ise CEDAW'ın hukuki yapısı, devletlere yüklediği yükümlülükler ve temel ilkeleri detaylı biçimde ele alınmış; bu yapının feminist hukuk teorileri açısından nasıl değerlendirildiği tartışılmıştır. Sözleşme, kadınlara yönelik ayrımcılığın hem yasal hem de fiili biçimlerini hedef alması bakımından önemli bir çerçeve sunmakla birlikte, uygulamada karşılaşılan sorunlar feminist hukuk kuramlarının eleştirilerinde açıkça ifade edilmiştir. Feminist perspektiften yapılan çözümleme sonucunda, CEDAW'ın özellikle şiddetle mücadele, siyasal temsilde eşitlik ve ekonomik bağımsızlık gibi konularda güçlü

bir irade ortaya koymakla birlikte, bağlayıcılık düzeyinin sınırlı kalması nedeniyle pratikte etkisinin zayıfladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, izleme mekanizmalarının yaptırım gücünün olmaması, feminist hareketlerin eleştirilerinin başında gelmiştir. Bu bölümde yapılan analizler, CEDAW'ın hem uluslararası düzeyde önemli bir kazanım olduğunu hem de feminist eleştirilere açık yönlerinin bulunduğunu ortaya koymuştur.

Üçüncü bölümde ise CEDAW'ın Türkiye'deki uygulamaları ve feminist hareketlerin bu sürece dair değerlendirmeleri detaylı biçimde incelenmiştir. Türkiye'nin CEDAW'a taraf olmasından itibaren gerçekleştirdiği hukuki reformlar özellikle Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu ve 6284 Sayılı Kanun gibi yasal değişiklikler kadınların haklarının yasal güvence altına alınmasında önemli adımlar olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu düzenlemelerin uygulamada karşılık bulup bulmadığı, feminist sivil toplum kuruluşlarının raporları ve değerlendirmeleri aracılığıyla analiz edilmiştir. Bu bağlamda, reformların sıklıkla “kağıt üzerinde” kaldığı, yargı organlarının ataerkil kalıplarla hareket ettiği ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair farkındalığın kurumsal düzeyde yeterince gelişmediği görülmüştür. Feminist hareketler, özellikle İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme sürecinde olduğu gibi, kadın hakları alanındaki uluslararası kazanımların siyasallaşması ve geri çekilmesi gibi tehditlerle karşı karşıya kaldığını vurgulamıştır.

Sonuç olarak, bu tez çalışması CEDAW'ın yalnızca hukuki bir metin değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm aracı olması gerektiği fikrini savunmaktadır. Feminist kuramların sunduğu farklı perspektifler, bu sözleşmenin hem potansiyelini hem de sınırlılıklarını görmemize olanak tanımıştır. Türkiye örneği üzerinden yapılan incelemede ise, yasal düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığı, uygulama eksikliklerinin kadınların haklarına erişimini sınırlandırdığı ve feminist örgütlerin bu süreçte oynadığı izleme ve savunuculuk rollerinin hayati önemde olduğu ortaya konmuştur.

Günümüz Türkiye'sinde, uluslararası sözleşmelerin meşruiyeti ve bağlayıcılığı üzerine yürütülen tartışmalar özellikle İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme süreci CEDAW gibi uluslararası insan hakları belgelerinin yerel düzeyde ne denli etkili olabileceği sorusunu gündeme getirmiştir. Bu noktada, yalnızca uluslararası metinlerin varlığı değil, bu metinlerin uygulanabilirliği, iç hukukla entegrasyonu ve kamu kurumları tarafından sahiplenilmesi kadın haklarının güvence altına alınmasında belirleyici olmaktadır. Kadın eşitliği ve özgürlüğü açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'de yasal çerçevenin büyük ölçüde var olduğu; ancak bu çerçevenin toplumsal hayata yansıtılmasında ve sürdürülebilir politikalara dönüştürülmesinde ciddi sorunların bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tezin genel çerçevesi doğrultusunda ulaşılan bir diğer önemli sonuç ise, kadın hakları konusundaki ilerlemelerin yalnızca devlet politikaları ile değil, aynı zamanda güçlü bir sivil toplum ve feminist hareketlerin ısrarlı çabaları ile mümkün olabileceğidir. CEDAW'ın uygulanabilirliğini artırmak için feminist örgütlerin izleme faaliyetlerinin desteklenmesi, gölge raporlarının uluslararası alanda daha görünür hale getirilmesi ve kadın haklarına ilişkin politikaların kadınlarla birlikte şekillendirilmesi gerekmektedir. Geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunmak gerekirse, Türkiye'de kadın haklarının daha ileriye taşınabilmesi için hem hukuki altyapının güçlendirilmesi hem de uygulayıcıların toplumsal cinsiyet perspektifiyle eğitilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Ayrıca, uluslararası sözleşmelere bağlılık ve bu metinlerin iç hukukta etkin biçimde uygulanması, kadınların insan haklarının korunması açısından vazgeçilmezdir.

Bu bağlamda, CEDAW yalnızca bir sözleşme değil; kadın haklarının küresel düzeyde savunulması ve yerel düzeyde hayata geçirilmesi için stratejik bir araçtır. Ancak bu aracın etkili olabilmesi hem siyasi iradenin kararlılığına hem de feminist mücadelenin sürekliliğine bağlıdır. Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yolunda uluslararası standartlara uygun ve uygulamada etkin politikalar geliştirmesi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kadın haklarının güçlendirilmesi açısından temel bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, D. Ş. (2023). Türkiye’de Kadın Hakları: 2010 Yılı Sonrası Hükümet Programları ile Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları Üzerine Bir İnceleme. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 55-82.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2884084>
- Arıkan, E. (2019). Feminist Düşünce ve Feminist Hukuk İçin Radikal Bir Kılavuz: Catharine A. MacKinnon. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2), 661-684.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/846896>
- Arslan Öncü, G. (2022). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Vakalarında CEDAW: Bireysel Şikayet Başvurusu ve Soruşturma Usulleri Bağlamında Bir Potansiyel ve Etkililik Analizi. *Kadına Karşı Ayrımcılık: Hukuk, Toplum, Devlet ve CEDAW*, 202-230.
https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2023/07/05/IHM_kadina_karsi_ayrimcilik_.pdf
- Atan, M. (2015). Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politikdir” Söyleminde Aile. *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, 1(2), 1-21.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/174236>
- Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesine Sunulmak Üzere. (2014, 2 Aralık).
https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/10/27/CEDAW_7.Periodik_Rapor.pdf
- Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women). (2022). CEDAW: Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması sözleşmesi.
<https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-12/CEDAW%20Brochure.pdf>
- Çağlar Gürgey, F. İ. (2014). “Feminist hukuk teorisi nedir?” *Hukuk Kuramı Dergisi*, 1(5), 28-44.
https://www.hukukurami.net/editor/Sayi_5/05_03_gurgey.pdf
- Çağlar Gürgey, F. İ., & Yücel Dericiler, Ö. (2019). Uluslararası insan hakları hukukunda özen yükümlülüğünün devlet dışı aktörlerin eylemleri bakımından değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 2019(1), 235-256.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/700329>
- Çınar, S. B. (2023). Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) m 2/f Işığında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’ndaki Cinsiyetçi İfadelerin Değiştirilmesi Gerekliliği Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 81(2), 349-376.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3570215>
- Damgacı, T. (2024). Türkiye’de toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma stratejisinin analizi ve Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD). *Bitlis Eren Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 222-237.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/4091297>
- Demirci, S. (2019). *CEDAW kriterleri üstünden Türkiye’deki cinsiyet rejimi: 2010 sonrası Türkiye analizi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
<https://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11363/1572/584555.pdf?sequence=1&is>

Allowed=y

Ecevit, Y., & Bayrakçeken Tüzel, G. (2019). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi için el kitabı.

<https://en-ceidizler.ceid.org.tr/dosya/ceidWeb1.4.1.1.11.pdf>

Eryılmaz, S., Ayata, G., & Çağlı, P. (2020). Kadına karşı ayrımcılık: Hukuk, toplum, devlet ve CEDAW. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi.

https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2023/07/05/IHM_kadina_karsi_ayrimcilik_.pdf

Eslen-Ziya, H. (2012). Türk Ceza Kanunu değişiminde kadın aktivistler: Bir lobcilik hikayesi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 119-149.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117697>

EŞİK Platformu. (2021). TBMM izleme raporu – 8.

<https://esikplatform.net/kategori/meclis-izleme-basin-aciklamalari/72154/esik-platformu-tbmm-izleme-raporu-8>

Gedik, E. (2015). Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmanın Türkiye’de Kadın Hareketi Üzerindeki Etkisi ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kavramı/Impact Of Gender Mainstreaming On Women's Movement In Turkey And The Concept Of Gender Justice. *Akademik Hassasiyetler*, 2(4), 209-228.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/270517>

Güneş, A. (2021). Kesişimsellik Yaklaşımı Bağlamında Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin CEDAW Komitesi Genel Tavsiye 35 Sayılı Kararı’nın Analizi. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 29(2), 1739-1771.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1545458>

Heper, A. (2014). Feminizm ve hukuk. *Hukuk Kuramı*, 1(5), 11-27.

https://www.hukukurami.net/editor/Sayi_5/05_02_heper.pdf

İbicioğlu, G., & Durutürk, B. (2022). Bireysel Başvurularda Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kararlarının İncelenmesi. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 80(3), 753-783.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2689886>

İçli, G. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Küreselleşme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 133-143.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3498377>

KA-DER. (2020). CEDAW ve ihtiyari protokol: Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması sözleşmesi.

https://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/ka-der_kadikoy_kadin_erkek_esit_cedaw_2005.pdf

Kadın Dayanışma Vakfı. (2019). *Nafaka araştırması*. EŞİK Platformu.

https://esikplatform.net/s/2547/i/Kadin_Dayanisma_Vakfi_Nafaka_Arastirmasi.pdf

Kadın Dayanışma Vakfı. (2024). Kadın Dayanışma Vakfı 2013-2022 kadın danışma merkezi raporu.

<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/wp-content/uploads/2024/03/Kadin-Dayanisma-Vakfi->

[2013-2022-kadin-danisma-merkezi-raporu.pdf](#)

Kadının İnsan Hakları Derneği. (2021). 2021 yılı faaliyet raporu.

https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2022/07/2021-faaliyet_raporu.pdf

Kadının İnsan Hakları Derneği. (tarih yok). CEDAW: Uluslararası sözleşmeler ve mekanizmalar.

<https://kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/uluslararasi-sozlesmeler-ve-mekanizmalar/cedaw/>

Kafkasyalı, E. G. (2023). CEDAW'dan İstanbul Sözleşmesi'ne kadın hakları ve Türk iç hukukuna etkileri. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(1), 150-173.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3193598>

Kale Özçelik, F. (2016). Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin usule ve esasa ilişkin düzenlemeleri ve Türk anayasa hukukuna yansımaları.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/271261>

Kaplan, M. (2024). Post-Yapısalcı Kuram İlişkisinde Feminizm. *International Journal of Disciplines in Economics & Administrative Sciences Studies*, 4(9), 452-462.

<https://ideastudies.com/DergiTamDetay.aspx?ID=128>

Mermutlu, A., & Taş Çetin, F. (2023). Radikal Feminist Kuram ve Annelik Söylemi. *Hafıza*, 5(2), 163-176.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3423687>

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (tarih yok). Kadın örgütlerinden kadına yönelik şiddeti önlemek için 50 acil önlem.

<https://morcati.org.tr/attachments/article/448/golge-rapor-50-acil-onlem.pdf>

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2021). 2021 yılı faaliyet raporu.

<https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/Mor-Cati-2021-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf>

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2022). CEDAW 8. Periyodik Dönem Gölge Raporu.

<https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2022/02/CEDAW-8.-Periyodik-Donem-Golge-Raporu.pdf>

<https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/Mor-Cati-2021-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf>

Moroğlu, N. (2017). CEDAW Genel Tavsiye Kararı 35 - Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (Çev. N. Moroğlu). *Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği*.

<https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/08/CEDAW-General-Recommendation-35-%C3%A7eviri-Nazan-Moro%C4%9Flu.pdf>

Moroğlu, N. (2018). Uluslararası ve ulusal hukukta kadının insan hakları. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(2), 1-20.

<https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/Uluslararasi-ve-Ulusal-Hukukta.-Yeditepe-Ü.-Hukuk-makale..20.2.2018-Beykent-Ü..pdf>

Özçelik, F. K. Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku'na Yansımaları. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (8), 317-340.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/271261>

Özgürlük İçin Hukukçular Derneği (2024).

<https://ozgurlukicin hukukcular.org/tr/detay/ceza-hukuku-yargilamalarinda-kadina-yonelik->

siddet-ve-eril-yargi-pratikleri-raporu

Serpen, A. S., Kalaycı, E., & Aksoy, A. D. (2024). Postmodern Feminizmin Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Çözümlemesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 302-309.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4052986>

Soyer, S. (2017). *İki kadın bir feminizm*. Net Kitaplık Yayıncılık.

<https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=GScNEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT11&dq=p>

[ostyap%C4%B1salc%C4%B1+CEDAW+tek+tip+hukuk&ots=oS-](https://ostyap.org.tr/ostyap/C4%B1salc%C4%B1+CEDAW+tek+tip+hukuk&ots=oS-)

pjbv1cf&sig=XzR4rYetDjWUJZLmEIdCdWRonD0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Şahin, M. (2020). Dünyada toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) hareketler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 654-670.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1100444>

Şimşek, A. A. (2020). Bir İnsan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi Olarak Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Kalıpyargıları: Cedaw Çerçevesinde Bir İnceleme. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 496-513.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1139711>

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Türkiye’de Kadın: Ocak 2022*.

https://www.aile.gov.tr/media/97652/tu-rkiye-de-kadin_20220214.pdf

Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu. (2022). CEDAW Komitesi’ne sunulan gölge rapor. Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği.

<https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2022/02/8.-Golge-Raporu-2022-yilinda-guncellenmis-versiyonu.pdf>

Uçan Çubukçu, S. (2022). Ataerkil döngü içerisindeki Türk aile hukuku alanında feminist hukuk düzenlemeleri. *Kadın Hakları Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 67-85.

<https://www.researchgate.net/publication/372544624>

UN Women. (2022). CEDAW nedir?

https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-12/CEDAW-for-Youth-TR_0.pdf

UYGUN, O. (2017). Feminist Hukuk Teorisi ve Özen Ahlakı. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 127.

https://law.yeditepe.edu.tr/sites/law.yeditepe.edu.tr/files/yuhfd_taslak_final4.pdf#page=141

Vakfı, K. İ. H. Y. Ç. (2005). Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Gölge Raporu.

<https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/2005TCKKadinPlatformu.pdf>

Yılmaz, F. (2021). Kadınlara yönelik her türlü şiddet ve ayrımcılığı hukukun keşişen adaletsizlikleri üzerinden okumak. *İnsan Hakları Dergisi*, 9(2), 55-78.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1576315>

Yüksel, M. (2017). Judith Butler ve Post-Modern Feminizm. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 16(28), 65-82.

<https://acikerisim.uludag.edu.tr/server/api/core/bitstreams/87624a34-1fa1-42a3-ab6d-47feada9b59e/content>

Yüksel, S. R. (2014). Türk medenî kanunu bakımından kadın-erkek eşitliği. *Ankara Hacı*

Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(2), 175-200.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/789170>

KİTAPLAR

Butler, J. (2005). Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilişi (B. Ertür, Çev.). Metis Yayınları. (Orijinal Eser 1990 Yılında Yayımlanmıştır.).

Eken, M. E. (2021). Feminizm, Maskülinite ve Uluslararası İlişkiler Teorisi: Uluslararası Siyaseti Toplumsal Cinsiyeti. İletişim Yayınları.

Tür, Ö. & Aydın Koyuncu, Ç. (2021). Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler. İletişim Yayınları.

